

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Jana Höferová

Návrat k čistému baroku

**Stav chrámu sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou
po generální rekonstrukci**

bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Martin Zlatohlávek, Ph.D.

Konzultanti:

Prof. PhDr. Miloš Stehlík

prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D.

řezbář, restaurátor Dana Kozányová

akad. mal. Miroslav Slavík

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 5.5.2009

Jana Höferová

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Martinu Zlatohlávkovi, Ph.D.
za odborné vedení.

Děkuji všem odborným konzultantům:

prof. PhDr. Miloši Stehlíkovi v oblasti problematiky památkové péče

prof. PhDr. Ing. Janu Roytovi, Ph.D. za pomoc v oblasti ikonografie

řezbáři, restaurátorovi Daně Kozányové a akad. mal. Miroslavu Slavíkovi

za odborné konzultace v oblasti restaurování uměleckých děl

Dále děkuji:

PhDr. Jiřímu Paukertovi za poskytnutí kontaktu na některé konzultanty

Mgr. Bc. Marii Kuldové hodnotné připomínky

Janu Rydlovi za konzultaci v oblasti uměleckého řemesla

Petru Hobzovi za pořízení fotodokumentace pro obrazovou přílohu

Bc. Martě Höferové za pomoc s anglickým překladem

V neposlední řadě děkuji své rodině za stálou podporu.

**Věnováno P. Václavu Kuchlerovi,
jaroměřickému děkanovi**

OBSAH

Úvod	6
Přehled literatury	7
1. Město a jeho historie	12
2. Questenberkové	15
2.1 Gerhart svobodný pán z Questenberka	15
2.2 Jan Antonín z Questenberka	16
2.3 Jan Adam hrabě z Questenberka	17
3. Kostel jako součást zámeckého komplexu	21
4. Architektonický popis kostela před a po přestavbě	24
4.1 Podoba kostela po požáru	24
4.2 Přestavba kostela Janem Adamem hrabětem z Questenberka	26
4.3 Architektonický popis kostela po celkové dostav	29
5. Podoba interiéru kostela v době Questenberkově	31
5.1 Výzdoba dochovaná z původního kostela	31
5.2 Výzdoba chrámu pocházející z počátku přestavby	34
5.3 Výzdoba chrámu z období 2. čtvrtiny 18. století	37
5.4 Závěrečná výzdoba chrámu	41
6. Interiér kostela před opravami	44
6.1 Výzdoba interiéru kostela pocházející z konce 18. století	44
6.2 Výzdoba chrámu z průběhu celého 19. století	45
6.3 Poslední prvky výzdoby interiéru kostela z 20. století	48
7. Průběh rekonstrukce	50
8. P. Václav Küchler	65
9. Současný stav chrámu sv. Markéty	67
Závěr	69
Obrazová příloha	71
Seznam vyobrazení	125
Seznam pramenů	129
Seznam použité literatury	130
Seznam restaurátorských zpráv	132
Anotace	133

ÚVOD

Jaroměřice nad Rokytnou, nevelké městečko, se nachází na jihozápadní Moravě a skrývá ve svém středu krásnou barokní architekturu chrámu sv. Markéty, tvořící jeden celek se zámek.[1,2] I přes uměleckou hodnotu jaroměřického objektu, přestavěného v barokním stylu ve vrcholné éře tohoto slohu, se nemohu zbavit pocitu, že jen hrstka studentů, kteří spadají do našeho uměnovědného oboru, ví o této stavbě více, než jen název místa její lokace (některým z nich pojem Jaroměřice vůbec nic neříká a o barokní perle, skryté v koutu jihozápadní Moravy, nemají ani tušení).

K Jaroměřicím jako takovým mám osobní vztah. Dříve jsem tam trávila celé letní prázdniny a tak mi i tamní architektura přirostla k srdci. Především kostel sv. Markéty, do něhož jsme chodili na bohoslužby, mě pokaždé zaujal svojí výzdobou. Jde o velice zajímavou stavbu a myslím si, že je hodna naší větší pozornosti.

Literatury k jaroměřické problematice je mnoho. Ve své práci se proto pokusím zmínit z ní to nejpodstatnější a vytvořit souhrn všech názorů dosavadního bádání.

Největší pozornost však budu směřovat na chrám sv. Markéty¹[3,4] a průběh jeho generální rekonstrukce v 60.–80. letech 20. století, se snahou poukázat na šetrnost jejího provedení. Nejednalo se totiž o „pouhé“ restaurátorské práce, ale o úpravu celkového vzhledu, jak interiéru, tak exteriéru chrámu, jež bylo ve svém závěru památkáři vyhodnoceno jako čistě barokní.

¹ Literatury, především k historii zámku a jeho výzdobě, bylo i v poslední době napsáno mnoho.

PŘEHLED LITERATURY

Z četných pramenů, do nichž lze nahlédnout, je jistě na místě jmenovat *Městskou kroniku Jaroměřic* z let 1582–1685, kde jsou pro nás podstatné záznamy památných událostí. Dále *Kroniku města Jaroměřic* sepsanou starostou Antonínem Worlem v letech 1856–1867, jejíž částí je i *Kronika Jana Růžičky*, kde jsou zaznamenány různé události občas podrobněji občas stručněji ale hlavně nesousledně.²

Problematiku stavebních dějin a autorství zámku jako první velmi stručně nastínil Franz Joseph Schwoy v roce 1794 */Topographie vom Markgrafthum Mähren III.* Řehoř Wolný v roce 1837 */Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert III. Znaimer Kreis/* popsal nákladné vybavení zámku. V našem prostředí se jako první o určení autorství jaroměřického zámku pokusil v roce 1896 Vítězslav Houdek */Moje loňské potulky. Časopis Vlasteneckého spolku olomouckého XIII/*, když jej připsal Janu Bernardu Fischerovi z Erlachu. Bohatost výzdoby a velikost prostoru jaroměřického Sálu předků přirovnal k hlavnímu zámeckému sálu na Vranově. V roce 1904 vyšlo nejrozsáhlejší dílo o moravských dějinách umění, které napsal August Prokop */Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung IV/*. S datací přestavby renesančního zámku na barokní si nebyl jist, jelikož uvádí několik odlišných dat. Přesto je jeho dílo hodnotné díky velké fotografické a početné plánové dokumentaci. Díky dílu Vladimíra Helferta z roku 1916 */Hudební barok na českých zámcích. Jaroměřice za hraběte Jana Adama z Questenberku (+1752)/* bylo dosavadní bádání obohaceno o mnoho nových poznatků. Prostudoval totiž jako první Questenberský archív a tak ve své práci, zaměřené především na jaroměřickou barokní hudbu, v níž se ale zároveň zmiňuje jak o historii města tak o tamních stavebních počinech Questenerků a především výzdobě celého komplexu, rozšířil dosud zjištěné poznatky především o jména umělců a jejich děl v průběhu celé výstavby. Dal tak základ badatelské činnosti pro celé následující půlstoletí. Německý badatel Heinrich Gerhard Franz ve své práci z roku 1943 */Die deutsche Barockbaukunst Mährens/* odmítá autorství Fischera z Erlachu, jelikož se jeho tvorbě dispozice zámku nepodobá, a u osoby Hildebrandta, upozorňuje na fakt, že fasáda jaroměřického zámku neobsahuje hustou optickou dekoraci, jež je pro jeho stavby typická. Především však poukázal

² Překlad kroniky Jaroslava Růžičky nalezneme ve sborníku O životě a umění. Kapitola je nazvána Jana Růžičky památky pomíchané.

na souvislost jaroměřické stavby s hornorakouskou architekturou. Na Franze poté navázal v roce 1953 Antonín Bartušek */Architekt zámku a kostela v Jaroměřicích nad Rokytnou. Umění II*, který stejně jako Helfert považoval za autora zámku i kostela Hildebrandta. Ve své práci dokládá podobnost Hildebrandtových staveb zámku Halbthurn z roku 1702 a návrh stavby kláštera v Göttweigu z roku 1719 s jaroměřickým zámekem a kostelem. Navíc poukazuje na fakt, že Hildebrandt pro Jana Adama z Questenberka kolem roku 1700 přestavěl vídeňský Questenberský palác, a je tedy jisté, že hrabě byl s architektem v kontaktu. Toto tvrzení však v roce 1964 zpochybnil ve své studii Václav Richter */Bautem und Baumeister der Barockzeit in Böhmen. Entstehung und Ausstrahlungen der böhmischen Barockbaukunst. Umění XIII*, který připisoval jaroměřický zámek spolu se zámky v Myslibořicích a Bohušicích rakouskému klášternímu staviteli Jakubu Prandtauerovi. Z roku 1971 pochází diplomová práce Richtera žáka, Petra Fiedlera */Přestavba zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou v letech 1709–37/*, kde se přiklonil k tezi, že projekt přestavby zámku je od Prandtauera. Navíc došel k závěru, že barokní přestavba začala v roce 1709 a její vedení se ujal Domenico Angeli a o dva roky později jeho funkci převzal Tobiáš Gravani. Jan Sedlák se snaží ve svém příspěvku pro sborník z roku 1974 */O životě a umění. Listy z jaroměřické kroniky, 1700–1752/* syntézou dosud zjištěných a nově získaných poznatků o co nejpřesnější popis průběhu přestavby a sestavení jmen stavitelů i umělců na ní se podílejících. V závěru této studie se i Sedlák přiklání k autorství Prandtauera a tím se jméno Jakuba Prandtauera stává stěžejním i v díle Aloise Plichty z roku 1994 */Jaroměřicko. Dějiny Jaroměřic nad Rokytnou a okolí/*. Ač někomu jeho dvoudílná studie může připadat nepřehledná, má své logické uspořádání a zabývá se velice podrobně jak původem města Jaroměřice tak vzniku jeho barokních památek. Náročnějšímu čtenáři je výtečným zdrojem informací. V roce 1996 vyšla publikace */Umění baroka na Moravě a ve Slezsku/*, na jejíž tvorbě se podíleli Ivo Krsek, Zdeněk Kudělka, Miloš Stehlík a Josef Válka, kteří projekt zámku připisují rovněž Jakubu Prandtauerovi. Stejně tak učinil i Bohumil Samek ve svém přehledu památek z roku 1999 */Umělecké památky Moravy a Slezska/*, kde podotýká, že Prandtauerovu stavbu pozměnil Angeli, který měl dostavět přízemí, podle Hildebrandta by měla být vytvořena fasáda jeho přízemí a první patro fasády měl navrhnout po roce 1728 syn Jan Bernarda Fischera z Erlachu, Josef Emanuel.

Z poslední doby stojí za zmínku bakalářská práce Mariany Čapkové z roku 2006 */Malířská výzdoba hlavního sálu zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou/* a magisterská diplomová práce Markéty Zbrankové rovněž z roku 2006 */Malířská výzdoba zámku a kostela v Jaroměřicích nad Rokytnou/*, jež jsou shrnutím dosud dosažených poznatků umělecké výzdoby v Jaroměřicích.

Podíváme-li se na literaturu, jež se vztahuje ke kostelu sv. Markéty, jak k architektuře a problematice autorství tak jeho výzdoby, najdeme nejprve několik soupisů z druhé poloviny 17. století. Jedná se o *Inventář a knihu pamětní* z let 1670–1747, *Inventář kostelní* z roku 1662, *Účetní knihu jaroměřického farního chrámu s připojeným inventářem* z let 1669–71, 1778–1801, 1802–31, 1832–69 a *Inventář cenností a zařízení při jaroměřickém farním kostele* z let 1821–82.

Od počátku 19. století se začalo mnoho badatelů zabývat především problematikou autorství kostela. Prvním z nich byl Jan Petr Cerroni, jehož práce z roku 1807 */Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren I-III/* je zaměřena na stručný popis kostela a jeho výzdobu. Uvádí i jméno světicího biskupa Arnošta Jakuba z Lichtenštejna a dataci pozdější předsíně správně řadí do období po smrti hraběte Jana Adama, nicméně o autorovi kostela se z této jeho práce nic bližšího nedozvídáme. Po něm Řehoř Wolný ve své (výše zmíněné) práci z roku 1837 uvádí, že bylo v interiéru kostela 11 oltářů a freskovou výzdobu chrámu provedli italští umělci. Avšak nejzajímavějším jeho poznatkem je zmínka o dvanácti vchodech do kostela, které byly později na příkaz úřadů kromě dvou zazděny. Rovněž již výše zmíněný August Prokop ve své studii z roku 1904 se zabýval mimo zámku i kostelem sv. Markéty, který považoval jednoznačně za dílo Jana Bernarda Fischera z Erlachu, jemuž připisoval i kostely sv. Petra a Karla Boromejského ve Vídni, kostely v Jablonném, ve Křtinách aj.³ Exteriér i interiér stavby jsou dle Prokopa nejbližší kostelu sv. Petra ve Vídni a sv. Vavřince v Jablonném. Fischerovo autorství jaroměřického kostela však odmítá Vladimír Helfert, když ve své publikaci o Jaroměřicích za hraběte Jana Adama z Questenberku píše: „*Stavba má mnoho nedostatků jichž Fischer nebyl schopen. Zvláště je to neorganické postavení věží, které*

³ V současnosti jsou kostely sv. Petra ve Vídni a sv. Vavřince v Jablonném připsány J. L. von Hildebrandt a ve Křtinách je doložena činnost J. B. Santiniho Aichela.

dodávají vnějšímu pohledu příliš nejednotný a do široka jdoucí ráz, až porušuje celkovou harmonii linií, jakou právě stavby Fischera vynikají.“⁴ Nicméně podotýká, že jde zcela jistě o napodobeninu centrální chrámové stavby, především po vzoru Fischera, ale dle stylu jaroměřické architektury je jeho vlastní přičinění na její podobě vyloučeno. Počátek přestavby pak klade zároveň se zámek k roku 1700 či krátce po něm. Ve sborníku z roku 1939 *Jaroměřický památník. 200. výročí posvěcení chrámu sv. Markéty a 10. výročí smrti Otokara Březiny* se Josef Fišer zmínil i o stavbě původního kostela a u barokního chrámu byl přesvědčen o rozdílnosti osoby projektanta a stavitele. Heinrich Gerhard Franz zmínil půdorysnou návaznost chrámu sv. Markéty na Hildebrandtův kostel sv. Petra a Fischerův kostel sv. Karla Boromejského ve Vídni. S tímto jeho názorem naprosto souhlasil Antonín Bartušek. Jejich tvrzení však vyvrátil o necelých dvacet let později Václav Richter, který neměl připsání projektu kostela Hildebrandtovi za jisté. Přikláněl se k autorství Jakuba Prandtauera, avšak studii věnovanou této problematice, ve které chtěl své tvrzení odůvodnit, nestihl dokončit. V roce 1970 zemřel. K připsání projektu nejen zámku ale i kostela Jakubu Prandtauerovi se rok po Richterově smrti přiklonil Petr Fidler. Dle něj převzal Prandtauer dispozici kostela od italského architekta Enrica Zuccaliho činného v Bavorsku. Avšak tím problém vyřešen nebyl. Jan Sedlák došel díky syntéze dosud zjištěných faktů, které porovnal se třemi obrazy, na nichž jsou Jaroměřice vyobrazeny, k závěru, že dispozice kostela i členění fasády poukazují na autorství Hildebrandtovo, který však sám stavbu neprováděl. Ovšem proti Prandtauerovi zas svědčí fakt, že žádná z jeho klášterních dispozic nemá centrální dispozici. Proto ho Sedlák uvádí jako provádějícího stavitele, jež ve spolupráci s Domenicem Angelim původní Hildebrandtův plán upravil. Ve stejném sborníku z roku 1974, v němž je uvedena studie Jana Sedláka, je i studie Aloise Plichty, který se snažil rozvést a upřesnit práci Helfertovu. Díky důslednému opětovnému prostudování záznamů z Questenberského archívu upozornil na některé Helfertovy omyly. Jakuba Prandtauera jako architekta nejen zámku ale i kostela uvádějí (ve výše zmíněné publikaci) i Krsek, Kudělka, Stehlík a Válka. Hildebrandta pak zmiňují jen jako konzultanta projektu nové chrámové stavby. O tři roky později se B. Samek opět připojuje k verzi, že autorem návrhu stavby kostela je sám Hildebrandt. Průčelí si však měl provádějící stavitel

⁴ HELFERT 1916, 66

T. Gravani postavit podle svého návrhu kolem roku 1748.⁵

Práce z posledních let, týkající se kostela už byly zmíněny výše. Nicméně je tu ještě jedno velice podstatné dílo. Studie Ladislava Svoboda z roku 2005 */Kostel sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou, okres Třebíč. Stavebně historický průzkum pláště. Průzkumy památek/* obsahuje velice podrobnou a přehlednou práci v níž je popsáno architektonické rozvržení celé stavby i její fasády a je zde nastíněna problematika architektury související s krácením rozpočtů financí na její výstavbu, což vedlo k jejímu rychlému (místy dosti nedbalému) dokončení. Co se týče autorství kostela, Svoboda se přiklání k názoru, že architektura chámu sv. Markéty patří do okruhu Hildebrandta. Ten byl však jen tvůrcem ideje projektu, plány však měl vypracovat Hildebrandtův dlouholetý pomocník, zednický mistr Jängl.

Tento přehled nám jednoznačně dokládá, že badatelé se v otázce autorství kostela neshodují. Pro některé je autorem J. L. von Hildebrandt a J. Prandtauer jen převzal jeho plán a pozměnil, pro jiné je tvůrcem projektu sám Jakub Prandtauer a Hildebrandt jen možným konzultantem. Otázka autorství tak zůstává i nadále nezodpovězena.

⁵ Tuto dataci odvozoval nejspíše z faktu, že hrabě se snažil dokončit stavbu kostela i za cenu zjednodušení původního návrhu.

1. MĚSTO A JEHO HISTORIE

Písemné prameny o původu města Jaroměřice chybí. Většina spisů shořela při četných požárech. Dle názvu města, které se v průběhu času v pramenech vyskytuje v různých podobách – Jermiric, Jermeric, Jarmeric, Jarmerzic, Jermerzic (u písařů cizích národností) a Jaromierzic, Jaromierzice až po současné Jaroměřice (u českých písařů) – lze usuzovat, že bylo založeno Jaromírem. Díky první písemné zmínce o městě z roku 1325 je zřejmé, že město je starší. Připomeneme-li si navíc heraldickou tradici, která vypráví o lovu na jelena syna knížete Bořivoje II. z rodu Přemyslovců, Jaromíra, dostáváme se až k roku 1131. Další variantou je pověst, podle které nejmenovaný kníže dal založit město na místě, kde ulovil jelena a jelikož se městečko muselo prvně vyměřit a (dle pověsti) se tak stalo na jaře, dostalo jméno Jaroměřice. Díky těmto pověstem mají Jaroměřice jelena ve svém znaku, [5] který je ale prvně doložen až na pečeti listiny z roku 1667.

Dá se ovšem předpokládat, že Jaroměřice byly založeny v místě osídlení Hradiska a tudíž můžeme kořeny města hledat již v době pravěku. Na to poukazují dosavadní archeologické průzkumy, kterými se zabýval Jaroslav Palliardí (zemřel 1922) a po něm jeho žák František Vildomec (zemřel 1975). Všechny podrobné zmínky jejich vlastního bádání i zkoumání jejich následovníků, které dokládají nálezy památek až ze starší doby kamenné, jsou sepsány ve sborníku *Pravěk Třebíčska* z roku 1986, kde doslovně stojí: „*Jaroměřice nad Rokytnou se mohou pochlubit množstvím hmotných památek ze všech archeologických období, protože město i jeho okolí bylo od pravěku hustě osídleno. (...) Zatím lze považovat za předchůdce města Hradisko a celý věnec osad kolem, zejména z období halštatského.*“⁶

Jak město vypadalo v době 11. a 12. století se můžeme jen dohadovat. „*Někteří badatelé jsou přesvědčení, že na místě dnešního zámku stála středověká tvrz či dokonce hrad.*“⁷ Prameny ani archeologické nálezy však ani jednu z těchto variant nepotvrzují. Je tedy pravděpodobnější, že pokud tu kdysi stála tvrz,⁸ tak byla vystavěna až na konci 15. století a záhy nato přestavěna na renesanční zámek.

⁶ PLICHTA 1994a, 31

⁷ SUCHARDA/NOVÁČEK/JÍČÍNSKÝ 2002, 11

⁸ Dle Bartůšky a Kubátové lze středověkou tvrz doložit, jelikož se na místech dnešního zámku zachovaly některé sklepy a podzemní chodby ve skále.

Jaroslav Krčál podotýká, že Přemysl Otakar II. nechal (podle smlouvy s královským správcem hradu Bítov, Konrádem Špitalérem) ohradit město zdi ještě před rokem 1258. V listině ve sbírce formulářů královského písaře Jindřicha z Isernie je zmíněno město Jermen či Jermer v Moravském markrabství, které bylo badateli v 19. století považováno za Jaroměřice. Město se v té době mělo svojí velikostí rovnat městu Kouřimi v Čechách. Podle Aliose Plichty to však není jisté, protože po Přemyslově smrti byla velká část Moravy zpusťována tureckými Kumány. I Jaroměřice byly značně poničeny a tak se neví, byly-li poničeny i hradby a nebo nikdy postaveny nebyly. Nedá se však popřít, že se v roce 1899 při kopání základů stodoly na pozemku pana Bohdana Míče u tržiště našlo zdivo 4–5 m široké, které podle odborníků mohlo být zbytkem bývalých hradeb. Alois Plichta se pak přiklání k verzi, že Jaroměřice byly založeny na onom Hradisku, kde „*moravští zeměpáni dali městiště zaměřit a vytyčit náměstí a ulice,*“⁹ a nad bažinami Rokytné byl vystavěn hrad. Navíc byla v Jaroměřicích tržiště trojúhelníkového půdorysu, o jejichž vzniku rakouský badatel Vojtěch Klaar už roku 1940 ve své studii o Vídni prokázal, že spadají do poslední čtvrtiny 10.století.

Je proto nesporné, že vzniku města napomohla jeho strategická poloha, neboť leží na křižovatce cest devíti směrů (proto byla ve městě vyměřena ona trojúhelníková tržiště), z nichž stojí za zmínku Haberská stezka, která spojovala Podunají s Polabím a cesta vedoucí z Jindřichova Hradce přes Dačice, Jaroměřice, Ivančice až do Brna.

Jaroměřice byly královským majetkem, i přesto je spravovali převážně vládci Moravy (později markrabě moravský) či panovníkovi služebníci, kterým město udělil do zástavy za věrné služby.

Kdy byly Jaroměřice povýšeny na město není známo. Stejně tak nevíme ani to, kdo je fundátorem jaroměřického špitálu na Lhotě, [6] jež je ve farním archívu datován k roku 1382. S jistotou můžeme říci alespoň to, že roku 1249 byl majitelem města i okolních osad Hynek z Jaroměřic, leník Jodoka, markraběte moravského.

K roku 1454 měly Jaroměřice jeden svobodný dvůr, mýto, špitál s kostelem a mlýny se sadem, chmelníci, vinohradem, pivovarem a ovčincem.

⁹ PLICHTA 1994a, 71

V roce 1498 král Vladislav udělil město i s přílehlými obcemi v léno Václavu z Ludanic. Dál se Jroměřice předávaly mezi pány za určité peněžní obnosy. Tak se městečko dostalo do rukou svobodnému pánu z Tiefenbachu a Petru Rechenbergovi ze Želetic, který se účastnil stavovského povstání roku 1620. Za to mu byly Jaroměřice odebrány a císař Ferdinand II. je dne 17. května 1624 prodal svému radovi a dvornímu vojenskému sekretáři Gerhardu z Questenberka. Jeho nástupci se stali syn Jan Antonín, který nechal v Jaroměřicích na Lhotě zřídit klášter servitů [7] (datace položení základního kamene je k roku 1679), a vnuk Jan Adam hrabě z Questenberka, jež se do dějin Jaroměřic zapsal nejvíce díky honosné přestavbě zámku i kostela.

2. QUESTENBERKOVÉ

Roku 1594 přišli do Prahy tři bratři kupeckého rodu, Gerhart, Heřman a Kašpar, [8, 9] původem z města Kolína nad Rýnem. Na dvoře císaře Rudolfa II. se jim podařilo úspěšně dosáhnout vyššího postavení – úřednických míst. Hlásili se do služby v císařské kanceláři, kde se díky svému dobrému vzdělání uchytili jako koncipisté latinských textů.

Kašpar ale po čase odešel k premonstrátům a stal se knězem a již roku 1612 strahovským opatem. Po 25 letech byl kardinálem Harrachem zvolen na místo generálního inspektora nad kněžstvem v Čechách. Zemřel ve svých 69 letech a je pohřben na Strahově.

O Heřmanovi mnoho zpráv není. Zato o Gerhartovi víme, že se stal postupem času vojenským sekretářem a díky svým schopnostem dosáhl až na post člena válečné rady císaře Ferdinanda II. Byl velikým přítelem Albrechta z Valdštejna a neustále se ho před císařem zastával. Nejspíše právě proto, aby Albrechta před císařem zhodnověnil, informoval Ferdinanda II. o všech jejich schůzkách. Od Valdštejna se odklonil až poté, co ho oficiálně císař prohlásil za zrádce. Načas se musel stáhnout z centra dění, ale pro svoji věrnost a schopnost se brzy vrátil do centra dění císařského dvora a stal se členem regentské rady a posléze i sekretářem dvorské válečné rady. Chtěl se vyhnout pochybnostem o svém šlechtickém původu a „*vymohl si u císaře diplom z 28. září 1613. Stvrzovalo se v něm, že Questenberkové jako kolínští patriciové patřili odedávna mezi šlechtu.*“¹⁰

2.1 Gerhart svobodný pán z Questenberka

Gerhart z Questenberka byl velice schopným válečným dvorním radou císaře, od něhož koupil 23. února 1623 nejen jaroměřické panství (zkonfiskované Petru Rechenberkovi ze Želetic), ale i sousední statek v Bohušovicích (zkonfiskovaný Arnoštu Štockhornerovi). „*Trvalo řadu let, než byl Gerhart Questenberk přijat mezi moravské stavy (inkolát) a než si mohl list o kupu Jaroměřic, vyhotovený ve Vídni až 17.května 1624, dát vložit do zemských desek.*“¹¹ Navíc císař listinu o prodeji Jaroměřického panství podepsal až 21. května 1628, kdy byl v Praze u příležitosti oslav přenesení ostatků sv. Norberta. Gerhardt, jakožto nový majitel panství, byl ale ke svým

¹⁰ PLICHTA 1994a, 257

¹¹ PLICHTA 1994a 258

poddaným stejně bezcitný jako jeho předchozí majitelé, kteří nutili lid do víry luteránské, a zcela oddaný Habsburkům vyžadoval od lidu přechod zpět ke katolictví. Platila totiž zásada, „*čí panství, toho také náboženství.*“¹² Ve městě se moc často nezastavoval a o tamní obyvatele se nezajímal tolik jako jeho vnuk Jan Adam, který byl dobře obeznámen se situací svých poddaných. Přesto Gerhard nechal pro panství zřídit zásobárnu, [10] kterou dal hlídat vojáky. Díky vojenské přítomnosti bylo město v době třicetileté války více chráněno. Ještě za jeho správy postihl Jaroměřice v roce 1631 veliký požár, jemuž napomohl špatný přístup k vodě, které byl ve městě nedostatek. Často musela být donášena z blízkých rybníků. Jaroslav Krčál o tom napsal: „*S vodou byla nesnáz už onoho 2. července 1631, kdy vinou syna Jana Volka oheň strávil skoro celé Jaroměřice i se zámkem a kostelem. Proto se konšelé usnesli o pět let později, že přivedou dřevěnými rourami vodu z obecního rybníka Špetl až na náměstí. Zde vytékala do dubové kádě. Stála vedle radnice. Trouby byly v zásobě. Máčeli je ve vodě rybníka Špetl, který se pak proto začal nazývat Troubský. Později dubovou kád' nahradila kamenná kašna.*“¹³

Na místo Gerharda se po jeho smrti roku 1646 nastoupil syn Jan Antonín Questenberk, kterému panství odkázal v závěti z roku 1644: „*Za dědice ustanovuju svého milovaného syna, a to ke statkům v Rakousích, Rappoltenkirchenu a Sieghartskirchenu, na Moravě k Jaroměřicím, Bohušicím a Blatnici, v Čechách k Bečovu, Javorné, Brtům a v Hlaberstadtsku k Trenburku, pak ke všem ostatním svým statkům, i ke svobodnému domu ve Vídni, jakož i k tomu, co by mi snad mohlo připadnout po otci v Kolíně.*“¹⁴

2.2 Jan Antonín z Questenberka [11]

Jan Antonín se narodil kolem roku 1638 a v době otcově smrti mu bylo pouhých osm let, proto se až do jeho dospělosti (do roku 1661) o něj i celé panství starali jeho dva švagři. „*Praví se o něm, že byl chatrného zdraví a že byl velmi zbožný.*“¹⁵ A stejně jako jeho otec byl také vzdělaný, jak nasvědčuje soupis jeho knih z roku 1686, který se dochoval a v němž je možné nalézt především knihy historické, právní, o divadle a poesii. I jemu se podařilo dosáhnout významného postavení ve dvorské službě.

¹² KRČÁL/SEDLÁK /STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, 35

¹³ KRČÁL/SEDLÁK /STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, 13

¹⁴ PLICHTA 1994a, 262

¹⁵ KRČÁL/SEDLÁK /STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, 36

Přestože ani Janu Antonínu nepřírostly Jaroměřice příliš k srdci, pobýval tu mnohem častěji než jeho otec. Snažil se upevnit katolickou víru poddaných, k čemuž ho nejspíše vedla jeho velká zbožnost. Dal proto roku 1668 založit na Lhotě Loretánskou kapli (podle vzoru mikulovské lorety) s křížovou chodbou, jež byla vysvěcena roku 1673 za přítomnosti samotného císaře Leopolda I., a hned v letech 1675–79 nechal ke kapli přistavět klášter servitů,¹⁶ první na Moravě. Pod kaplí nechal zbudovat rodinnou hrobku. Téhož roku dal vystavět i chrámovou chodbu, která měla později zcela překrýt literátský kůr novou barokní stavbou. V 70. letech 17. století začal také s přestavbou renesančního zámku a mezi léty 1671–72 dal přestavět špitál s kaplí sv. Kateřiny.¹⁷

Zemřel v roce 1686 v Jaroměřicích, kde byl v rodinné hrobce pod Loretánskou kaplí pohřben vedle své manželky.

2.3 Jan Adam hrabě z Questenberka [12]

Jan Adam Questenberk se narodil ve Vídni 24. února 1678 a už o osm let později se stal držitelem panství po otcově smrti. Poručníkem mu byl Leopold Josef hrabě Lamberg, žijící ve Vídni. Na chlapcovo vzdělání a výchovu velice dbal, o čemž svědčí samo úspěšné ukončení studia práv Jana Adama na pražské univerzitě v pouhých 18 letech. Proč byl poslán na studia do Prahy a nezůstal s rodinou svého poručníka ve Vídni, není známo. Jisté je, že ještě téhož roku byl za zásluhy svého dědy Gerharda z Questenberku povýšen do šlechtického stavu.

Po ukončení studií a před návratem na své panství se jakožto správný mladý šlechtic té doby vydal do ciziny. Přes Německo putoval do Holandska, navštívil Leyden, Haag, Brusel, ale jeho nejdůležitější zastávkou se stala Paříž. [13] Tam zůstal nejspíše až do konce roku 1698, což mu umožnilo poznat život na dvoře Ludvíka XIV. Obdivoval jak architekturu Versailles, tak divadlo a hudbu, o které se vždy velice zajímal.

Po Paříži se podíval i do Itálie. Vydal se přes Turín, Miláno, Veronu, Benátky, Ravennu až do Říma a při zpáteční cestě se zastavil v Bologni, Modeně a Mantově.

¹⁶ Řád bratří služebníků Panny Marie byl založen roku 1233. Jedná s o žebravý řád, jehož hlavní náplní bylo šíření mariánské úcty, služba ve farnostech, práce v nemocnicích, výuka na školách i vysílání misí. Za josefínských reforem byl klášter v Jaroměřicích 17. března 1785 zrušen. Budovy převzala vrchnost, která v jedné části kláštera zřídila faru a ve druhé školu.

¹⁷ Kaple je čtvercového půdorysu s oktagonálním kněžištěm, zaklenutým kupolí s lucernou.

Samozřejmě byl na těchto cestách nejvíce ohromen barokní italskou architekturou, malířstvím a sochařství. Také hudba, hlavně neapolská opera, ho oslovila natolik, že se začal učit hře na loutnu. Koncem roku 1699 se vrátil do Vídně. Právě mu bylo dvacet jedna let, byl prohlášen za plnoletého a mohl se ujmout svého panství.

Do tehdejšího majetku hraběte Jana Adama patřil palác v Sankt Johannesgasse ve Vídni (dnešní Questenberský palác, kde v současnosti sídlí ministerstvo financí), panství Rapoltkirchen, Jaroměřické panství, západočeská panství, do kterého patřil Bečov nad Teplou, Javorná u Karlových Varů, Poláky u Kadaně, statek Pernštejn a Stříbro u Kadaně a také hraběcí dům ve Znojmě.

Za své venkovské sídlo si vybral Jaroměřice nejen díky tomu, že byly centrem celého panství, ale také jistě proto, že tu byl v Loretánské kapli pochován jeho otec. Hned po příjezdu do Jaroměřic se Jan Adam rozhodl zámek přestavět, inspirován nejen Paříží ale i vídeňským císařským dvorem Karla VI. Tehdejší vzhled zámku i malý park byly naprosto nevyhovující jeho velkolepým představám.

Hrabě měl mnoho plánů, jak zvelebit své panství a tím také mnoho starostí s financemi, kterých nikdy nebyl dostatek. Proto mu zprvu celé panství pomáhal spravovat regent Jan Reinhard Opfermann, kterého později nahradil Jiří Adam Hoffmann. Oba v době svého úřadu žili i se svými rodinami ve vídeňském hraběcím paláci, kde měli své kanceláře i úředníky. Později tuto funkci vykonávali už jen jaroměřičtí hejtmani. Právě hejtmani byli hlavními osobami zastupujícími hraběte Jana Adama na jednotlivých panstvích. Jejich úkolem bylo uposlechnout nejen příkazy hraběte ale i krajského hejtmána zastupujícího stát. Za provoz hospodářství odpovídali purkrabí, kteří byli neustále na cestách po jednotlivých dvorech, dohlíželi na plnění poddanských povinností a vše vedli v evidenci. Finanční výsledky hospodaření a kontrolu nad pokladnou měl na starost důchodní. Že se své panství snažil hrabě spravovat co nelépe, svědčí mnoho záznamů z questenberského archívu, jenž v roce 1943 prodal poslední majitel zámku Alfons Vrba-Kounic Moravskému zemskému archívu v Brně.¹⁸

Roku 1723 byl dokonce císařem Karlem VI. jmenován tajným radou a komořím. Tyto funkce musel vykonávat ve Vídni, kde zasedání rady probíhalo, proto se také v Jaroměřicích zdržoval jen (ale pravidelně) na Vánoce, Velikonoce a v září

¹⁸ V současnosti je rodinný archív Questenberků uložen v Moravském zemském archívu v Brně jakožto součást fondu G 436 Rodinný archív Kouniců.

při návratu z cest po západočeském panství.

Ač byla výše majetku hraběte značná a jeho zájem o správní činnost panství obrovský (jak nasvědčuje bohatá korespondence s hejtmany), řadu ze svých projektů nedokázal uskutečnit. Mohlo to být zaviněno i velkou rozmařilostí manželky Jana Adama, Marií Antoníí, hraběnkou z Friedberku a Scheeru, [14] se kterou se v únoru 1707 ve svých 29 letech oženil a která se dostala do velkých dluhů, až jí musel hrabě přestat vypomáhat s jejich splácením.

Po čase císař jmenoval hraběte předsedou císařských komisařů u moravského zemského sněmu. Měl tedy za úkol prosazovat finanční zájmy císaře, což nebyla příjemná práce. Přesto ji přijal a s rodinou se přestěhoval do Jaroměřic. S manželkou Marií Antoníí měli 4 děti, z nichž se dospělosti dožila jen dcera Karolína, která se přestěhovala spolu s nimi. Hraběnka tou dobou měla už delší čas zdravotní potíže, proto se také více jak v Jaroměřicích zdržovali díky lepší lékařské péči v Brně. Přesto však Marie Antonie koncem roku 1736 nemoci podlehla. Dluhy hraběnky byly zaplacený jejím vlastním majetkem, ze kterého po nutném rozprodání mnoho nezbylo.

Žádného dědice prozatím hrabě neměl. Možná právě to ho vedlo k tomu, že se o tři roky později oženil podruhé. Již skoro šedesátiletý Jan Adam si vzal třicetiletou Marii Antonii Kounicovou, [15] dceru moravského zemského hejtmána Maxmiliána Oldřicha Kounice.

Přestavba zámku proběhla v letech 1710–1739 a týkala se i kostela s věžemi. Zároveň dal Jan Adam postavit na náměstí v ose vstupního nádvoří zámku sloup Nejsvětější Trojice, [16–18] zbudovaný Štěpánem Paganim a kameníkem Domenico Durinim v roce 1716. „*Když pak za hraběte Jana Adama z Questenberku ožily Jaroměřice stavebním ruchem při rekonstrukci jaroměřického zámku (léta 1700–1737¹⁹), usiloval hrabě o to, aby přední z řemeslníků, zedníci a tesaři, byli organizováni v nově založeném místním cechu, což se stalo dle svědectví kolem r. 1729.*“²⁰ Zakladateli nového cechu byli zednický mistr Tobiáš Gravani²¹ a tesařský mistr Lorenc Protivenský.

¹⁹ Tuto dataci připsal stavební činnosti Jana Adama v Jaroměřicích Vladimír Helfert.

²⁰ MUŽÍKOVÁ 1972a, 9

²¹ T. Gravani vedl pro hraběte nejen veškeré stavby v Jaroměřicích ale i na panství v západních Čechách a v Rapolttenkirchenu.

Ve třicátých letech se navíc ve Vídni začalo uvažovat o výstavbě nové říšské silnice. V souvislosti s tím zadal hrabě Tobiáš Gravanimu zhotovit mapu jaroměřického panství a vyznačil na ní obce, kterými by cesta mohla procházet. Chtěl, aby směřovala z Vídně přes Znojmo a Jaroměřice do Jihlavy. Plán byl vypracován a Gravan hraběti zdůraznil, že by takto směřovaná cesta byla o půl míle kratší, než cesta vedená na Budějovice a Želetavu.

Pro nedostatek financí a spory hraběte s olomouckým biskupstvím na dostavění chrámu za života Jana Adama z Questenberka nedošlo, neboť 10. května 1752 zemřel. Nezanechal po sobě žádného dědice, jelikož ani dcera Karolína ho nepřežila, a tak jaroměřické panství odevzdal synovi svého švagra Václava, hraběte z Kounic-Rittberku, Dominiku Ondřeji. Ten přijal jméno Kounic-Questenberk a panství převzal z rukou své tety Marie Antonie Questenberkové-Kounicové roku 1762 po dovršení zletilosti.

3. KOSTEL JAKO SOUČÁST ZÁMECKÉHO KOMPLEXU

Jak už bylo zmíněno, mnoho zpráv o historii města (tedy i kostela a zámku) se kvůli četným požárům nedochovalo. Přesto je díky zmínce ve farním archívu o zřízení fary v roce 1362 jisté, že už v té době tu stál kostel. Jan Sedlák zmiňuje, že díky třem dochovaným obrazům²² v zámecké sbírce, je alespoň z části možné popsat vzhled zámku před barokní přestavbou Jana Adama hraběte z Questenberka. U všech tří vyobrazení lze také doložit kostel sv. Markéty jako součást dřívějšího zámeckého komplexu. J. Krčál o tom napsal: „*V renesanční období přestavěli páni jaroměřickou tvrz v úhledný zámek. Měl prý i arkády na sloupech. Dvě křídla vybíhala do zahrady, která však nesahala ani k řece. Při západní straně stával kostel svaté Markéty.*“²³

Přestavbu onoho renesančního zámku začal už v 70. letech 17. století Jan Antonín Questenberk, který do Jaroměřic pozval raně barokního architekta Jana Křtitele de Erna, činného v Brně. Byla mu svěřena přestavba zámku, výstavba lorety s rodovou hrobkou, ambity i přestavba špitálu a kostela sv. Kateřiny. Z těchto Ernových staveb se dodnes zachoval jen špitál s kaplí.

První obraz ze zámecké sbírky nám zprostředkovává pohled na městečko od západu. [19] Není datovaný, ale jelikož kromě zámku a kostela žádná z významných jaroměřických staveb ještě nestojí, řadí J. Sedlák dataci tohoto vyobrazení do šedesátých či sedmdesátých let 17. století. Alois Plichta obraz datoval dokonce až k roku 1611.

Druhý pohled na zámek s kostelem je od jihu [20] a jelikož už je na něm vystavěn špitál s kaplí sv. Kateřiny, loretánská kaple s ambity i servitský klášter, [10] můžeme jeho vypracování zařadit do období po roce 1679.²⁴ Popis zámecké architektury J. Sedlák zaznamenal velice přesně: „*Jde o renesanční zámek z konce 16. století, vybudovaný za pánů Meziříčských z Lomnice (na Jaroměřicích v letech 1534–1609). Sestával ze tří jednopatrových křídel spojených v tupém úhlu a obracel se na jih do zahrady, ohraničené na levém břehu řeky zdí se čtyřmi půlválcovými dovnitř*

²² Nejstarší vyobrazení Jaroměřic s datací k roku 1600 se bohužel nedochovalo. Je však znám jeho popis od Ludvika Zveřiny z roku 1904, kde se zmiňuje o velké chrámové stavbě se sedlovou střechou, hranolovou věží zakončenou kuzelem a zdí, jež obklopuje hřbitov kolem kostela. Vedle stál nevelký zámek.

²³ KRČÁL/SEDLÁK /STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, 14

²⁴ J. Sedlák obraz datuje kolem roku 1675, kdy bylo započato se stavbou servitského kláštera. A. Plichta řadí dataci obrazu až k roku 1690.

otevřenými baštami a střelnami. Vně přiléhaly k východnímu a západnímu traktu v místech spojovacího křídla válcové schodištní věže s cibulovitým střešním krytem. Fasády členily pravoúhlé a lunetové okenní otvory s plochými šambránami, nárožní bosáž, portály a hmoty sedlových střech vikýře s komíny. Do horní části zahrady, která byla dvoustupňová s pravoúhlými záhony, se západní trakt otvíral v přízemí čtyřosou arkádou. Čela hlubokých křídel vrcholila trojúhelnými štíty dekorovanými čučky. (...) Po západní straně zámku ležel kostel sv. Markéty, kolem něhož se rozkládal hřbitov obehnaný zdí s branou na východě a hranolovou věží na severu. Zámek byl propojen visutou dřevěnou chodbou s patrem panské empory, přiléhající na jihu ke svatyni. Ze severu se k chrámu družila hranolová věž opatřená nárožní bosáží, dřevěným ochozem, jehlancovou střechou a čtyřmi nárožními vížkami.“²⁵

Třetí obraz, dochovaný v zámecké sbírce, byl vytvořen jako poslední a je na něm patrná změna fasády zámku podle projektu Jana Křtitele de Erny, která proběhla kolem roku 1700. [21] Zámek vyobrazený od západu je na fasádě obohacen o lizénové rámce, severní trakt byl na západě prodloužen o jedno křídlo a před zámkem tak vznikl na severní straně dvůr, do něhož se vstupovalo branou se štítem. Dále je na obraze patrná chodba, vedoucí od patra zámku, který spojuje s oratoří. Nad vchodem se zdá, jako by vystupovalo cimbuří a ve hřbitovní zdi jsou střilny, stejně jako na druhém pohledu. Plichta se domníval, že tento obraz nejspíše namaloval jaroměřický malíř Bartoloměj Lamberth.

V roce 1702 se hrabě rozhodl vystavět namísto staré věže Jana Křtitele věž novou.²⁶ Měla být vystavěna na západní straně za kostelem tak, aby se do kostela vcházelo klenutou podvěžní síní.

Přestavba zámku za Jana Adama probíhala v letech 1710–39.²⁷ Hrabě měl zpočátku plán vybudovat úplně nové sídlo, ale kvůli finanční náročnosti od tohoto úmyslu upustil a došlo „jen“ na přestavbu, při které bylo využito původní zdivo.

V zámeckém sále předků je umístěn výkres, datovaný letopočtem 1731, který býval dříve považován za původní projekt z doby kolem roku 1700 a na němž jsou Jaroměřice vyobrazeny od severu a z ptačí perspektivy. [22] Na této kresbě je znázorněn i nikdy nevystavěný kostel při klášteře servitů a prodloužená část

²⁵ KRČÁL/SEDLÁK /STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, 356

²⁶ Nejspíše právě díky tomuto údaji zařadil Vladimír Helfert počátek přestaveb do období těsně po roce 1700.

²⁷ Jan Růžička ve své Kronice uvádí jako počátek přestavby zámku rok 1713. Jiří Kroupa se zas zmiňuje o přestavbě zámku probíhající v letech 1709–39.

východního příčného traktu stáčejší se k jihu. „*Kreslíř měl pravděpodobně k dispozici půdorys areálu a návrhy některých fasád, pomocí nichž vytvořil vizi budoucího architektonického díla.*“²⁸ Díky znázornění soch na kamenném mostě přes řeku Rokytnou můžeme vznik nákresu datovat k roku 1716. V té době byl ve službách hraběte Jana Adama kreslíř perspektiv Mikuláš Millich ze Svatého Hypolitu.

V roce 1706 se dostal hrabě do kontaktu s Jakubem Prandtauerem²⁹ ze St. Pöltenu, jemuž byl v poslední době připsán projekt přestavby. V zámeckém depozitáři byl totiž uložen plán fasády zámku, k němuž sám hrabě připsal: „*Brandaueriche faciada von Jarmeritz.*“³⁰ [23] Jak se zmiňuje Jan Sedlák, podle tohoto plánu se ale nestavělo. Je jen dokladem toho, že hrabě původně zamýšlel novostavbu zámku. Tento Prandtauerův plán nejspíše přepracoval, přesněji uzpůsobil pro přestavbu, Domenico Angeli,³¹ zednický mistr, kterému byl roku 1709 vypsán účet za plány. Ale až o rok později mu hrabě vypsál účet za samotné zednické práce. Angeli působil na přestavbě jen do roku 1711, kdy na jeho místo nastoupil zednický mistr Tobiáš Gravani,³² který byl provádějícím stavitelem po celou dobu přestavby až do jejího ukončení v roce 1739. Dále se na stavbě zámku podílel od roku 1717 i zednický mistr Franz Jängl a v roce 1718 a 1719 navštívil hraběte v Rappoltenkirchenu „inženýr a stavitel prince Eugena“, tzn. Jan Lukas von Hildebrandt, s nímž podle A. Plichty hrabě nejspíše projednával vyprojektování přestavby kostela.

²⁸ KRČÁL/SEDLÁK /STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, 361

²⁹ Dispozice jaroměřického zámku je charakteristická pro Prandtauerovu klášterní architekturu v oblasti Rakouska. Pravoúhlá osnova křídel o dvou traktech a nádvoří je pro něj typická, jak nasvědčují klášterní komplexy v Melku, St. Florianu, Klosterneuburgu, Kremsmünsteru, Gerstenu a Herzogenburgu, kde Prandtauer působil.

³⁰ KRČÁL/SEDLÁK /STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, 358sqg.

³¹ Domenico Angeli byl dle Jana Sedláka nejen zednickým mistrem, ale i projektantem architektem. Mohl tedy upravit Prandtauerův plán novostavby na přestavbu. Podotýká však, že Angeli v Jaroměřicích plány přestavby upravoval s ohledem na vlastní projekt Prandtauerův.

³² Gravani nebyl obyčejný zednický mistr. Uměl stavby projektovat, kreslit plány, vyměřovat pozemky i kreslit mapy. Stavbu uměl nejen založit, ale i vybudovat.

4. ARCHITEKTONICKÝ POPIS KOSTELA PŘED A PO PŘESTAVBĚ

O původní podobě kostela, stojícího uprostřed hřbitova vedle zámku (na témže místě jako stavba současná), jeho staviteli a vlastně i celé osady nic nevíme. Všechny archiválie obsahující tyto zmínky, shořely při požáru 2. července roku 1631.³³ „*Jenom v knize sirotčí z roku 1548 je náhodný zápis, že roku 1560 byla u kostela vystavěna věž.*“³⁴ Zbudoval ji Beneš Vlach.

Spolu s kostelem byl zničen i zámek, radnice a 30 domů v jeho blízkosti. Shořela i Jemnická věž, sloužící jako vězení. Špitál, škola, fara a čtrnáct stodol požár přečkaly.

4.1 Podoba kostela po požáru

Práce na opravě požárem poničeného jaroměřického kostela začaly hned v červenci téhož roku. Zedníci Vavřinec a Bartoloměj Žežulkovi z Třebíče měli za úkol vyhotovit nové dvojité zaklenutí kostela a o jeho nový krov i krov věží a položení nové podlahy se postarali tesaři Matys Štefan a Baltazar Švorc z Vranova, pozvaní do Jaroměřic panskými úředníky. Oprava věžních hodin byla svěřena Matoušovi Votrovskému. „*Téhož roku 1632 daly se dvě pavlače (oratoře nebo kruchty) jedna nad druhou nově udělati a v následujícím roce 1633 dala se spraviti zповědnice a zhotoviti nebesa nad kazatelnou.*“³⁵ O stavbu dvou kůrů nad sebou,³⁶ z nichž hořejší měl sloužit pro Literátské bratrstvo, se postarali nejspíše Vlaši, již do Jaroměřic přišli z Hradce přes Telč. Také nové zvony bylo nutno ulít, protože původní se žárem zcela roztavily a zbyla jen zvonovina. Od srpna 1634 se v Jaroměřicích zdržovali dva zvonáři z Lotrinska, kteří ze zvonoviny ulili tři zvony, dva malé a jeden veliký, kterému bylo dodáno nové srdce, a konstrukce pro jeho usazení do věže od Hanse Hamerníka z Jihlavy až o tři roky později. Sama věž (zvonice) byla ale dokončena až následujícího roku 1638.

Teprve po šesti letech od požáru byla dokončena klenba podkruchtí. Celkově se práce na opravě kostela dost protahovaly a tak k jeho výmalbě došlo až v roce 1641.

³³ V kronice Jana Růžičky se o požáru dochovala zpráva. [24]

³⁴ FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVEŠKÝ 1939, 57

³⁵ FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVEŠKÝ 1939, 59

³⁶ Plichta se zmiňuje, že dva kůry nad sebou byly vystavěny podobně jako tomu bylo například i v kostele v Novém Městě.

Z velké části přispěl z vlastních peněz na opravu kostela a zbudování nové kostnice tamní kněz Martin Řehoř Staříček. Právě on zakoupil pro nově opravený kostel obrazy Zvěstování Panně Marii, Pannu Marii s Ježíškem, Ukřižování, Ecce homo, Bičování i obrazy svaté Kateřiny a Šebestiána.

K samotnému vybavení kostela můžeme říci, že jeho zápis k roku 1636 je ještě značně chudý, avšak v zápisu z roku 1662 je zřejmé, jak se o obohacení inventáře farář Staříček staral. K tomuto roku je kostelu připsáno 24 velkých obrazů, nebesa na dvou sloupcích, 6 korouhví a 100 různých typů liturgických rouch a roku 1694 byl děkanem Polachem vytvořen další soupis obohacený především o četné liturgické nádoby. Z tohoto zápisu z konce 17. století stojí ještě za zmínku, že byl kostel vybaven hlavním oltářem se šesti sochami a s tabernáklem, dvěma malými oltáři s malovanými obrazy, křížem s pěti sochami a varhanami s třemi měchy.

V inventáři s datací 1676 se objevuje i popis chrámu. Tou dobou u něj stály věže dvě, „*vyšší kamenná a nižší, používaná ke hlídání. Je zajímavé, že nižší byla zpola dřevěná a sloužila za zvonici.*“³⁷ Rok poté byl kostel olomouckým biskupem Breunerem vysvěcen.

Nové pokrytí šindelem celé stavby proběhlo v roce 1681 a následujícího roku byl celý prostor interiéru vydlážděn vázanou dlažbou. O další tři roky později byly na kruchtě, nově vystavěnou na místě, kde stály ony dvě pavlače (oratoře) nad sebou, dodány nové varhany a v roce 1689 nechal děkan Stiller zhotovit kazatelnu od rakouského sochaře Jana Joachima Litzendorfera. Stillerův nástupce, již zmíněný děkan František Polach, ji nechal o devět let později pozlatit. Této práce se ujal malíř Hans Kryštof Holtzenberger z Emmersdorfu, který pro hlavní oltář namaloval roku 1690 obraz svaté Markéty, ale již roku 1699 byl přemalován a pozlacen.

Litzendorferovi bylo také zadáno „*zhotovení nového hlavního oltáře v černé architektuře, se sochami sv. Markéty a jiných světců, s mušlemi a bohatě řezaným rámem antependia.*“³⁸ Od něj by měla rovněž být i dřevěná polychromovaná soška Jana Křtitele dříve umístěná na víku křtitelnice.

Rovněž nechal děkan Polach v roce 1697 vystavět v kostele po pravé straně kapli svatého Jana Nepomuckého jakožto místo, kde chtěl být po své smrti pohřben. V této kapli byl umístěn starý oltář, cínová křtitelnice a zpovědnice.

³⁷ SVOBODA 2005, 12

³⁸ SVOBODA 2005, 15

Hrabě Jan Adam přivezl z Říma ostatky sv. Vincence, které byly do r. 1701 uloženy v kostele v Lukově a posléze přeneseny do Jaroměřic. Návrh pro oltář sv. Vincence vytvořil v roce 1702 znojemský malíř Jan Miachael Findt. O 36 let později přivezl hrabě z Říma i ostatky sv. Reparáty. Relikvie byly uloženy do skleněných sarkofágových schránek, umístěných na oltáře v bočních kaplích.

Ač máme tyto četné zprávy o úpravě celé stavby po požáru, o vnější podobě kostela se dovídáme z jichž zmiňovaných zachovaných zámeckých obrazů s pohledy na městečko. Tak můžeme říci, že „*byl chrám orientován od západu k východu a měl v půdoryse tvar obdélníku. Z náměstí byl k němu přístup branou ve hřbitovní zdi a hlavní vchod byl na západní straně. Na jižní straně stála zděná čtvercová věž, zakončená jehlanovitou střechou (tzv. velká věž) a pod římsou byla na každé straně dvě okna. Ve Věži byly dva zvony (větší a menší). Nad předsíní chrámovou byla dřevěná věž a v ní byl velký zvon. Nad kněžištěm byl sanktusík (...). Vižka byla válcovitá se stříškou kuželovitou. Na jižní straně chrámu při průčelí byla přistavěna čtverhranná kaple svatého Jana Křtitele.*“³⁹ Dále je možné vyčíst, že ještě kolem roku 1700 byl presbytář ukončen polygonálně. Šlo tedy nejspíše ještě o středověkou část stavby.

4.2 Přestavba kostela Janem Adamem hrabětem z Questenberka

Jak už bylo zmíněno, kostel chtěl hrabě upravit už v roce 1702 přístavbou věži k západnímu průčelí. Nakonec se začalo stavět až v roce 1716, kdy zednický mistr Tobiáš Gravani připojil k presbytáři dvě oratoře, jejichž okna, vsazená do bočních stěn presbytáře, měla bohatě řezané a zlacené rámy,⁴⁰ a až rok poté strhl starou kostelní věž a začal budovat novou. „*Stavbou věže se realizoval starý projekt z roku 1702. Věž postavili v místech dnešní chrámové předsíně – asi v ose s presbytářem.*“⁴¹ V roce 1716 práce načas ustaly.

„*Hrabě svolal zjara roku 1720 do Vídně poradu, na kterou pozval z Jaroměřic hejtmana Stampu, mistra Gravaniho a jistě i Jängla, jemuž říkával škádlivě Janka. Pozval i Domenica d'Angeliho, bývalého zednického mistra z Jaroměřic, projektanta zámku, aby prý výstavba kostela i jiných budov či jiných staveb mohla být připravena co nejlépe. Opět zde tedy šlo nejen o kostel, ale i o jeho spojení se zámkem.*“⁴²

³⁹ FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVESKÝ 1939, 66

⁴⁰ V 19. století dalo panstvo řezby oratoří ořezat a jejich orámování natřít nabílo.

⁴¹ SVOBODA 2005, 19

⁴² SVOBODA 2005, 21

Se stavbou se pokračovalo až v roce 1722, kdy byla zbourána i chrámová loď a v následujících čtyřech letech byla vystavěna nová. Roku 1729 byla zhotovena točitá schodiště na oratoře a ve stejném roce syn malíře Miachaela Findta, František Xaver Antonín, namaloval na strop kněžiště fresku s patronkou chrámu. Konstrukce dřevěné kopule byla dohotovena v roce 1731 a její oplechování a pokrytí šindelem bylo dokončeno až v roce 1734.

Ještě v roce 1731 byla vichřicí poničena kostelní věž. Hrabě tak rozhodl o zbudování věže nové podle projektu Hildebrandta.⁴³ O rok později přislíbil Kašpar Ober, sochař nejspíše italského původu, vyhotovit návrh svatostánku pro hlavní oltář. Tabernákl i se sochami adorujících andělů byl do presbytáře kostela umístěn v následujícím roce. Stejně tak i socha sv. Markéty⁴⁴ zavěšená na konzole nad hlavním oltářem a sochy sv. Cyrila a Metoděje po stranách. Od Kašpara Obera je nejen štuková výzdoba čtyř bočních oltářů v hlavní lodi a vavřínové věnce nad oratořemi, které pozlatil malíř Jan Křtitel Mayer-Mareš, jehož dílem je i malba nad nimi, ale i návrhy na dva velké boční oltáře, na nichž Ober spolupracoval s Janem Hybnerem. Pro tyto velké boční oltáře zhotovil v roce 1734 obrazy s námětem Nejsvětější Trojice a Neposkvrněného početí Panny Marie malíř minorit, P. Innocenc Moscherosch. Ve stejném roce byly také do kostela dodány Václavem Pantočkem z Dačic nové varhany o čtyřech komorách a čtyřech dřevěných mutacích. „*V jiném zápise se praví, že nové varhany měli čtyři cínové a čtyři dřevěné rejstříky.*“⁴⁵

Ještě v roce 1734 byla ze dřeva vyhotovena kopule, dosahující oproti původnímu návrhu značně nižší výšky, a pokrytá šindelovou střechou, kterou dal hrabě dvakrát natřít červenou fermežovou barvou. O rok později byla proražena okna v tamburu a současně se začalo s výstavbou patrových ochozů⁴⁶ kolem lodi kostela a severní věže. Ta byla vyšší a špičatější než v dnešní době.⁴⁷

Sklenutí lodi chrámu bylo celkově ukončeno až v roce 1737. Z téhož roku pochází i její celková malířská výzdoba, jejímž autorem je Karel Tepper ve spolupráci

⁴³ Toto tvrzení A. Plichty však není prokazatelné, neb tak usuzuje jen z domněnky, že se hrabě na konci druhého desetiletí setkal v Rapoltenkirchenu s „ingeniérem a stavitelem prince Eugena“. Žádný konkrétní plán projektu kostela z Hildebrandtovy ruky se ale nedochoval.

⁴⁴ Oberova socha sv. Markéty se během 30 let rozdrobila a tak byla v roce 1764 nahrazena novou sochou světice od Jana Hybnera, syna Vavřince Hybnera.

⁴⁵ SVOBODA 2005, 27

⁴⁶ Ochoz na jižní straně byl dostavěn až v roce 1773.

⁴⁷ Západní průčelí bylo dostavěno až v roce 1782–83 a sním i věž jižní. Proto, aby podoba věží korespondovala, byl vzhled věže severní upraven.

s malířem Saglionim.⁴⁸ Z roku 1737 pochází i velký zvon, na nějž dal hrabě vyhotovit reliéf se svým erbem.⁴⁹

Vysvěcení chrámu proběhlo roku 1739 za účasti arcibiskupa Arnošta Jakuba hraběte z Liechtensteina.⁵⁰ Celý kostel však v té době nebyl dostavěn do původně hrabětem zamýšlené podoby. Kvůli finanční situaci byla stavba zjednodušována a nejspíše po smrti hraběte i narychlo ukončena.⁵¹

V 70. letech 18. století žádal jaroměřický děkan František Kolumbus, aby vrchnost kostel dostavěla. Jelikož byl ale hrabě Dominik Ondřej Kounic tou dobou velvyslancem ve Španělsku, došlo prozatím jen na nejnutnější opravy. Po návratu ze Španělska, když se hrabě konečně rozhodl začít s dostavbou chrámu, se mu zdál plán dokončení podle původního návrhu příliš nákladný a tak byly věže vystavěny po vzoru věží „*poutního kostela ve Stadt-Pura u Lambachu v Horních Rakousích.*“⁵² [26] Plány pro dokončení stavby dodali už v roce 1750 dva stavitelé, jaroměřický Tomáš Hahna a knížecí stavitel Matěj Jednuška z Krumlova. [27] Hrabě si vybral k realizaci méně nákladný plán krumlovského stavitele. Podle Jednuškova finálního návrhu [28] se však začalo stavět až v roce 1782, avšak ani ten plán nebyl uskutečněn v plném rozsahu, čemuž nasvědčuje zcela jiný charakter průčelí,⁵³ jež bylo ploché, zdůrazněné jen bosáží soklu a orámováním oken šambránami, a celé předsíně i její připojení k jižní věži, která byla dokončena až po rozšíření a zpevnění stávajícího zdiva v roce 1783.[30]

⁴⁸ Při restaurátorských pracích v roce 1931 byl u horní římsy na západní stěně kopule odkryt nápis C.F.Töpper a vedle menším písmem Saglioni.

⁴⁹ V archivu města Jaroměřice je *Zápis o lití nového zvonu v Jaroměřicích vídeňským zvonařem Franzem Tasenterem 16. srpna 1704.* [25]

⁵⁰ V pergamenové listině zaznamenávající svěcení kostela se píše: „*My, Jakub Arnošt z Boží milosti biskup olomoucký, vévoda sv. říše římské, kníže královské české kaple a z Lichtensteinu hrabě všem i jednotlivcům, kteří toto spatří v Pánu věčné zdraví! Vysvědčujeme, že léta Páně 1739 dne 14. měsíce června tento kostel a jeho hlavní oltář ke cti Boha všemohoucího, blahoslavené Panny Marie a sv. Markéty, jeho boční oltáře: první ke cti sv. Vincence, druhý sv. Reparátě, třetí Nejsvětější tojici, čtvrtý Neposkrvněnému početí nejblahoslavenější Panny Marie a patý sv. Janu Nepomuskému jsem posvětil a do nich vložil ostatky svatých mučovníků Urabna, Konstantina, Vincence a Reparáty a pro věřící na památku tohoto posvěcení jsem stanovil jeden den v roce, kdy má výročí toho svěcení vzpomínat, a to v neděli. Tomu na svědectví jsme toto potvrzení svou rukou podepsali a obvyklou pečeť biskupskou přivěsili. Dáno v Jaroměřicích dne 14. měsíce června roku 1739. Jakub Arnošt, biskup.*“

⁵¹ Podle J. P. Cerroniho byla chrámová předsíň vystavěna až za nástupce hraběte Jana Adama, Dominika Ondřeje z Kounic-Ritberku-Questenreku, až po roce 1752. Toto datum Josef Svoboda ve své práci upřesnil na letopočet 1782–83. Důležité pro nás však je, že stejně jako Cerroni můžeme usuzovat, že bylo západní průčelí dostavěno podle návrhů soudobých jaroměřických stavebníků bez většího přihlídnutí k původnímu plánu.

⁵² SVOBODA 2005, 38

⁵³ Chrámová předsíň měla podle původního plánu spojovat obě věže svým půlkruhovým konkávně prohnutým zakončením. [29]

4.3 Architektonický popis kostela po celkové dostavbě⁵⁴

Presbytář je obdélného půdorysu o rozměrech 9,8x13x6,2 m, po jehož stranách jsou v prvním patře (ve výši empor) vystavěny dvě oratoře. Za kněžištěm je (ještě více na východ) sakristie, jejíž půdorys je čtvercový s východní stěnou mírně konvexně prohnutou. V rozích kostela, mezi zdmi sakristie a místností pod oratořemi, se nachází dvě již zmíněná vřetenová schodiště vedoucí do oratoří v prvním patře. Presbytář je k lodi kostela připojen vítězným obloukem.

Půdorys chrámové lodi dostal tvar elipsy o rozměrech 20x15m a mezi jeho osami a úhlopříčkami byly vystavěny mohutné pilíře, které hlavní loď rozdělují na centrální oválný prostor obklopený šesti bočními kaplemi, z nichž dvě protilehlé v ose kostela mají rozměry 5x13x3 m a čtyři v diagonálách 3x6,5x2,8 m. Nad těmito čtyřmi kaplemi jsou umístěny empor, jejichž zaklenutí se shoduje s výškou klenutí dvou bočních lodí v ose chrámu. V každé stěně nad emporou je prolomeno jedno okno. Prostor stěny je členěn pilastrovým řádem na vysokém podstavci, který je zakončen kompozitními hlavicemi, nad nimiž vedou dvě římsy, z nichž ta horní, oddělená vlysem, je výrazně profilovaná. Pilíře nesou klenební pásy, které jsou profilovanou římsou odděleny od tamburu prolomeného osmi okny. Mezi tamburem a samotnou kopulí je ještě jedna profilovaná římsa ve výšce 20 m. Kopule, jejíž konstrukce je vyhotovena z dřevěných trámů (proto také nebylo dosaženo její původní zamýšlené velikosti), je navíc zakončena lucernou, prolomenou osmi okny, jejíž vrchol sahá až do výše 40 m.

Na západní straně je chrám zakončen onou nedokončenou předsíní obdélného půdorysu o šířce 21 m a délce 5,5 m, jejíž stěny jsou o architektonické členění ochuzeny. Výška prostoru předsíně není jednotná. Podkruchtí je zaklenuto křížovou klenbou ve výšce 6,5 m, stejně jako čtyři boční kaple, a severní část předsíně, jíž měl být zřejmě v původním architektonickém plánu vystavěn protějšek na straně jižní, sahá až do výše 13 m, čímž je zaklenuta ve shodné výšce jako chrámový kůr.

Kolem lodi kostela se od oratoří až k podkruchtí táhnou po obou stranách chodby opisující oválný tvar jádra stavby jak v přízemí tak v prvním patře, kde umožňují nejen přístup na empor, ale i přímý průchod z oratoří na kůr.

Rovné průčelí kostela je zakončené dvěma věžemi na čtvercovém půdorysu nakoso postavenými. Věže se proto stýkají s průčelím kostela jen jedním nárožím.

⁵⁴ Tzn. podoba kostela k roku 1783, kdy bylo dostavěno průčelí a jižní věž.

Fasádu budovy tvoří jak samotné architektonické členění, tak iluzivní malba architektonických prvků, které jsou zdůrazněny cihlově červenou barvou, kontrastující s bílou omítkou základní plochy.⁵⁵

Kordonové římsy, pásová rustika, pilastry s římsovými hlavicemi, okna s profilovanými šambránami zakončenými půlkruhovým segmentem aj. prvky zdobící fasádu zámku jsou zřejmým dokladem vlivu rakouské architektury. I architektura kostela, podobná kostelu sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí, se svým vzhledem řadí do okruhu architekta J. L. Hildebrandta, který byl snad jen „*autorem ideového řešení, zatímco vlastní plány, jak usoudil Z. Kudělka, vypracoval s Hildebrandtovým souhlasem Franz Jängl,*“⁵⁶ jehož inovací měly být chodby svírající a scelující celý prostor.

Stavba kostela se tak dá charakterizovat jako velice hodnotná architektura, která je jedinečným příkladem přes Rakousko zprostředkovaného radikálního baroku na Moravě.

⁵⁵ V práci L. Svobody je zmínka o tom, že o bílé barevnosti základní plochy fasády nelze pochybovat, ale o červené barevnosti architektonických článků s jistotou mluvit nemůžeme, neb se v místech východní části kostela, na severní věži a na traktu zámku, přiléhajícím ke kostelu, našel nejen červený ale i žlutý (okrový) nátěr. Průzkum SÚPPOP dosvědčil, že se při vysoké teplotě (možném požáru) mohl žlutý nátěr chemickou reakcí přeměnit na červený, který byl posléze považován za původní. I KSSPPOP, jež měl obnovu nátěru navrhnout, zjistil dvojí barevnost fasády, ale podle něj je na zámku žlutá barva primární a červená sekundární, zatímco u kostela je primární barva červená. Navíc podotýká, že kostel měl i červeně natřenou šindelovou střechu, o čemž objevil zápis v Questenberském archívu už A. Plichta.

⁵⁶ SVOBODA 2005, 65

5. PODOBA INTERIÉRU KOSTELA V DOBĚ QUESTENBERKOVĚ

Do nově představovaného chrámu sv. Markéty byly umístěny nejen práce soudobých umělců, jež byly vyhotoveny na přání hraběte, ale i některé zachráněné umělecké práce, pocházející z výzdoby kostela původního.

5.1. Výzdoba dochovaná z původního kostela

Z kostela vyhořelého v roce 1631, který stál na místě dnešního chrámu, se zachovala cínová křtitelnice. Z let mezi požárem a přestavbou do dnešní podoby pochází dodnes užívaná kazatelna, zvon, soška Panny Marie bolestné a obraz Tří Marií, který je v současné době zavěšen v jižní chodbě kostela.

Křtitelnice [31] z cínu o výšce 160 cm, stojící na dřevěné noze, je dílem mistra Lukáše Konváře z Jihlavy, jak nám napovídám nápis na nádobě: „Lukass Konwarz w Gihlawie“ a pochází z roku 1612.⁵⁷ V pozdější době k ní byla přidána dřevěná polychromovaná soška Jana Křtitele, [32] dílo nejspíše Jana Joachima Litzendorfera. Ta byla před generálními opravami posazená na vrcholu víka [33] a v současnosti je postavena na konzole, upevněné na stěně kaple svatého Vincence, kam byla křtitelnice během oprav přemístěna.

Vlastní křticí nádoba tvaru osmibokého hranolu je posazena na hranolovou nohu rovněž na půdorysu osmiúhelníku. Horní a dolní okraj mísy tvoří jednoduchá profilovaná římsa, boční stěny jsou zdobeny reliéfy. Ve středu jednotlivých polí osmibokého hranolu jsou umístěny střídavě kruhové medailony s postavou evangelisty (sv. Jana, Matouše, Lukáše a Marka se symboly i označením) orámované vavřínem a obdélné kartuše s výjevem ze života Kristova (Zvěstování, Narození, Zmrtvýchvstání a reliéf Nejsvětější Trojice) se zavíjeným okrajem. Rohy stěn křticí nádoby dekorují čtyři reliéfy hlav andílků. Ty se nachází i v jednotlivých polích víka, které má tvar komolého jehlanu a je rovněž na půdoryse osmiúhelníku v dolní části konvexně prohnutého. Na vrcholu víka byl dříve jen plochá konzola s dřevěnou sochou Jana Křtitele. Dnes zdobí vrchol víka cínová kupolka zakončená pozlaceným křížkem.

⁵⁷ Tato datace je zaznamenána na jednom ze dvou nápisů po obvodu křtitelnice.

Na obvodu křtitelnice jsou vyryté 2 nápisy, první: „LETA 1612 TATO KRTITELDLNICE GEST UDIELANA NAKALDEM ZA DUSSI JAROMERICKICH KOSTELNIHO A SSPITALNIHO LUKASS KONWARZ W GIHLAWIE WAZI 109 FUNTU“⁵⁸ a druhý nápis: „GSAUCE PO WSEM SWETE KAZ EVANGELIUM WSEMU STWORENI KDOZ UWERI A POKRTI SE SPASEN BUDE KDOZ NEUWE RI BUDE ZATRACEN MA REK 16 KAP.“⁵⁹

Kazatelna [34] vyhotovená rakouským řezbářem Janem Joachymem Litzrндorferem v roce 1689⁶⁰ z tmavého dřeva je umístěna na prvním pilíři severní stěny směrem od presbytáře. Je vysoká 6 m a její průměr má 75 cm. Bohatá řezbářská výzdoba je pozlacená.

Řečniště [35] na pětiúhelném půdorysu má tvar komolého pětibokého jehlanu zakončeného piniovou šiškou a akantovou rozvilinou. Parapet je rozdělen pilastry bohatých řezeb tvořených akantovými rozvilinami do pěti polí, v nichž jsou niky s mušlovitými konchami, do kterých jsou vsazeny malé sošky s bohatou drapérií oděvu, zleva evangelisté sv. Lukáš s býkem, sv. Matouš s andělem, Panna Maria, sv. Marek se lvem a sv. Jan s orlicí. Obdélný prostor kolem vstupních dveří ve stěně mezi řečištěm a baldachýnem kazatelny je vyplněn bohatými řezbami. Dvířka, která zpřístupňují kazatelnu z ochozu na severní straně chrámu, zdobí oválný medailon s nápisem IHS a svatozáří.

Baldachýn [36] uzavírající prostor nad řečištěm je rovněž pětibokého půdorysu s holubicí, symbolem Ducha svatého, v podhledu a profilovanou římsou z řezeb akantových rozvilin. Na něm jsou osazeny malé sošky 5 církevních otců, uprostřed nichž na konzole s šesti pásy volut zdobených řezbami stojí Kristus se svatozáří. Všechny stojící postavy mají protáhlá těla ovinutá bohatě řasenými rouchy.

Soška Panny Marie bolestné⁶¹ [37] je umístěna na oltáři sv. Anny už od dob, kdy ji tam před svým odchodem z Jaroměřic dali servité, jak je to zmíněno ve farní kronice.

⁵⁸ ANONYM 2003, nepag.

⁵⁹ ANONYM 2003, nepag.

⁶⁰ Datace byla objevena při restaurování celé kazatelny, které proběhlo při rekonstrukci kostela v druhé polovině 60. let 20. století.

⁶¹ V evidenci památek o ní není žádný záznam.

Jedná se o dřevěnou sošku Piety o výšce cca 60 cm, jež je polychromovaná a v zadní části doplněná o pozlacené paprsky. Autor ani přesná datace nejsou známy.

Zvon [38] o výšce 1,4 m a průměr 164 cm z roku 1702 (jak dokládá níže uvedený nápis) odlil vídeňský zvonař Franz Zechenter. Korunu tvoří šest uch, pod nimiž je umístěn široký dekorovaný pás s motivem rozvilin nad i pod nápisem: „GOSS MICH FRANTZ ZECHENTER VON WIEN ANNO 1702.“⁶²

Plášť zvonu zdobí reliéf patronky kostela, svaté Markéty, stojící pravou nohou na hlavě draka a s palmovou ratolestí v levé ruce. Dále je na plášti reliéfní znak rodu Questenberků, reliéf Panny Marie a Nejsvětější Trojice. Pod reliéfem sv. Markéty je ve čtyřech řádcích nápis: „PRESIDENTE CURAE ANTIMARUM / PAULO FRANCISCO POLACH PRO / NOTARIO APOSTOLICO ET / DECANO JAROMERI CENSIS,“⁶³ pod reliéfním znakem rodu Questenberků je v šesti řadách napsáno: „SUP GRATIOSO REGIMINE / ILLUSTRISSIMI DCD JOANNIS ADAMI S.R.J. / COMINIS DE ET IN QUESTENBERG DOMINI / CIVITATIS ET DOMINORUM PETSCHAU GABHORN / PIRIHEN MIS L.B. IN JAROMERITZ BAUSCHIZ, RAPOLDEN ET SICHARTSCHKICHENS.C.N. / AULE IMPERALIS CONSILIARY,“⁶⁴ pod reliéfem Nejsvětější Trojice v pěti řádcích stojí: „JOHANN RAICHARDT POEFERMANN. TEN CIAS REGENT / JOHANN ADAM RAICHELD HEYTMAN / JOHANNES WACZLAW AUGUSTIN PLAINER / PURKRABY PANSTWY JAROMERZICKEHON / DANIEL NAGEL PURMISTER.“⁶⁵ Dnes je zvon umístěn v severní věži.

Obraz Tří Marií [39] (olej na plátně) datovaný památkáři k přelomu 17. a 18. století má na zadní straně nápis: „přemaloval F. Makovitzka v srpnu 1910 v Jaroměřicích.“⁶⁶

Těžištěm celé kompozice je kříž s Kristem, který je v celé horní polovině obestřen oblaky. U jeho úpatí stojí Máří Magdaléna objímající Kristovy nohy. Po pravé straně drží druhá Marie v ruce monstranci (symbol eucharistického výstavu) a po levé straně třetí Marie, obracející svou tvář ke Kristu, drží v pravé ruce palmovou ratolest

⁶² ANONYM 2003, nepag.

⁶³ ANONYM 2003, nepag.

⁶⁴ ANONYM 2003, nepag.

⁶⁵ ANONYM 2003, nepag.

⁶⁶ Autor ani přesnější datace nejsou známy.

(symbol mučednictví). Kristovo tělo je výrazně modelována v oblasti hrudníku, zatímco hlava je drobná. Rouška kolem jeho boků je diagonálně řasená, stejně tak i pláště tří žen, stojících u kříže, jsou bohatě řasené. Spodní část obrazu je zbarvena do šedookrových, hnědých a červenookrových tónů, horní část do chladných šedobílých a šedookrových tónů.

Dekoratívni řezby na kazatelně i drobnější, rozložitější postavy jsou ještě raně barokního stylu, přesto jde o dobrou ukázkou jihoněmecké plastiky z konce 17. století ovlivněné severoitalskou raně barokní řezbou, která se k nám dostala přes Vídeň. Nejen kazatelna ale i křtitelnice a zvon jsou se svojí přesnou datací velice cenným dokladem dobré úrovně práce řemeslníků činných v oblasti jihozápadní Moravy v průběhu celého 17. století.

Jen obraz Tří Marií po přemalbě z roku 1910 ztratil na své původní hodnotě.

5.2 Výzdoba chrámu pocházející z počátku přestavby

Z první čtvrtiny 18. století, tedy z doby, kdy bylo započato s přestavbou na přání Jana Adama hraběte z Questenberka, pochází v presbytáři umístěný tabernákl a sedes s dvěma taburety. [40] Dále v předsíni u severní stěny kostela stojící oltáře sv. Anny a rovněž v severní části předsíně umístěný oltář sv. Josefa. [41] Ten je ovšem orientován k východu, stejně jako oltář Panny Marie kojící, jež je jeho protějškem v jižní části chrámové předsíně.

Tabernákl [42] z počátku 18. století, 188 cm vysoký a 265 cm široký, je dílem Kašpara Obera, jak dokládá bohatá korespondence mezi hrabětem a jaroměřickým hejtmanem.

Dvoupatrový svatostánek, zhotovený ze dřeva a pozlacený, tvoří tři osy. Střední část, vlastní válcový tabernákl, se skládá z horní schránky otočné, zdobené pilastry vybíhajícími z volut a dolní schránky skříňového typu. Čelní strana je utvářena nikou, v níž je umístěn malý kříž s korpusem Krista. Stříška svatostánku je kupolovitá, zakončena jablkem a křížkem. Boční osy tvoří nízké podstavce nesoucí dvojici adorujících andělů, rovněž od Kašpara Obera, které svojí slohovou formou spadají do okruhu barokní plastiky ovlivněné malířstvím.

Svatostánek hlavního oltáře je velice dobrou řezbářskou prací, která byla (dle zápisů v Questenberském archív) samotným hrabětem Janem Adamem dobře cenově ohodnocena.

Sedes s dvěma taburety [43,44] je zhotovený ze dřeva s bílým nátěrem a zlacenými detaily. I tento praktický doplněk prostoru presbytáře pochází dle zápisu památkářů z první čtvrtiny 18. století.

Kněžské křeslo s obdélným, půlkruhově ukončeným opěradlem, má výšku 160cm a stojí na volutově prohnutých nohách, zdobených řezbou akantových listů, a spojených trnožem z c-motivů. Stejně zakončení i pokrytí potahem z červeného plyše mají také čtvercové taburety. Madla křesla jsou rovná, zakončená volutami rovněž zdobenými řezbou akantových listů.

Tuto dochovanou soupravu můžeme považovat za dobrý doklad kvality užitého umění.

Oltář sv. Anny ⁶⁷ [45] je zděný o výšce 6 m, obložený umělým mramorem v hnědočervených a hnědošedých tónech a zdobený pozlacenými řezbami.

Oltářní architektura je vkomponována do severního závěru předsíně a tvoří ji edikula na mírném segmentovém půdorysu s dvěma sloupy představenými pilastrům tak, že celý oltář po obou stranách zakončují. Na hlavice sloupů dosedá mohutná, zalamovaná římsa, ve středu segmentově vypnutá. Na římsě na volutových konzolách sedí postavy andělů. Ve středu obdélného nástavce, zakončeného segmentovou římsou, je vsazen obraz sv. Apolónie v oválném rámu.

Před sloupy jsou umístěny na volutových konzolách sochy z bílého štuky, svaté Barbory po pravé straně a svaté Kateřiny po straně levé. Štíhlé postavy světic, stojících v kontrapostu, jsou doplněny o živá gesta, vlající pláště a pro ně typické atributy. Sv. Kateřina drží v pravé ruce meč a svůj atribut, kolo od vozu, má rovněž u levé nohy. Sv. Barbora drží v pravé ruce kalich s hostií, v levé palmovou ratolest a u levé nohy má věž. Obě světice jsou oděny v bohatých dobových šatech značně řasených v partii boků. Šaty obepínají horní část dlouhých a štíhlých ženských těl.

⁶⁷ V literatuře často jmenován jako oltář sv. Příbuzenstva. Toto pojmenování je však zavádějící, protože Ježíšovým příbuzenstvem byla v Písmu myšlena široká rodina.

Nad sarkofágovou mensou je umístěn obraz sv. Anny s Ježíškem na klíně, vytvořený Františkem Antonínem Findtem v roce 1721,⁶⁸ nalevo od Anny sedí Panna Maria a napravo za sv. Annou stojí sv. Josef. V horní části obrazu v segmentově zakončeném rámu poletují andělci, nad nimiž je od středu obrazu zavěšena drapérie vedoucí podél pravého okraje. Skupina postav je umístěna na schodišti, které zaplňuje celou spodní čtvrtinu obrazu. Celá scéna je namalována z mírného pohledu. Osu kompozice tvoří postava sv. Anny s Ježíškem, která spolu s postavou Panny Marie tvoří kompoziční trojúhelník.

Tato oltářní architektura je dokladem vlivu forem vídeňského barokního klasicismu.

Oltář sv. Josefa [46] rovněž z 1. čtvrtiny 18. století, o výšce 4,5 m a šířce 2,8 m má zděnou sarkofágovou mensu, tabernákulum půlválcové, dřevěné, mramorované a zlacené.

Retabulum ve tvaru ploché niky se svatostánkem ve spodní části, s reliéfem kalicha na dvířkách a mušlí s křížkem na vrcholu, má ve středu zadní stěny vsazen obraz sv. Josefa v segmentově ukončeném rámu, který je obklopen bohatě řezaným zlaceným ornamentem z motivů propletené pásky, mřížky a mušlí. V ose obrazu je znázorněna polopostava vousatého světce ze tří čtvrtin, majícího v náručí malého Ježíška, který drží v pravé ruce lilii. Dítě je nahé, zabalené jen v pleně, s hlavou nakloněnou ke světci, kterého objímá levou rukou.

Oltář Panny Marie kojící⁶⁹ [47] je totožného architektonického řešení a zřejmě i datace vyhotovení jako oltář sv. Josefa. Oba oltáře byly vytvořeny současně.

Na obraze z první třetiny 18. stol. můžeme vidět frontálně vyobrazenou polopostavu Panny Marie, upřeně hledící na diváka, zahalenou v bohatě řaseném plášti, a po levé straně držící k ní vzhlízejícího Ježíška. [48]

Jak oltář sv. Josefa tak oltář Panny Marie kojící mají velice jednoduchou formu. Obě tato díla jsou ukázkou drobných oltářů vrcholného baroku.

⁶⁸ Na což upozorňuje A. Plichta, který z dopisů mezi hrabětem a hejtmanem vyčetl, že Jan Adam zadal Fr. Ant. Findtovi nejen zhotovení fresky pro presbytář, ale i malbu velkého oltářního obrazu.

⁶⁹ Jedná se o typ Milostné madony.

5.3 Výzdoba chrámu z období 2. čtvrtiny 18. století

Ze druhé čtvrtiny 18. století, tedy z období, kdy přestavba kostela vrcholí, pochází v presbytáři umístěný velký oltářní obraz Stvoření světla, socha sv. Markéty a sochy sv. Cyrila a Metoděje na konzolách i andělů na hlavním oltáři a na římsě, všechny boční oltáře⁷⁰ i dnes v předsíni zavěšený obraz Alžběty s Janem Křtitelem.

Obraz hlavního oltáře [49] s námětem Stvoření světla začal malovat v roce 1730 František Antonín Findt a o rok později jej po Findtově smrti dokončil jeho žák, Pavel Fritz.⁷¹

Střed obrazu zaujímá postava Boha Otce sedícího na oblaku, neseném anděly. Gestem pravé ruky tvoří světlo, kterým ozářil všechno dění, jež je tu zastoupeno sedmi výjevy ze Starého a sedmi z Nového zákona.⁷² Proti sobě jsou tu vyobrazeny: Stvoření Adama a Evy a Narození Páně; První hřích a Neposkvrněné početí Panny Marie; Obřízka a Křest Kristův; Velikonoční Beránek a Poslední večeře Páně; Mojžíšův měděný had na kříži a Kristus na kříži; Jonáš zachráněný velrybou a Zmrtvýchvstalý Kristu; Elizeus, hledící na Eliáše, který je unášen ohnivým vozem do nebe, a Nanebevstoupení Páně.⁷³

Že jde zcela jistě o dílo Findtovo, je zaznamenáno v Questenberském archívu, neboť hrabě nechal několikrát vzkázat po hejtmanovi, aby si malíř s dokončením obrazu pospíšil.

Socha sv. Markéty,⁷⁴ [50] jež se nedochovala, byla zhotovena ze sádry a vápna v roce 1733 a jejím autorem byl Kašpar Ober.⁷⁵

⁷⁰ Jedná se o dva velké oltáře, Nejsvětější Trojice a Neposkvrněné početí Panny Marie, umístěné v ose lodi kostela, a čtyři malé v diagonálách, jež uchovávají ostatky sv. Vincence, sv. Reparáty, sv. Jana Nepomuského a sv. Jana Sarkandra.

⁷¹ Práci Pavla Fritze jsou malé výjevy ze Starého a Nového zákona po stranách obrazu.

⁷² Scény, doplňující ústřední výjev po stranách, se v malířství objevují už od dob umění románského.

⁷³ A. Plichta mylně uvádí výjevů šestnáct, když poslední dva chybně rozkládá na výjevy čtyři. Nanebevstoupení Páně rozdělil na samostatnou scénu Seslání Ducha sv. a scénu Nanebevstoupení Páně a protilehlý výjev s Eliášem rozdělil na samostatnou scénu Eliáše na ohnivém voze a scénu Elizea, užaslého nad Eliášem vzatým do nebes.

⁷⁴ Současná socha sv. Markéty, dílo Jana Hybnera (žáka a pomocníka Kašpara Obera) z roku 1764, je zhotovena ze dřeva a původně měla bílý nátěr. Podle zápisu památkářů pochází dnešní polychromie z konce 19. století. Postava světice v životní velikosti má tvář odvrácenou od mečem zabitého draka, ležícího nalevo od ní a kterého drží malý andílek na řetězu. Pravou rukou jakoby žena ukazovala k drakovi, zatímco levá ruka se dotýká prsou. Její esovitě prohnuté tělo je oděno do bohatého dobového šatu, značně zřaseného, pod jehož drapérii se částečně rýsuje plnost ženské postavy.

Andělé v presbytáři ⁷⁶ [49] jsou ze dřeva s bílým nátěrem a částečně pozlacenými křídly. Jedná se rovněž o dílo Kašpara Obera asi z roku 1733.

Po stranách hlavního oltáře dva adorující andělé (již výše zmínění) se sepjatýma rukama a mohutnými, široce rozevřenými křídly mají štíhlá těla o výšce cca 170cm omotána drapérií výrazně řasenou v oblasti nohou. Na římse presbytáře jsou posazeni andělé rovněž životní velikosti, vpravo anděl držící kotvu a vlevo anděl s křížem. Andílek nad obrazem hlavního oltáře, obklopený mráčky a dalšími hlavičkami andělíčků, drží oběma rukama hořící srdce.

Tak jsou do presbytáře kostela nenásilně zakomponovány symboly víry, naděje a lásky.

Sochy sv. Cyrila a Metoděje [51,52], umístěné v presbytáři na vysokých konzolách po stranách obrazu hlavního oltáře, jsou ze dřeva pokrytého bílým nátěrem a životní velikosti stejně jako sochy předešlé. Jde tedy opět o dílo Kašpara Obera nejspíše z roku 1733.

Dvě stojící postavy, obě v biskupském rouchu ⁷⁷ s mitrami na hlavách, berlami a knihami v rukou, v mírném kontrapostu, mají drobné hlavy s výraznými rysy.

Oltář Nejsvětější Trojice [53] tvoří architektura ve tvaru sloupové edikuly, v níž je umístěná zděná mensa sarkofágového typu a dřevěné retabulum, obložené umělým mramorem v hnědorůžových a hnědookrových tónech. Jde opět o dílo Kašpara Obera tentokrát ve spolupráci s Janem Hybnerem z roku 1734.

Zadní stěnu retabula vyplňuje obraz Disputace o Tajemství Nejsvětější Trojice, připsaný P. Innocenci Moscherosche, který jej spolu s protějším obrazem na oltáři Neposkvrněného početí Panny Marie zhotovil v letech 1734-1735. ⁷⁸ V dolní polovině obrazu jsou seskupeny postavy a polopostavy teologů a světců, diskutujících o tajemství sv. Trojice. Uprostřed obrazu vyrůstá z oblaku mohutný kříž s ukřižovaným Kristem, obklopený postavami světců. Nad rameny kříže je postava Boha Otce a ještě

⁷⁵ Jeho autorství zcela jasně vyplývá ze zápisů v Questenberském archívu, který je doplněn i o dataci vyhotovení.

⁷⁶ A. Plichtou připsané (stejně jako socha sv. Markéty) Kašparu Oberovi a datované k roku 1733.

⁷⁷ Ač jde o sochy biskupů, můžeme s jistotou říci, že se jedná o slovanské věrozvěsty, neboť v období baroka bylo jejich zobrazování jakožto dvou biskupů (ač byl ve skutečnosti biskupem jen Metoděj) zcela běžné. Takto vyobrazení jsou například i v kostele v Jihlavě.

⁷⁸ Jeho autorství je i s datací doloženo v korespondenci hraběte s hejtmanem Widmannem.

více nad ním vznášející se holubice. Celý obraz je zasazen v segmentově ukončeném rámu.

Nad hlavicemi sloupů je kladí, na němž sedí andílkové. Mezi nimi je zhruba obdélný nástavec, v jehož středu je symbol Nejsvětější Trojice ve věnci andílčích hlav a ve svatozáři. Řezby oltáře a hlavice sloupů jsou zlaceny. Celá architektura oltáře je ukončena segmentovou římsou se zeměkoulí a s křížkem.

Na půlválcových podstavcích před mohutnými sloupy, rámuující edikulu, jsou usazeny sochy zakladatelů řádu trinitářů, sv. Jana z Mathy [54] s klečícím otrokem po pravém boku a sv. Filipa z Valoise [55] s knihou v pravé ruce a ležícím jelenem po levém boku,⁷⁹ které zhotovil Kašpar Ober. Sochy z bílého štuku znázorňují světce, oděné v řádové roucho, stojící v mírném kontrapostu, jejichž tváře pokrývá plnovous.

Oltář Neposkvrněného početí Panny Marie [56] je rovněž dílem Kašpara Obera z roku 1734, vzniklým ve spolupráci s Janem Hybernem, a tudíž je architektonicky totožný s oltářem Nejsvětější Trojice. Jen římsa kladí je odlišná. Postavičky andělíčků na volutách, z nichž vybíhají pilastry rámuující nástavec, ukončují úseky říms a celý nástavec je zakončen zeměkoulí s křížkem na vrcholu. Uprostřed nástavce ve věnci hlaviček andělíčků a ve svatozáři je umístěn monogram Panny Marie.

Obraz Disputace o Neposkvrněném početí Panny Marie, od již zmíněného P. Innocence Moscherosche, znázorňuje v ose umístěnou postavu Panny Marie, stojící na zeměkoulí obtočené hadem a na půlměsíci. Madona je oblečena do bohatě řaseného šatu a vlajícího pláště. Ruce má složené na prsou a kolem hlavy svatozář s věncem dvanácti hvězd nad nimiž se vznáší holubice. Ve spodní polovině obrazu postávají postavy čtyř diskutujících teologů.

Před oltář jsou na hranolových podstavcích umístěné sochy sv. Šebestiána, [57] jehož esovitě prohnuté nahé tělo, dobře modelované v oblasti hrudníku a kryté jen diagonálně řasenou bederní rouškou, je probodáno šípy a stojí u pahýlu stromu, ke kterému je světec připoután, a sv. Rocha, [58] stojícího v mírném kontrapostu a ukazujícího pravou rukou rány na obnažené pravé noze. I zde jsou obě sochy dílem Kašpara Obera.

⁷⁹ Ve spisu památkové péče a stejně tak i literatuře je tato socha chybně uváděna jako sv. Eustach, jehož atributem je sice také jelen, ale který by musel být znázorněn v brnění a ne v řádovém roucho, jak je tomu v tomto případě.

Čtyři menší boční oltáře vznikly všechny kolem roku 1737 a jejich architektonický popis je totožný. Mají zděnou mensu s dřevěným svatostánkem, nad nímž je dřevěný, pozlacený a prosklený sarkofág s voskovou figurínou, do jejíhož šatu⁸⁰ jsou zapořity světcovy ostatky. Nad každým sarkofágem je kartuš z bílého štuky, od níž ve vysokém reliéfu symetricky po obou stranách splývá drapérie, kterou přidržují andělíci s živými gesty a pohyby. Nad kartuší s nápisem, který světec se ve schránce nachází, je zavěšen malý barokní obraz v bohatě řezaném rámu, nesený dalšími andílky v záplavě oblaků. Výška oltáře je 3,8 m, šířka 2,6 m.

Oltář sv. Vincence, [59] stojící v první boční kapli od presbytáře na severní straně chrámu, má nad kartuší obraz sv. Karla Boromejského.⁸¹ Polopostava světce je zde znázorněna ze tříčtvrtečního profilu, v řádovém rouchu a hlavu má skloněna k pravému rameni. Převládají zde hnědočervené a hněděokrové tóny.

Oltář sv. Reparáty,⁸² [60] umístěný v ose lodi kostela naproti oltáři sv. Vincence, uchovává ve skleněné schránce ostatky světice a v prostoru nad kartuší má umístěn obraz s polopostavou světce Filipa Neri, vyobrazeného frontálně. Pravou rukou se dotýká prsou a hlavu má obrácenou vpřed. Je zde použit temnější hnědočervený kolorit.

Oltář sv. Jana Sarkandra, [61] postavený v třetí boční kapli od kněžiště na jižní straně kostela, má nad kartuší umístěnou kopii obrazu Madony Svatotomské.⁸³ Jedná se o typ milostné Madony, která patří do malé skupiny, jež spojuje typ Madony svatovítské (Beata) a roudnické s korunkou na hlavě (Regina).

Oltář sv. Jana Nepomuského, [62] umístěný v ose lodi kostela naproti oltáři sv. Jana Sarkandra, má nad kartuší obraz s knězovou polopostavou, umístěnou v ose obrazu. Světec je vyobrazen ze tří čtvrtin a v náručí drží kříž s korpusem Krista.

⁸⁰ Figuríny sv. Vincence a Reparáty jsou oblečeny do honosných barokních oděvů, zatímco Jan Nepomucký a Jan Sarkandr mají svá typická soudobá kněžská roucha.

⁸¹ Díky tomuto obrazu je v literatuře často zmiňován jako oltář sv. Karla Boromejského.

⁸² V literatuře je tento oltář jmenován jako oltář Panny Marie růžencové, jelikož byl nad schránkou s ostatky sv. Reparáty až do generálních oprav umístěn obraz Panny Marie růžencové, nejspíše ze 4. čtvrtiny 19. století.

⁸³ Bývá nazývána i Perlou Moravy (Gemma Moraviae) či Palladiem Brna.

Všechny Oberovy sochy mají zasněné výrazy tváří. Drapérie kontrastuje s tělem postav. Je zde patrný vliv vídeňského sochařství z okruhu Donnera.

Velké boční oltáře se vyznačují prostou architekturou klasicizující tendence (nejspíše opět vliv Vídně), zatímco čtyři malé boční oltáře s prosklenými sarkofágy uchovávající ostatky svatých v šatu figurín, byly nejspíše inspirované relikviářovými oltáři z oblasti Itálie, kterou hrabě Jan Adam v mládí procestoval.

5.4 Závěrečná výzdoba chrámu

Poslední fází výzdoby chrámu byla samozřejmě fresková výmalba. [63] Té se ujali čeští malíři⁸⁴ František Antonín Findt, který namaloval v roce 1729⁸⁵ fresku Apoteóza sv. Markéty na klenbu presbytáře a Karel František Tepper,⁸⁶ jež se o osm let později ujal výzdoby kopule, tamburu a pandantivů ve spolupráci s malířem Saglionim, činným již při malířské výzdobě zámku.⁸⁷

Freska v presbytáři [64] kostela znázorňuje patronku chrámu sv. Markétu, pannu a mučednici, jako mladou pannu oděnou do honosného barokního roucha, k níž přilétají andělé s věncem vítězství. Celou scénu obklopují oblaka, v nichž poletují malí andílci. Jeden, pod nohama světice, drží palmovou ratolest, po níž se z pravé strany sápe drak. Hloubku nebes utváří architektura, tvořená profilovanými sloupy, vybíhajícími z rohů stěn presbytáře.

Freska v kopuli [65] kostela, jež díky lucerně sahá do výše 40 m a jejíž průměr je na delší ose elipsy 20 m a na kratší 15 m, představuje Nanebevzetí sv. Markéty Antiochijské. *„Její jméno je odvozeno z řeckého slovního významu pro perly. Proto také malíř ozdobil jaroměřickou Markétu perlovým náhrdelníkem a perlovými*

⁸⁴ Italští malíři odjeli z Jaroměřic v roce 1736 po dokončení výzdoby zámku. Kromě malíře Saglioniho nebylo nikoho, kdo by se malířské výzdoby chrámu ujal. K hledání malíře z řad domácích umělců přimělo hraběte nejspíše i to, že potřeboval někoho finančně lépe dostupného.

⁸⁵ Autorství Findtova i datace freskové malby je čitelná z korespondence mezi hejtmanem a hrabětem.

⁸⁶ Jak se zmiňuje Jiří Uhlíř, pro Tepperovu tvorbu je typická jednoduchá iluzivní architektura a figury s drobnými anatomickými nepřesnostmi, jež mu nedovolily dosáhnout oné živé gestikulace postav pro baroko tak příznačné.

⁸⁷ Autorství malíře Tepera a Signolih je nezpochybnitelné, neboť byl při restaurátorských pracích v roce 1931 na klenbě kopule u římsy nad kůrem objeven signovaný nápis.

náušnicemi.“⁸⁸ V postavách andělů, nesoucích světici do nebe, jsou spodobněni donátoři Jan Adam hrabě z Questenberku a jeho druhá žena Marie Antonie. [66] Markétu, vystupující do nebeského království, zastoupeného množstvím svatých, kteří celou scénu pozorují a které můžeme dle jejich atributů dobře určit, vítá s otevřenou náručí Panna Maria a nad ní stojící Kristus s nebeským Otcem.

Na protější straně je vyobrazena scéna sv. Archanděla Michaela bojujícího s drakem.⁸⁹ [67] Pod tlapou draka vykukuje hlava muže v malířské čapce. Nejspíše se jedná o Tepperův autoportrét.

*„Mezi sloupy malované architektury jsou vkomponovány čtyři dvojice alegorických figur provedené stejně jako Blahoslavenství v barvě světlého okru.“*⁹⁰ První dvojice představuje alegorie Naděje (Spes), mající atribut kotvy, a Spravedlnosti (Justitia) s atributem váhy. Druhá dvojice znázorňuje alegorie Lásky (Charitas) s atributem hořícího srdce a Víry (Fides) s kalichem a křížem. Třetí dvojicí jsou alegorie Trpělivosti (Patencia) s beránkem a Zdrženlivosti (Temperam) s ptačím hnízdem a poletujícími ptáčky na šňůrce. Poslední, čtvrtou dvojicí jsou alegorie Statečnosti (Fortitudo), oděné v brnění a držící v ruce rozlomený sloup, a Moudrosti (Prudentia) s globem v jedné ruce a zrcadlem s hadem v ruce druhé.

Fresky Blahoslavenství [68] v prostoru tamburu prolomeného okny mají jednotný barevný tón. V okenních špaletách tamburu má ornamentální malba šedožlutý tón s pozadím střídavě světle modrým a růžovým. Rovněž ostění oken je malované v šedožlutém tónu, kartuše pod římsou střídavě modré a červené, obklopené ratolestmi zeleného zabarvení. Je zde patrná práce dvou malířů, jelikož kresba je stejná, ale provedení odlišné. Plastičnost figur blahoslavenství, jež jsou namalovány ve žlutohnědých tónech, podtrhují vržené stíny. Každé blahoslavenství má své ztvárnění doplněné o stuhu s latinským nápisem.

Text Písma:⁹¹ „*Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské*“, žena v cárech chudoby. „*Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni*“, plačící žena s dvěma andělíčky. „*Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví*“, klidně stojící žena mezi dvěma andělky. „*Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti,*

⁸⁸ UHLÍŘ 2002, 58

⁸⁹ Podle legendy se sv. Markétě ve vězení zjevil Satan v podobě draka a pohltil ji. Ona však z jeho těla vyšla živá nazpět.

⁹⁰ UHLÍŘ 2002, 58

⁹¹ Mt 5,3-12

neboť oni budou nasyceni“, ženská postava rozdělující dvěma andílků spravedlivě jídlo. „*Blaze milosrdným, neboť oni dojdou milosrdenství*“, žena rozdávající almužnu. „*Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uvidí Boha*“, žena držící v rukou hořící srdce. „*Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost neboť jejich je království nebeské*“, bičující se svěčice s křížem v ruce. „*Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni syny Božími*“, voják odhazující atributy války, vztahuje ruce po holubici míru.

Fresky v pandantivech [69] směrem od presbytáře ke kůru představují evangelisty sv. Matouše s andělem, sv. Marka se lvem, sv. Jana s orlicí a sv. Lukáše, malujícího obraz Panny Marie, se svým atributem býkem. Ve zbylých čtyřech pandantivech jsou postavy čtyř církevních otců: sv. Ambrož s úlem, sv. Řehoř s holubicí Ducha svatého, sv. Augustin s hochem a sv. Jeroným, držící v levé ruce lebku, má u nohou lva.

Všechny scény jsou doplněny průhledem do krajiny či architektonickými prvky, které okolí kolem postav dotvářejí.

Ve freskové výzdobě je zřejmý vliv severní Itálie. Malba je kvalitní. Jediné, co se jí dá vytknout, je Tepperova proporční nepřesnost postav.

6. INTERIÉR KOSTELA PŘED OPRAVAMI

Před generální rekonstrukcí byly mezi původní barokní výzdobu přidány i četné pozdější prvky.

6.1 Výzdoba interiéru kostela pocházející z konce 18. století

Z konce 18. století pochází obraz Kristova křtu, umístěný před rekonstrukcí na oratoři, obraz sv. Alžběty zavěšený na jižní stěně podkruchtí jako protějšek oltářního obrazu sv. Anny, velikonoční svícen, používaný jen o Velikonocích a křtech, jinak uložený v depozitáři, a lampa na Věčné světlo, která byla zavěšena v prostoru vítězného oblouku mezi presbytářem a lodí kostela.

Obraz Kristova křtu, [70] olej na plátně, má půlkruhový černý rám se zlacenou lištou. Výjev s Janem Křtitelem křtícího Krista, který si pravou rukou drží šat, je umístěn do levé poloviny obrazu. V pravé polovině je celá scéna doplněna o krajinu s šedozelenými tóny vegetace a hladinou řeky, mizející v dáli. V horní části je ve středu obrazu Bůh Otec v oblacích a holubice Ducha svatého, snášející se ke Kristu.

Jedná se o rokokovou malbu nevelké kvality, nejspíše z rukou některého místního umělce.

Obraz sv. Alžběty,⁹² [71] zasazený do segmentově ukončeného rámu, znázorňuje sedící sv. Alžbětu s malým Janem Křtitelem na klíně a v pozadí nalevo sedícím a o stůl se opírajícím Zachariášem, který si na stole levou rukou přidržuje knihu a pravou si podepírá hlavu. Jan Křtitel svírá v levé ruce kříž se stuhou, na níž je nápis „Ecce Agnus Dei“, atribut svého prorockého poslání, a pravou rukou ukazuje na beránka, sedícího nalevo u nohou Alžběty, kterého přidržuje malý putto.

Nad celou scénou poletují v ose obrazu malí andělci v záplavě mraků a celá kompozice je zasunuta do architektury, kterou podtrhuje ze středu horní části obrazu podél celého jeho pravého okraje splývající drapérie. Temnosvitné pozadí má červenohnědý kolorit, tělo klečícího andělka i Jana Křtitele a skupiny andělků v oblacích jsou růžového inkarnátu.

Rovněž u tohoto obrazu můžeme najít tendence blížíící se rokokové malbě.

⁹² Spis památkové péče uvádí, že je plátno i malba obrazu v pravém dolním rohu poškozeno vlhkostí.

Velikonoční svícen [72] ze dřeva, bíle natřený, pozlacený o výšce 1,5 m a průměru 25 cm stojí na trojboké noze, jejíž hrany jsou volutově zakončeny. Na ní navazující dřík, jehož střední část je zdobena akantovými listy, je ve své spodní části cibulovitě a výše ještě několikrát pletencovitě rozšířený. V nejhornější části pod kruhovou miskou s bodcem na upevnění svíce je dřík žlábkovaný.

Lampa na Věčné světlo byla vyhotovena z tepaného stříbra. Nádoba má podobu amfory o výšce 78 cm a průměru 48 cm a je doplněna závěsnými řetězy.

Svícen i lampa jsou vysoce kvalitní díla v oblasti užitého umění, podobná dílům vrcholného baroka.

6.2 Výzdoba chrámu z průběhu celého 19. století

Dále se v kostele nachází několik obrazů z 19. století, z nichž obraz Čtrnácti sv. pomocníků a Tří králů můžeme s jistotou připsat J. C. Neumannovi⁹³ a obraz Ukřižovaného F. Makovičkovi.⁹⁴ I sochy Nejsvětějšího srdce Ježíšova a Neposkvrněného srdce Panny Marie (v současnosti postavené u dvou velkých bočních oltářů) spadají do toho období.

Rovněž oltář Panny Marie lurdské a dekorativní malba na stěnách presbytáře pod oratořemi pocházely z 19. století.

Obraz Čtrnáct sv. pomocníků⁹⁵ [73] o rozměrech 147x137 cm je zasazen do černého rámu se zlacenými řezbami a vykrojenými horními rohy. Rám je z 18. století. Sedící či stojící postavy světců s vlastními atributy jsou tu rozmístěny v oblacích nebes, nad nimiž se vznáší symbol Nejsvětější Trojice.

Obraz Tří králů⁹⁶ [74] znázorňuje známou biblickou scénu. V pravé části je sv. Rodina, k níž zleva přistupují tři mudrci nesoucí dary. Panna Maria sedí a na klíně

⁹³ U obrazu Klanění tří králů byla signatura nalezena v pravém dolním rohu, a přestože u obrazu Čtrnácti sv. pomocníků chybí, dle slohové podobnosti jsou oba obrazy od téhož autora.

⁹⁴ Signatura je patrná na zadní straně plátna.

⁹⁵ Mezi Čtrnáct sv. pomocníků patří Eustach, Jiří, Diviš Pařížský, Kryštof, Jiljí, Pantaleon z Nikomed, Blažej, Vít, Achác, Erasmus, Cyriak, Kateřina Alexandrijská, Barbora a Markéta Antiochijská.

drží Ježíška, který levou rukou sahá po darech a pravou žehná. Za nimi stojí sv. Josef se sepnatými rukama. V horní části svítí hvězda, jejíž světlo dopadá na Ježíška. Obličej Panny Marie a vpředu klanějícího se krále jsou vyobrazeny z profilu. V pozadí stojící dva králové, sv. Josef i Ježíšek na Mariině klíně jsou vyobrazeni ze tří čtvrtin.

Postní obraz, [75] zavěšovaný nad hlavní oltář, má rozměry 350x250 cm. Jeho autor je neznámý a dle zápisů památkové péče pochází z počátku 19. století.

V centrální části je vyobrazen Kristus na kříži, u jehož nohou klečí plačící Máří Magdaléna s rouškou v ruce. Napravo stojí sv. Jan Evangelista a nalevo Panna Maria. Kristovo tělo je štíhlé, zahalené do vlající roušky. Ostatní postavy jsou zahaleny bohatě řasenou drapérií. Obraz byl v roce 1912 restaurován.

Obraz Panny Marie růžencové [76] z 2. poloviny 19. století byl zavěšen nad skleněným sarkofágem sv. Reparáty, a tak i u tohoto bočního oltáře došlo k zakrytí kartuše a nad ním umístěného obrazu Filipa Neri.

Uprostřed obrazu sedí Madona a pravou rukou přidržuje Ježíška, stojícího na její pravé noze. V levé ruce svírá růženec, který zároveň s ní přidržuje levou rukou Ježíšek. Po Mariině boku jsou symetricky umístěni dva stojící andělé, kteří jí nad hlavou přidržují korunu a zároveň drží i nad svými hlavami symetricky zavěšenou drapérii. Před madonou klečí další dva symetricky do obrazu zasazení andělé, z nichž ten napravo, dívající se na diváka, drží v rukou trnovou korunu, a ten nalevo, směřující svůj pohled k ústřední dvojici, má v rukou věnec z růží.

Obraz sv. Cyrila a Metoděje [77] se signaturou JZ 1862 byl zavěšen nad oltářem sv. Vincence tak, že zakrýval kartuš i obraz sv. Karla Boromejského.

Slovanští věrozvěsti jsou zde vyobrazeni jako učitelé národů. Nalevo stojící sv. Metoděj v biskupském oděvu, pravou rukou žehná a v levé drží rozevřenou knihu s nápisem: „Všichni jazykové chvalte boha“. Kniha je ale zároveň opřena o sokl, na němž původně stávala socha antické bohyně, jejíž torzo leží u nohou sv. Cyrila. Ten stojí po Metodějově levici v mnišském hábitu, v pravé ruce svírá procesní kříž a v levé drží knihu.

⁹⁶ Má totožné rozměry a orámování jako obraz Čtrnáct sv. pomocníků.

Ve spodní části obrazu je pozadí nevýrazné, jen náznak krajiny v šedozeleném tónování, zatímco v horní polovině je blankytné nebe s mraky přecházející směrem ke krajině v naředěném odstínu růžové barvy.

Obraz Ukřižovaného [78] o rozměrech 260x120 cm je zasazen do jednoduchého černého rámu se zlacenou lištou.

Kříž s Kristovým tělem, v horní části trupu obloukovitě prohnutým, zaujímá celý prostor obrazu. Ruce jsou rozevřeny v ostrém úhlu, hlava je nakloněna k levému rameni a nohy jsou rovné. Tělo jakoby se na kříži vzpínalo. Bedra má Kristus přepásána rouškou, tvořenou dvěma cípy, z nichž ten na pravém boku je našasen a ten nalevo šroubovitě splývá dolů. Na zadní straně obrazu je uvedeno datum 1898 a jméno Fr. Makovička.

Socha Nejsvětějšího srdce Ježíšova a socha Neposkvrněného srdce Panny Marie, [79] obě ze štuky a mírně podživotní velikosti, nejsou nikde ve farní kronice, ale ani v evidenčním spisu památkové péče uvedeny. Je možné, že se jedná o dary věřících a podle stylové formy jsou zařazeny do skupiny děl z 19. století.

Obě sochy byly původně polychromovány. Kristus pravou rukou žehná a levou ukazuje na své hořící srdce, jež je omotáno trnovou korunou. I Panna Marie ukazuje pravou rukou na své srdce, rovněž hořící.

Kde byly sochy umístěny před rekonstrukcí, nevíme.⁹⁷

Oltář Panny Marie lurdské [80] stál v ose lodi kostela naproti kazatelně a zabíral celou šíři pilíře, do něhož byl vyhlouben výklenek upravený na jeskyňku, do které byla umístěna socha Panny Marie lurdské. Po obou stranách jeskyňky byly válcovité sloupky s hlavicemi, nesoucími římsový oblouk s jednoduchou ozdobou, na jejímž vrcholu byl křížek. Tento oltář dle záznamu ve farní kronice pocházel z let 1885–90.⁹⁸

⁹⁷ Z žádné fotografie ani uvedené literatury a pramenů to není patrné.

⁹⁸ Podle Řehoře Wolného bylo v interiéru kostela 11 oltářů. Svoji práci, kde tuto zprávu uvádí, napsal v roce 1837. V době, kdy byl do chrámu umístěn oltář Panny Marie lurdské, bylo oltářů rovněž 11. Z toho lze usuzovat, že byl lurdský oltář postaven na místě dřívějšího, jež byl už tehdy protějškem kazatelny. Ve farní kronice je však napsáno (a v tomto případě se jedná jen o domněnku), že snad stála na místě lurdského oltáře původně křtitelnice.

Dekoratívni malba, [81] domalovaná na stěny presbytáře pod oratořemi po vzoru dekoratívni malby nad nimi a v klenbě, pochází rovněž nejspíše z konce 19. století.

Jednotlivé obrazy jsou dosti rozdílné kvality, zato oltář Panny Marie lurdské z 80. let 19. století je ukázkou rychlého průniku kultu Panny Marie lurdské do tohoto kraje. K jejímu zjevení v Lurdech došlo pouhých 30 let před umístěním oltáře s jeskyňkou do prostoru jaroměřického kostela. Nejspíše také proto se můžeme v Jaroměřicích setkat se sochou Panny Marie ze dřeva (ne sádrou, jak tomu bude v době pozdější, masovější výroby těchto sošek).

6.3 Poslední prvky výzdoby interiéru kostela z 20. století

Posledními dekorativními prvky, dodanými do chrámového interiéru, byly sochy svatých, křicifix a obraz sv. Josefa.

Obraz sv. Josefa [82] má ve svém levém dolním rohu signaturu SF München doplněnou o dataci 1902.

Sv. Josef stojí uprostřed obrazu. V levé ruce drží lilii, pravou se dotýká hrudníku. Vedle něho napravo je truhlářský stůl a nalevo váza s liliemi. Za ním je napravo architektura domu, od které vede za jeho zády kamenná zídka, jako kdyby stál na terase onoho domu. V pozadí se rozprostírá průhled do krajiny.

Sochy svatých, [83] dary věřících, byly umístěny na pilíře v prostoru lodi kostela nejspíše ve druhé polovině dvacátých let 20. století.⁹⁹

Jedná se o dřevěnou sochu sv. Anežky České, sv. Anny s malou Marií, sv. Josefa s lilií v ruce, sv. Antonína s Ježíškem v náručí a sv. Františka z Assisi. Jelikož je těchto soch jen pět, byly ještě koncem dvacátých let a nebo počátkem let

⁹⁹ Datace je přesná jen u sochy sv. Anny, kde je zřetelný letopočet 1926. Jelikož se pan děkan Küchler v zápisu ve farní kronice zmiňuje o všech sochách současně a to jako o darech věřících, lze usuzovat, že i ostatní sochy pocházejí přibližně z téže doby.

třicátých. doplněny o **kříž s Kristem**, [84] jenž byl zavěšen v zadní části lodi kostela jako protějšek sochy sv. Anny.¹⁰⁰

Socha sv. Judy Tadeáše, [85] krásná drobná řezba od řezbáře Josefa Kapinuse,¹⁰¹ dnes stojí na malé konzole zavěšené na stěně předsíně nalevo od oltáře sv. Josefa.

Obraz sv. Josefa a dřevěné, polychromované sochy svatých, umístěné v chodbách kostela, jsou díla nevelké umělecké hodnoty, přesto jde o dobové doplňky chrámové výzdoby v průběhu 20. století a proto považuji za nutné je zde zmínit. Naopak drobná řezba Judy Tadeáše je bezesporu vysoce kvalitním dílem, navazujícím na symbolismus Františka Bílka.¹⁰²

¹⁰⁰ O těchto sochách a kříži je jen malá zmínka ve farní kronice. Jejich přesná datace (mimo sochy sv. Anny) není nikde uvedena.

¹⁰¹ Od něj je i nové zádveří s reliéfy čtyř evangelistů, zhotovené v roce 1957 (signatura s datací je uvedena v levé spodní části pod reliéfy evangelistů), ale do prostoru chrámu umístěné až v průběhu 60. let. [86]

¹⁰² J. Kapinus se v Bílkově ateliéru v Chýnově nějaký čas učil.

7. PRŮBĚH REKONSTRUKCE

Generální opravy chrámu sv. Markéty probíhaly od roku 1960 do poloviny 80. let. Tato kapitola popisuje jejich podrobný postup v souslednosti času.

V roce 1659 byla vypracována dokumentace k rekonstrukci stropů a zastřešení nad oratořemi. S památkáři bylo dohodnuto odstranit starý krov o různém sklonu, kvůli kterému do budovy zatékalo, a nahradit ho několika spády střešních ploch, které svádějí vodu do okapů. Celá kopule měla být konečně oplechována. Tak došlo během generálních oprav k tomu, že „*veškeré stávající dřevěné konstrukce byly očištěny až na zdravé jádro a penetrovány ochrannými lazurovacími laky Luxol.*“¹⁰³ Stejně byly ošetřeny i konstrukce nově zhotovené.

S pracemi na kopuli¹⁰⁴ kostela se začalo hned následujícího roku. Bylo nezbytně nutné opravit nejen trámy, ale musela také proběhnout výměna šindelů, neboť byly zcela shnilé. [87] Šindele byly opraveny v pásu dvou metrů od okraje střechy. Rovněž oba stropy nad oratořemi měly trámy celé prohnílé. Ovšem u stropů oratoří byl stav trámů natolik kritický, že muselo dojít k jejich celkové výměně. Šindelovou střechu kopule bylo nutné ošetřit fermeží, aby nedocházelo k prosakování vlhkosti. Památkáři ale fermež nedovolili, a tak byla střecha dvakrát napuštěna karbolinem.¹⁰⁵ Zároveň došlo i na opravu celé lucerny, která byla na závěr natřena novým nátěrem. Střechy nad oběma oratořemi byly nově pokryty. Namísto bobrovky bylo užito plechu. Oprava kopule byla dokončena v roce 1962.

Zároveň byla sakristie kostela, umístěná v místnosti pod jižní oratoří,¹⁰⁶ přesunuta na své původní místo do místnosti za hlavním oltářem. Díky tomuto přemístění byly mezi sakristií a točitými schodišti, k nimž byl do této doby možný přístup pouze z místností pod oratořemi, vybourány po obou stranách nové otvory pro dveře, které nově propojily schodiště i obě místnosti se sakristií.

¹⁰³ SVOBODA 2005, 43

¹⁰⁴ Původní dřevěná konstrukce kopule byla značně nepravidelného tvaru, což práce ztěžovalo.

¹⁰⁵ Fermež vytvoří na povrchu dřeva film, který neustále vysychá a tak se tvoří trhliny, do nichž se dostává voda a dřevo dále ničí. Karbolinum je směs olejů užívaných k impregnaci dřeva. Vyrábí se ze dřeva a je to vlastně dehet, který se rozpustí v ředidle a tak odpuzuje vodu. Je nejméně ideální z možných prostředků pro izolaci dřeva. Jeho jedinou nevýhodou je neekologičnost, ale v současnosti se začínají vyrábět i více ekologické typy karbolina.

¹⁰⁶ Z této místnosti byla posléze zhotovena zpovědní káple.

Následovaly práce zednické a úprava fasády kostela (především jeho průčelí). Bylo nutno opravit celou podokapní římsu a začalo se s malbou fasády lodi kostela i průčelí. Práce na fasádě však nebyla provedena pořádně. Malba byla nekvalitní a opadávala. Proto byla do Jaroměřic pozvána komise na posouzení stavu malby fasády, což vedlo k tomu, že malíři uměleckých řemesel přislíbili celou fasádu vymalovat znovu. Aby práce na opravě a výmalbě fasády mohla pokračovat i na věžích, muselo být u nich vystavěno lešení.

Začalo se u věže jižní, kde byly opraveny voluty a osazeno celé nové ostění kamenem z mrákotínského lomu. Okna i okenice celé věže byly zhotoveny podle návrhu stavitele Žlábka z památkového úřadu. Klempíř František Tyrš provedl novou cibuli věže kostela, její naplechování i oplechování říms, vyrobil nové okapové žlaby a vše natřel. Upravil svod vody a upevnil kříž na špici cibulovité věže i vedení hromosvodu podél stěny.

Dále byl na věži vybourán otvor, do něhož byly namontovány osvětlené hodiny, městem nově zakoupené. [88] Původně totiž chrám žádné hodiny neměl.

V průběhu prací bylo zjištěno, že hlavice pilastrového členění fasády jsou terakotové, stejně jako u zámku, a dohotovené štukem. Proto byly hlavice upraveny opět štukem a nabíleny.

Oprava jižní věže byla dokončena v roce 1964 a stejné úpravy proběhly hned následující rok i na věži severní. I zde byl vybourán otvor, tentokrát však pro hodiny bicí. Na rozdíl od věže jižní byla u té severní opravena i kamenná nároží. Navíc bylo nutné nahradit zcela ztrouchnivělé schodiště novým, neboť se vinou shnilých čepů stalo nestabilním.

Na závěr byla provedena celá úprava a nátěr fasády věží.¹⁰⁷ Jakožto pojídlo použili pro malbu fasády akronex.¹⁰⁸ Rovněž byl u obou kostelních věží obnoven a upraven krov.

V průběhu oprav věže severní byla v sakristii kostela položena podlaha z kabřince.

V roce 1966 se začalo s opravou vnitřní části kostela. Ještě před postavením lešení v prostoru celé chrámové lodi se začalo s rekonstrukcí freskové malby na

¹⁰⁷ Ze 70% je celá fasáda kostela omítnuta nově.

¹⁰⁸ Akronex je barva mající jako pojivo akrylátovou disperzi. Akryláty se od 60. let 20. století používají pro malbu venkovních fasád běžně.

oblouku hudebního kůru [89] podle vzoru malby na oblouku vítězném, [90] z něhož byly vyňaty reliéfní prvky, které tu byly nahrazeny latinskými nápisy. První zní: „BENEDICITE FILII HOMINUM DOMINO. CANT. TRIUM PUER. DOMINE DILEXI DECORUM DOMUS TUAE ET LOCUM HABITATIONIS GLORIAE TUAE“¹⁰⁹ [91] a druhý: „BENEDICITE EUM IN CHORDIS ET ORGANO. PSALM 150. OMNIA AD MAIOREM DEI GLORIAM ET B. M. V.“¹¹⁰ [92] Opravu fresek prováděl restaurátor Rudolf Růžička. Posléze následovala oprava nástěnné malby na obloucích dvou bočních oltářů, stropě i stěnách bočních kaplí, kde je plasticky vyobrazeno ostění, mající v horní části u římsy kartuše s latinskými nápisy,¹¹¹ letopočty uvádějícími u všech čtyř vyobrazení rok 1737.

Zároveň byly ze stěn pilířů v lodi kostela odstraněny sochy svatých a kříž, [93,94] dary věřících. Sochy byly posléze umístěny v bočních chodbách a kříž ve výklenku u oltáře sv. Anny¹¹² v západní části kostela.

Následovala oprava fresek pod kopulí, k jejichž novému zrestaurování došlo jen proto, že bylo nezbytné provést injektáž kleneb, kterým hrozilo kvůli četným trhlinám zřícení.¹¹³ [94] Stabilita zdiva musela být okamžitě zabezpečena. Lešení v lodi kostela bylo vystavěno až do výše horní římsy kopule. Nejprve byla poškozená místa vytmelena, zaretušována a malba zafixována.

Největší trhliny byly na vítězném oblouku, v horní římse kopule vždy jen v klenutí nad okny a v západní části kostela v klenbě kůru byla asi 20cm hluboká trhlina, jež vedla od lodi kostela směrem k oknu v délce skoro dvou metrů. Bylo zjištěno, že v rámci dřívějších oprav klenby byly do trhlin zatlučeny dřevěné kolíky, které byly posléze překryty omítkou a zamalovány. Nebylo to příliš šťastné řešení, neboť navlhlé klínky se v zimním období rozpínaly a tak došlo k dalšímu trhání zdiva. Situace byla natolik kritická, že byl dán pětiletý limit na opravu, jinak se klenba zřítí. Injektáž trhlin tehdy provedl se skupinou spolupracovníků Ing. Lachmann z Brna.

¹⁰⁹ Jaroměřice nad Rokytnou. Nová malba na oblouku hudebního kůru (nepublikovaná restaurátorská zpráva na NPÚ v Brně, sig.31/3) Brno 1966, nepag.

¹¹⁰ Jaroměřice nad Rokytnou. Nová malba na oblouku hudebního kůru (nepublikovaná restaurátorská zpráva na NPÚ v Brně, sig.31/3) Brno 1966, nepag.

¹¹¹ Latinský nápis v kartuši nad varhanami je původní. Zbylé nápisy byly z neznámých příčin vysekány a na novou omítku namalovány nové. Osekáním bylo porušeno orámování kartuší, tak se jejich vzhled od originální liší. I nápisy jsou odlišné, neboť nad varhanami je písmo hrubší, nestejně, zatímco ve zbylých třech kartuších je písmo kvalitnějšího provedení.

¹¹² Nazývaný i oltář Panny Marie Bolestné, díky přítomnosti sošky Piety na něm postavené.

¹¹³ Fresky osmi blahoslavenství, umístěné v tamburu mezi okny, i níže umístěné malby čtyř církevních otců a čtyř evangelistů v pandantivech, i freska v presbytáři byly totiž restaurovány už v roce 1931 akademickými malíři J. Janšou z Prahy, R. Polákem z České Skalice a R. Růžičkou z Jaroměřic.

V restaurátorské zprávě je zmínka, že i přes dobré vytmelení puklin se dá po čase předpokládat jejich opětovné objevení se na klenbě, jelikož je celá konstrukce kopule ze dřeva. Také proto musely být vítězný oblouk i klenba kůru provrtány a staženy ocelovými pruhy, aby nedocházelo k dalším pochodům zdiva.

Při injektáži oblouků a říms byly zbytečně poškozeny části ornamentální malby, jelikož došlo k osekání omítky v rozmezí až 10 cm od trhlin. V oblasti figurální malby byla injektáž provedena opatrněji a retuše byly minimální.

Při restaurátorských pracích na freskách tamburu byl na vysazené horní římsě nad kůrem nalezen do omítky vyrytý nápis: „CA. TEPPER“ a vedle menší nápis červenou barvou: „MARTIN C.“¹¹⁴

Také ve stropě presbytáře kostela byly četné trhliny. [95] Po opravě vazby střechy nad presbytářem došlo k zainjektování trhlin, na něž i zde navázalo zrestaurování fresky, kterého se opět ujal R. Růžička. Malba na klenbě presbytáře i na vítězném oblouku byla nejspíše koncem 19. století z 80% přemalována olejem. Podle tehdejšího ustanovení Centrální památkové komise ve Vídni měla být malba odstraněna a presbytář uveden do původního stavu, ale nakonec byla freska jen očištěna a na stěnách mezi oratořemi byla zároveň provedena olejová ornamentální malba napodobující výzdobu klenby.

Díky sondáži pak bylo v roce 1967 zjištěno, že pod olejovou přemalbou stropu jsou původní fresky zachovány, zatímco malby na stěnách pod oratořemi žádnou původní podmalbu nemají. Toto zjištění vedlo k závěru, že byly fresky v horní části presbytáře kostela od olejové vrstvy očištěny.

Během oprav fresek v letech 1966–67 také došlo k namramorování¹¹⁵ říms, [97] jelikož bylo zjištěno, že takovýto vzhled měly římsy před 35 lety, než byly nalíčeny.¹¹⁶ Práci provedla Umělecká řemesla z Brna.

Poslední injektáž trhlin byla provedena v zadní části kostela v klenbě a zdivu u oltáře sv. Anny v předsíni pod kůrem.

Současně s opravami trhlin v klenbě kůru byla provedena i nutná oprava varhan z roku 1905, [98] neboť od jejich postavení nebyly ani jednou čištěny či opravovány.

¹¹⁴ Jak uvádí ve své práci M. Zbranková, nápis Siglione, objevený při restaurátorských pracích v roce 1931, už nalezen nebyl. Nejspíše byl při injektáži trhlin přetřen cementem.

¹¹⁵ Mramorování, přesněji stucco lustro, je využíván jakožto umělá náhrada mramoru, který se na našem území nevyskytuje a jehož dovoz by byl příliš nákladný.

¹¹⁶ Zalíčení znamená přetření malby novým nátěrem vápennou ličkou či jiným nátěrem. Malba je tak chráněna a konzervována a může být v budoucnu znovu odkryta.

Tyto varhany neměly boční skříně s píšťalami, byly mechanické soustavy a hrací stůl stál ve vysunutém oblouku. V klenebním oblouku kůru za varhanami byl umístěn šlapací měch a okolo něj lavice takovým způsobem, že lidé neviděli na oltář. Proto se v roce 1942 přikročilo k úpravě celého prostoru kůru. „*Oblouk zábradlí kůru, vysunutý na dřevěných trámech asi 1 metr do lodi chrámu, byl uříznut do roviny s oběma pilíři, varhany posunuty až téměř k oknu, postaveny boční stěny. Na severní straně vznikl malý kůr k oltáři bolestné Panny Marie,*¹¹⁷ *na jižní straně vznikla místnost, kde byl měch varhan, původní, velký, zaplňující téměř celou místnost.*“¹¹⁸ Opravu varhan na pneumatické tehdy provedl pan Ticháček z Prahy. Navíc bylo P. Küchlerovi Státním památkovým ústavem doporučeno, aby tuto skřín z roku 1905 nahradil originální skříní z období baroka.¹¹⁹

V roce 1967 bylo do interiéru kostela pořízeno zcela nové elektrické osvětlení, jehož součástí byla „*nová šestiramenná osvětlovací tělesa do lodi a osvětlení křížové cesty, reflektory k oltářům, do kopule, na kůr a rampy.*“¹²⁰ Jednalo se o šestiramenné kovové svícný, na jejichž konci byly umístěny žárovky ve tvaru připomínajícím plamen hořící svíčky. Umístění těchto elektrických svícňů do barokního presbytáře bylo památkáři schváleno.

V téže roce se přikročilo i k celkové výměně elektrické instalace presbytáře, po níž následovala výměna starého zábradlí u čtyř malých kůrků nad bočními kaplemi lodě za nové. Poté byly obě chodby podél kostela i místnosti pod oratořemi, kde jsou dnes zповědnice, vymalovány a do místnosti pod oratoří na jižní straně chrámu byla přemístěna soška Pražského Jezulátka, [99] do té doby stojící na oltáři Panny Marie lurdské.

Rovněž kazatelna byla značně poškozená. Nejprve byly dány k restaurování jen sochy církevních otců s Kristem ze stříšky kazatelny, sošky evangelistů s Pannou Marií z řečiště a dekorativní řezby, ale posléze se zjistilo, že stav kazatelny je mnohem horší. Celá dřevěná kazatelna i hlavní nosný trám pod její podlahou byl zcela prolezlý

¹¹⁷ Tím je myšlen oltář sv. Anny, na němž je položena soška Panny Marie bolestné. Proto se o něm mluví i jako o oltáři Panny Marie bolestné.

¹¹⁸ Farní kronika. Jaroměřice nad Rokytnou 1805–1994, 138

¹¹⁹ Původní barokní varhany se nedochovaly. Podle pamětníků byly skříně s píšťalami původních varhan umístěny na pilířích po obou stranách kůru asi 250cm od země. Jestli tyto vysunuté skříně byly funkční či jen ozdobné, nikde zmíněno není.

¹²⁰ Farní kronika. Jaroměřice nad Rokytnou 1805–1994, 136

červotoči, což bylo také příčinou jejího značného naklonění. Toto zjištění zapříčinilo, že byla nakonec sundána a rozebrána celá kazatelna a díky tomu nalezen na jedné její desce nápis s datací vyhotovení z roku 1696. Po opravě bednění byla kazatelna posazena na ocelové konzoly, takže její stabilita byla obnovena. Zrestaurování všech dekorativních částí provedli řezbáři, restaurátoři Ladislav a Dana Kozányovi z Jihlavy.

Na pilastrech v lodi kostela visely velké, víc jak metr vysoké obrazy křížové cesty. Šlo o tisk na papíře přilepený na plátno. I jejich poškození bylo značné a jelikož se ani do interiéru lodi příliš nehodily, byly nahrazeny čistě barokními menšími obrazy,¹²¹ jež vyhotovil neznámý bavorský malíř a pan děkan Kűchler je získal od restaurátora Kotrby z Brna, který si tyto obrazy přivezl přímo z Bavorska, když se tam odtud v roce 1936 do Brna stěhoval. Rámy pro tyto menší obrazy křížové cesty opravil a pozlatil restaurátor Rudolf Rűzička.

V době, kdy byly ze stěn lodi kostela sundány obrazy křížové cesty, došlo k novému vystavění lešení. Tentokrát jen do výše spodní římsy kupole, umístěné nad hlavicemi pilastrů, neboť se novou sondáží zjistilo, že původně byly namramorovány nejen ony dvě římsy v kopuli kostela ale i pilastry, zdobící stěny. [101] Mramorování bylo zalíčeno vícero vrstvami, protože se až do roku 1924 svítilo jen svíčkami a stěny jimi byly značně začazeny. Pilastry však byly nalíčeny jen do výše, kde začínají jejich hlavice. Římsy v kopuli kostela byly příliš vysoko, proto k jejich nalíčení nedošlo. Po očištění pilastrů od líčení došlo k obnově jejich mramorování a také k novému pozlacení všech hlavic, k čemuž byl použit metal.¹²²

Půl roku po odstranění lešení a zavěšení nové křížové cesty na stěny chrámu proběhlo při mši svaté o první neděli postní 1969, kterou celebroidal P. Válka, kapucín z nedaleké Třebiče, její slavnostní vysvěčení.

Ještě v druhé polovině roku 1968 se začalo s restaurováním dvou velkých oltářů v lodi kostela, Nejsvětější Trojice a Neposkvrněného početí Panny Marie. I tady došlo k mramorování sloupů oltářních edikul a k pozlacení jejich hlavic. [102]

¹²¹ Ze čtrnácti zastavení této křížové cesty jich je původních dochovaných dvanáct. [99] Dvě zastavení, druhé a čtvrté, byly domalovány. [100]

¹²² Kov metal zde byl použit jako levná náhražka zlata. I v dnešní době je stále využíván z důvodů čistě ekonomických.

Další částí oprav bylo nové vymalování klenby v západní části u hlavního vchodu do kostela, kterému předcházelo celkové oškrábání staré omítky a nanesení nové.

Ve farní kronice je zmínka, že naproti kazatelně v ose lodi kostela snad původně stávala křtitelnice, ale v letech 1885–90 byla nahrazena oltářem s výklenkem jakožto jeskyňkou a sochou Panny Marie lurdské. [103] Oltář se svým vzhledem do prostoru barokního chrámu příliš nehodil a tak došlo k jeho odstranění. Výklenek byl zazděn a oltářní mensa se sochou Panny Marie lurdské byla přemístěna do jižní části předsíně kostela, kde se nachází obraz Panny Marie kojící. [104] Ve farní kronice stojí: „Původně jsem na toto místo chtěl dát barokní křtitelnici, ale lidé dělali moc zle, že odstraňují oltář Panny Marie, vytýkali, protestovali, jejich je kostel...“¹²³

Panu děkanu Kūchlerovi se podařilo sehnat barokní sošku Panny Marie Immaculaty [105] ve Slavonicích u Dačič, kde byla odložena v depozitáři jakožto pozůstatek výzdoby zrušené zámecké kaple v obci Maříž u Slavonic. (Postupem času zbyla ze zrušeného zámku jen zřícenina.) Pěkná soška Panny Marie se však uchovala a mohla posloužit k výzdobě kostela svaté Markéty v Jaroměřicích. Sochař a restaurátor Jaroslav Vaněk z Brna měl za úkol zrestaurovat sochu Panny Marie a upravit její okolí tak, aby oltář zapadl do barokního interiéru celého prostoru kostela a byl vyváženým protějškem kazatelny. Úkolu se zhostil velmi dobře, neboť vyrobil andělíčky, mráčky i paprsky, které skvěle vyplňují okolí Immaculaty. Toto krásné sousoší je zavěšeno na stěně nad oltářem [106] a pro samotný oltář bylo sochařem Vaněkem zhotoveno ještě barokní podsvícení s reliéfem Zvěstování. [107] Ke slavnostnímu vysvěcení nově umístěného oltáře došlo při mši svaté v neděli 27. dubna 1969.

Ona cínová křtitelnice z roku 1612, proti jejímuž umístění naproti kazatelně lidé tolik protestovali, byla přemístěna z předsíně kostela, kde stála (ohraňovaná kovovou mřížkou) [33] poblíž oltáře se sochou Panny Marie lurdské, nejprve k oltáři Nejsvětější Trojice a o něco později přeci jen k novému baroknímu oltáři naproti kazatelně.

V roce 1970 následovala oprava oltářů čtyř malých kaplí, kde se nachází relikviářové rakve s figurínami světců, do jejichž oděvů jsou zašity relikvie. [108] Dva relikviáře, s ostatky sv. Reparáty a sv. Vincence, byly poslány na opravu k řeholním

¹²³ Farní kronika. Jaroměřice nad Rokytnou 1805–1994, 98

sestrám do Lechovic u Znojma, kde byl pro ně na zámku v roce 1958 zřízen domov. Řádové sestry opatřily oba relikviáře novým barokním oblečením. Celou práci dělaly zdarma, jen za náklady na materiál použitý na ono barokní oblečení. Značně tím snížily celkové náklady na jejich restaurování. Skleněné rakve byly odvezeny na celkovou opravu a pozlacení do dílen Ústředí uměleckých řemesel při působení ministerstva kultury v Jihlavě. Jen jeden jediný původní barokní oltář se v těchto kaplích dochoval i s podstavcem pod rakve a tak mohly být podle jeho vzoru zhotoveny zbývající tři.

Obraz se sv. Cyrilem a Metodějem, jenž visel nad relikviářovou rakví sv. Vincence, byl přemístěn do boční chodby kostela a stejně tak i obraz Panny Marie Růžencové z kaple sv. Reparáty. Po jejich přemístění mohla následovat nutná oprava štukové dekorace oltářů a malby kaplí i kůrků nad nimi, kde byly namramorovány balustrády (nová zábradlí) z roku 1967. [109] V rámci toho byly objeveny elipsovité zazděné otvory, kterými původně z horních kůrků dopadalo světlo až na oltáře.¹²⁴ Kdy byly zazděny, není známo. Po jejich novém probourání se našly v řezu elipsy malby andělíčků, které byly následně zalíčeny.¹²⁵

Ve všech čtyřech kaplích jsou štukové kartuše s drapérií zdobenou andělíčky a mráčky, které byly zadány k restaurování akademické sochařce Jitce Schanoo, ale když přišla její kvalitu práce posoudit komise z Fondu výtvarných umělců a Státní památkové péče, shodla se na tom, že její provedení oprav není kvalitní. Proto se oprav namísto Jitky Schanoo ujal sám Fond výtvarných umělců ve spolupráci s řezbářem, restaurátorem Ladislavem Kozánym a jeho ženou. V následujícím roce kartuše zrestaurovali. Se souhlasem památkářů byl barevný podklad s konturou zlaté přetřen do odstínu slonovinové kosti.

Poté se restaurátoři zaměřili na drapérii kolem kartuší u čtyř bočních oltářů.¹²⁶ Odstranili nátěr červenou anilinovou barvou, který původnímu stavu neodpovídal a nahradili ho rovněž odstínem slonové kosti. Nápis¹²⁷ na kartuších i jejich lemy byly poté pozlaceny.

Manželé Kozányovi se také postarali o opravu soch sv. Jana z Mathy a

¹²⁴ V původním provedení byly tyto otvory z bezpečnostních důvodů doplněny nejspíše o kovovou mřížku. Po jejich novém probourání byly do otvorů namísto mřížek dány luxfery. [110]

¹²⁵ Vzhledem k jejich torzálnímu stavu, nebylo možné je zrestaurovat.

¹²⁶ Štukové doplňky jim byly dodány z dílny Uměleckých řemesel v Brně.

¹²⁷ Nápis na kartuších u oltáře Jana Nepomuckého a sv. Vincence jsou původní. [111] Na dalších dvou kartuších se nápisy nedochovaly a tak byly, jak uvádí farní kronika, opsány z martyrologia. [112]

sv. Filipa z Valoise před oltářem Nejsvětější Trojice a soch sv. Šebestiána a sv. Rocha před oltářem Neposkvrněného početí Panny Marie. Už dříve byly tyto plastiky opravovány a v restaurátorské zprávě je podotknuto, že kolikrát i nevhodnými zásahy. Proto se restaurátoři snažili nevhodné prvky odstranit a nahradit je novými. Především bylo třeba zaretušovat rozpukaný povrch¹²⁸ a doplnit sochy o chybějící články (ruce, nohy, drapérie aj.) Na závěr byla barevnost všech soch upravena do tónu slonové kosti s lesklým povrchem.

Stejným způsobem byly zrestaurovány i sochy v presbytáři. Sedící andělé s atributy víry a naděje i malý andělíček pod klenbou presbytáře mají rovněž odstín slonové kosti, zatímco sochy sv. Cyrila a Metoděje byly nejprve oškrabány na původní štuk a poté na ně bylo nanášeno několik přírodních podkladů pro alabastr. Ten byl na závěr vyleštěn pravými acháty. Křídla i atributy andělů, lemy biskupských plášťů i berly jsou pozlacené.

Nejspíše v této době byl upraven i vzhled soch Nejsvětějšího srdce Ježíšova a Neposkvrněného srdce Panny Marie z 19. století, jež byly posléze postaveny na mensy k velkým bočním oltářům.¹²⁹ Jejich původní barevná polychromie byla přetřena do odstínu slonové kosti, a tak bylo docíleno jejich lepšího začlenění do celé výzdoby interiéru chrámu.

Při opravě oratoří po obou stranách presbytáře byly pod nátěrem v roce 1931 odkryty zbytky řezeb. Díky zachovalým zbytkům bylo možné řezby zrestaurovat, pozlatit a namontovat je zpět na okna. [113] Kdy a proč došlo k jejich osekání není známo. Ve farní kronice je jako možné datum jejich odstranění uveden rok 1895.

Zároveň byla z presbytáře odstraněna mřížka,¹³⁰ jež oddělovala prostor kněžiště od chrámové lodi, [103] a následně byla ve zkrácené formě přemístěna k oltáři sv. Anny v zadní části kostela. [41]

Dále nechal pak děkan do presbytáře po vzoru dvou taburetek původních, dochovaných zhotovit osm taburetek nových. [114] Jejich forma je zjednodušená.

¹²⁸ Do štuky, z něhož byly sochy vyhotoveny, byly přimíchány usušené dřevěné piliny, které vyrovnávají vlhkost vzduchu a štuk tak drží lépe pohromadě.

¹²⁹ Kristus na oltář Nejsvětější Trojice a Panna Maria na oltáři Neposkvrněného početí.

¹³⁰ Odstranění mřížky vyplynulo z ustanovení II. vatikánského koncilu, který proběhl v letech 1962–65

V době, kdy došlo k montáži nových řezeb, byla také opravena cínová křtitelnice. Stála na podstavci oktogonálního půdorysu, jež navazoval na stejný půdorys samotné nádoby křtitelnice. Namísto tohoto podstavce byla zhotovena celkem masivní cínová noha, celá křtitelnice byla zpevněna a namísto dřevěné sošky Jana Křtitele byl na vrchol víka křtitelnice umístěn pozlacený křížek. [31]

Ještě na jaře 1971 byly nově zaizolovány térovou lepenkou a asfaltem ochozy kolem lodi kostela, poté byly vybetonovány a na závěr pokryty plechovou krytinou, aby nedocházelo k zamokání. V květnu a červnu došlo i na nový nátěr fasády obou věží, který provedl na lanech horolezecký oddíl studentů z Brna a tak nebylo nutné stavět lešení. Zároveň v té době byly do místností pod oratořemi umístěny dvě nové uzavřené zповědnice, vyrobené v Telči a kovové svícínky pod křížovou cestou byly nahrazeny barokními ze dřeva, [115] které podle dochovaného torza jednoho svícnu, nejspíše uloženého v depozitáři, vyhotovili a posléze i pozlatili manželé Kozányovi.

V druhé polovině roku byly dány k restaurování dva obrazy z podkruchtí, Čtrnáct svatých pomocníků a Klanění tří králů. Pro kostel bylo navíc pořízeno dvanáct barokních, dřevěných, zlacených konsekračních křížků, [116] které byly zavěšeny na místa malých křížků, jež značí body mazání olejem při svěcení kostela z roku 1739.

V následujícím roce se pokračovalo s výmalbou průčelí kostela za pomoci pojízdného lešení. V červnu byla dokončena montáž „nových“ barokních varhan, [117] jejichž skříň pochází z Kvasic u Kroměříže, odkud ji pan děkan Küchler dovezl již roku 1966.¹³¹ Tyto varhany z Kvasic byly ve zcela torzálním stavu (napadeny červotočem). Řezbářem a restaurátorem Kozánym a jeho ženou byly podle zbytků řezeb kvasických varhan vyhotoveny a dokresleny řezby v pseudobarokním stylu. Vše bylo památkáři schváleno.

Varhany mají část píšťal „původních“ jaroměřických varhan z roku 1905, které byly z důvodu dřevomorky odstraněny a zbylá část i vzdušnice jsou zcela nové, stejně jako třímanuálový hrací stůl, dodaný z Kutné Hory. Celý jazykový rejstřík byl darem římské Mezinárodní charity. Po kolaudaci provedené prof. Janem Bedřichem Krajssem, který varhany navrhoval, proběhlo 25.srpna 1975 jejich slavnostní vysvěcení.

¹³¹ Podle památkářů, kteří tuto barokní skříň v Kvasicích objevili, by se do interiéru jaroměřického kostela hodila. Proto panu děkanovi doporučili, aby ji dal k zrestaurování.

Původní barokní svatostánek, nalezený v depozitáři kostela, kam byl odložen v roce 1895 a nahrazen novým, [118] i dřevěná, polychromovaná socha svaté Markéty zcela prolezlá červotočem, původně zavěšená nad hlavním oltářem na dvou ocelových konzolách, byly dány roku 1973 k restaurování do restaurátorských dílen památkové péče v Brně a v severněji položených Lysicích.

Největší část tohoto roku i roku následujícího zabraly práce na rozvodu elektrického topení v podlaze a pokládání nové dlažby. Dále byla instalována zdvojená okna do západní části kostela a na kůrky po obvodu lodi.

V srpnu 1974 byl nově restaurovaný a pozlacený svatostánek vrácen do kostela na hlavní oltář i spolu s adorujícími anděly, kteří byli také dáni k restaurování, a nepůvodní svatostánek byl odstraněn a darován do kostela svatého Jana Křtitele ve Vlasaticích u Mikulova. Současně se svatostánkem se na své původní místo navrátila i zrestaurovaná socha světice kostela a byla na železné konzole zavěšena zpět nad hlavní oltář. [40]

Ještě ten samý rok byla dána na opravu do brněnské dílny sochaře a restaurátora Jaroslava Vaňky socha Panny Marie Bolestné. Z jeho dílny jsou i nově zhotovené chybějící barokní řezby na dvířka i po bocích svatostánků bočních oltářů sv. Reparáty, sv. Jana Nepomuckého, sv. Vincence a sv. Jana Sarkandra, vytvořené po vzoru řezeb na oltářích dochovaných. [119] Řezby pro svatostánek hlavního oltáře zhotovila dílna podle starých dochovaných zbytků a pozlatila je pravým zlatem. Na každý oltář byly umístěny řezby tři. Celkem jich tedy dílna J. Vaňky v průběhu celého roku 1975 dodala patnáct a postarala se i o jejich připevnění.

Začátkem roku 1976 poničila vichřice krytinu střechy z bobrových tašek nad hlavním vchodem do kostela a rozbila ručičky ciferníku hodin na jižní věži. Poté, co byly odborníky zkontrolovány i ostatní ciferníky obou věží, bylo zjištěno, že je poškození rozsáhlejší. Tyto ručičky byly zhotoveny v roce 1961 podle návrhu pana učitele Kapinuse, aby se ušetřilo a už při instalaci o rok později měli proti nim mistři hodináři námitky, že jsou moc štíhlé a v jednom místě příliš úzké. Měli tedy pravdu, že ručičky mnoho nevydrží. Na věži byly pouhých čtrnáct let. Nové, barokní a širší ručičky [88] ke všem šesti ciferníkům dodal během půl roku pan Vesecký, vedoucí

z pražského podniku Elektročas, odkud byly hodiny na věže kostela v roce 1962 instalovány.

Koncem roku se uskutečnila generální prohlídka celé dřevěné vazby kopule při níž se zjistilo, že mnoho trámů je shnilých, některé jsou i prasklé a vyjeté z čepelí. Ve farní kronice je zmínka: „*Ing. Sum z podniku z Kroměříže prohlásil: ‚I kdybyste hned nedělali měděnou krytinu kopule, musíte ihned opravit její vazbu. To je havarijní stav.‘*“¹³² Hlavní pracovní plán následujících let byl vytyčen.

Nejprve byl opraven krov kopule, kde muselo dojít na obnovu ramen a nosných částí klenby, a poté následovala výměna šindelové krytiny za měděnou. Podle rozpisu ing. Sumy bylo pořízeno 62 metrů krychlových kamenů na řezivo pro trámy. Nové bednění bylo vyhotoveno přišroubováním bednicích prken a kvůli položení nové krytině byly hlavní ramena kopule a hlavních vazeb zpevněny ocelovými lany. Model měděné kopule s malými vikýři¹³³ po jejím obvodu a lucernou zhotovil podnik z Kroměříže. [120] Střecha kopule, pozinkované střechy obou věží kostela, plechové římsy i okapové žlaby a římsy byly nově natřeny.

Téhož roku dodala dílna J. Vaňky další barokní řezby a to pro velké boční oltáře Neposkvrněného početí Panny Marie [121] a Nejsvětější Trojice. [122]

V roce 1978 byla zavedena do meziklenebního prostoru celé kopule nová elektroinstalace k osvětlení, aby tesaři při práci dobře viděli na vazby trámů, ze kterých odstraňovali shnilé části. Jejich výměna začala spolu s opravou vazby a ochranného krytu fresky počátkem roku 1979. Práce tu pod vedením ing. Sumy z Kroměříže prováděli tesaři ze Stavebního podniku z Moravských Budějovic. Zároveň bylo kolem lucerny kopule postaveno lešení, aby mohla být vyměněna její pozinkovaná krytina, ale kvůli velkým mrazům se práce odložily na jaro následujícího roku.

Plechová okna pro měděnou krytinu lucerny a pro vikýře celé kopule byla dodána z Kroměříže. Než došlo k jejich umístění, byl odkryt krov lucerny. Byla provedena částečná obnova svislých nosných trámů a zcela prohnílé trámy byly vyměněny za trámy nové z tvrdého dřeva. Pak byla do lucerny nainstalována nová

¹³² Farní kronika. Jaroměřice nad Rokytnou 1805–1994, 49

¹³³ Vikýře byly v původním plánu stavby kostel navrženy, ale z finančních důvodů se od nich upustilo a byly do kopule umístěny jen světlíky. Na plánu dostavby z roku 1782 byly opět navrženy vikýře, ale ani tehdy se z finančních důvodů na jejich realizaci nedostalo a v šindelové střeše tak zůstaly opět jen světlíky.

okna¹³⁴ z dubového dřeva a současně byla zrestaurována freska uvnitř [123] a její okolí bylo nově vymalováno. Boží oko, nově pořízené od ing. Sumy, který je vyhotovil a pozlatil, zdobí vrchol lucerny, jejíž tvar byl nově dotvořen.

V listopadu 1980 byla celá lucerna zkolaudována a lešení z ní mohlo být sňato.

Na jaře následujícího roku byla odstraněna šindelová krytina kopule, byly do ní vloženy vikýře¹³⁵ a nahnilé trámy byly vyměněny za nové z dubového dřeva. Na trámy byly přibity další desky (trámy), na to dán asfalt a lepenka, takže bylo dosaženo vytvarování lezén, které rozdělily povrch kopule na segmenty a jejichž umístění na kopuli kostela bylo vyměřeno tak, aby navazovaly na iluzivní malbu pilastrů fasády tamburu a vedly až k ochozu kolem lucerny. [124]

Klempíři pokrývali kopuli měděnou šupinovou krytinou, do níž vsazovali vikýře, hned po tesařích. Po pokrytí jedné třetiny plochy celé kopule musely práce přes zimu ustát. Po dokončení pokrývání střechy v následujícím roce se klempíři zaměřili na upevnění nových měděných okapů kolem celé kopule i jejich svodů a hromosvodných lan. Práce na celé kopuli byly ukončeny v říjnu 1982.

Rovněž trámy v klenbě nad varhanami byly shnilé (ve farní kronice stojí, že snad v roce 1924 naposled vyspravované) a díky malému spádu bobrové střechy v těchto místech tehdy zatékalo a klenba namokala. Proto byla celá střecha nad průčelím zvednuta do poloviny západního okna kostela. Během oprav v roce 1982 byla střecha zcela sundána a tesaři ji snížili do výšky podokení římsy tamburu. [3] Navrácení střechy do původního sklonu umožnilo její následné pokrytí měděnou krytinou, které stačí menší spád.

Ještě téhož roku byla dokončena oprava sošky Panny Marie bolestné, které byla navrácena původní polychromie a jež byla posléze umístěna na své původní místo v kostele, tedy na oltář sv. Anny.

Následovala výstavba lešení k sanktusové věžičce nad presbytářem a průčelí kostela. I zde musela být opravena vazba krovů a stěn. Práce na sanktusníku pokračovaly od dubna 1983, kdy došlo k výměně shnilých trámů, především zcela shnilého nosného trámu pod křížem věžičky. Poté klempíři dali věžičce novou bání a

¹³⁴ Se vzhledem nově zasazených zjednodušených oken památkáři nesouhlasili. Tak byla okna obohacena o lišty, aby došlo k jejich drobnějšímu členění a více splyvaly s barokní architekturou chrámu.

¹³⁵ Vikýře byly do kopule nainstalovány zcela nově, ale v souladu s plánem stavby z doby hraběte Jana Adama.

pokryli jeho střechu měděnou krytinou. Na vrchol umístili zcela nový, měděný, pozlacený kříž.

Lešení po odstranění u sanktusové věžičky bylo vystavěno kolem celého tamburu a následovalo seškrabávání staré malby zdiva, opravování omítky a římsy.

K velkým oknům v tamburu byla přimontována další okna, takže došlo k jejich zdvojení a v závislosti na tom i k lepší tepelné izolaci celého chrámového prostoru.

Díky daru Mezinárodní charity byla koncem listopadu 1983 doručena z Vídně barva značky Avenarius – Agro Streichpietz. Jedná se o speciální nátěrovou hmotu na fasády, která byla doporučena odborníkem firmy Avenarius, který se byl na barevnost starého nátěru fasády jaroměřického kostela podívat a podle toho doporučil odstín nátěru současného.¹³⁶ Do konce roku byla touto barvou natřena fasáda tamburu, průčelí a stěnu jižní chodby kostela a kolem celé lucerny na kopuli kostela bylo dodatečně namontováno měděné bezpečnostní zábradlí.

V roce 1984 se práce přesunuly na obě průčelní věže, kde bylo vystavěno lešení až do výše hromosvodů. Za pomoci dobrovolníků byla seškrabána stará malba, vyspravena omítka i římsy, byly sundány staré železné mříže i zrezivělé báně a odstraněna stará plechová krytina obou věží. V některých místech byly opraveny nahnilé trámy, kopule věží byly prodlouženy a přechodu mezi kopulí věže a křížkem na jejím vrcholu byl dán nový tvar. Poté byly střechy věží pokryty novou měděnou krytinou, byly jim dodány i zcela nové měděné okapy a svody a na vrchol věží byly umístěny nové měděné, pozlacené makovice s měděnými a též pozlacenými křížky. Na závěr byly obě věže i zbylá severní část kostela natřena barvou dodanou z Vídně a v roce 1986 došlo ještě na opravu a doladění varhan.

Kolaudace celkově zrekonstruovaného jaroměřického chrámu sv. Markéty proběhla 10. července 1985. „Podle vyjádření KSSPPOP měly práce vzornou kvalitu.“¹³⁷

¹³⁶ Při průzkumu barevnosti fasády kostela se nedošlo ke správnému závěru. Průzkum totiž nebyl proveden v celém rozsahu, který by vedl k přesvědčivějšímu výsledku a upřesnění dosavadních znalostí o její původní barevnosti.

¹³⁷ SVOBODA 2005, 45

„V roce 1960 jsme začali s generální opravou kostela. Za 30 roků stály opravy kostela 15 milionů Kčs. Stát nám přispěl na opravy částkou 10 milionů Kčs. Farníci svými dary a sbírkami uhradili 5 milionů. Kéž Pán Bůh odplatí všem šlechetným dárcům, že pomohli zachránit a uchovat a vyzdobit dům Boží! Deo Gratis!“¹³⁸

¹³⁸ Farní kronika. Jaroměřice nad Rokytinou 1805–1994, 140

8. OSOBA P. VÁCLAVA KÜCHLERA

Jistě je na místě, zmínit člověka, který se o záchranu krásného barokního chrámu sv. Markéty zasloužil a to nejen díky jeho zásluhám, ale hlavně kvůli citu s kterým se toho úkolu zhostil, když každý zákrok důkladně konzultoval s památkáři a odborníky, restaurátory ze všech uměleckých oborů.

Václav Küchler se narodil 27. září 1922 v obci Hrušky. Přesné datum jeho příchodu do semináře není známo. Nedá se totiž odvodit ani od data jeho kněžského svěcení, které proběhlo v brněnské katedrále svatého Petra v roce 1949 za přítomnosti Mons. Karla Skoupého, jež byl brněnským biskupem od roku 1946. V roce 1950 byl totiž komunistickým režimem seminář, sídlící v budově dnešní fakulty VUT (Vysokého učení technického) v Antonínské ulici, zrušen.¹³⁹ Je tedy možné, že Václav Küchler byl vysvěcen předčasně. Jako nejranější datum jeho vstupu do semináře, pokud bychom počítali s tím, že studoval oněch šest předepsaných let, bychom mohli považovat rok 1943. Tehdy mu bylo pouhých 21 let.

Po svém vysvěcení působil nejprve v Novém Městě na Moravě a ve Slavonicích. Do Jaroměřic přichází až v roce 1959, kdy zde byl jmenován farářem. O tři roky později, 24. 12. 1962, byl ustanoven děkanem jaroměřickým a moravskobudějovickým. V některých záznamech je zmiňován jako arcikněž¹⁴⁰ jaroměřický a moravskobudějovický. Do jaroměřického arcikněžství tehdy patřily Dačice, Jemnice, Jaroměřice nad Rokytnou, Náměšť nad Oslavou a Želetava. V roce 1952 zaniklo jaroměřické arcikněžství (město Jaroměřice se stalo s přilehlými vesničkami samostatným děkanstvím) a ostatní města přešla pod arcikněžství moravskobudějovické.

P. Václav v Jaroměřicích zůstal na dalších 50 let, z nichž velkou část zabraly opravy chrámu sv. Markéty. Nebýt pana děkana, kostel by se zřítíl. Naštěstí už v roce 1959 (tedy hned po svém příchodu) zjistil, v jak havarijním stavu jaroměřický kostel je, a následující rok začal s jeho generální opravou. Práce trvaly až do roku 1986.

¹³⁹ Ve vstupní aule budovy VUT je dnes deska, upomínající na sídlo brněnského semináře. Nápis zní: „Novobarokní budova alumnátu postavená v roce 1903 dle plánu architekta R. Bauera byla rekonstruována v roce 1999 pro centrum VUT podle návrhu architektů Zemánkových, Studio Z Brno.“

¹⁴⁰ Tohoto titulu se užívalo do konce 60. let 20. století, kdy byl nahrazen pojmem děkan. Význam funkce je tedy totožný.

V průběhu celého svého působení v jaroměřické farnosti, se velice dobře staral o řádné zaznamenávání jak událostí církevních tak postupu práce při rekonstrukci kostela.

Ve farní kronice o tom všem vedl důsledně dnes velmi cenné zápisy.

Ze služby faráře byl vyvázán 1. září 1991, ale zůstal jako výpomocný duchovní.

1.8.1996 byl uvolněn i z funkce děkana moravskobudějovického a o tři roky později,

1.7.1999, i z funkce děkana jaroměřického. Nebýt zhoršení jeho zdravotního stavu, jistě by v roce 2006 do důchodu nenastoupil a dál by vykonával svoji kněžskou službu.

9. SOUČASNÝ STAV CHRÁMU SV. MARKÉTY

Od generálních oprav se v interiéru kostela mnoho nezměnilo. [125]

Do presbytáře byly přidány dvě lavice pro ministrany, na každou stranu jedna. Křtitelnice byla přemístěna do kaple sv. Vincence, pod sošku sv. Jana Křtitele, která tam byla při rekonstrukci umístěna na malou konzolu, zavěšenou na pravé boční stěně. [59] Dále byla přemístěna zpovědní kaple z místnosti pod jižní oratoří, kde je v současnosti prostor využíván při bohoslužbách pro maminky s dětmi či mládežnická společenství, přípravy k biřmování aj., do protější severní místnosti.

V chodbách podél chrámové lodi jsou mimo dříve zmíněných soch a obrazů i další obrazy, o nichž není nikde uvedeno nic bližšího.

V jižní chodbě jsou vedle soch sv. Josefa, sv. Antonína a sv. Anny, obrazů Ukřižování, Kristova křtu a Panny Marie Růžencové i obrazy sv. Máří Magdalény, [126] sv. Františka z Assisi, [127] Archanděla Michaela [128] a lunetový obraz sv. Antonína, [129] u něhož jediného je jisté, že sem byl přemístěn z kaple sv. Kateřiny (bývalém jaroměřickém špitálu). Poslední dva obrazy umístěné v této chodbě jsou těžko identifikovatelné. Jeden, na němž je vyobrazen snad špitál sv. Kateřiny¹⁴¹, [130] kvůli špatnému stavu a druhý kvůli ikonografickému popisu. Žena, stojící u kůlu s mečem v srdci, zahalená plameny, by snad mohla být sv. Augusta, mučednice z přelomu 2. a 3. století. [131]

V severní chodbě je vedle soch sv. Anežky, sv. Františka z Assisi a obrazů sv. Cyrila a Metoděje, Tří Marií a sv. Josefa, i obraz muže v černém oděvu se sepjatýma rukama před krucifixem. [132] Možná se jedná o některého představeného jaroměřických servitů.¹⁴²

Trochu nešťastný byl počín pana faráře Pilera, který nechal nainstalovat na pilíře v lodi kostela kruhová osvětlení, aniž by cokoliv konzultoval s památkáři. [133] V současnosti jsou opět z interiéru chrámu odstraněna.

Od zahájení rekonstrukce, kterou vedl pan děkan, uplynulo už skoro 50 let. Je to znát především na stavbě samotné. V současné době se ve spolupráci s NPÚ řeší

¹⁴¹ Jedná-li se o špitál není jisté. Dá se tak usuzovat z datace 1675 v pravém rohu obrazu. V tom roce přišli do Jaroměřic servité a než byl vystavěn klášter, pobývali právě ve špitálu sv. Kateřiny.

¹⁴² Ale jedná se jen o domněnku, kterou nelze potvrdit ani dle oděvu vyobrazeného muže. Ač řeholní oděv servitů tvoří černý hábit (přepásaný řemenem z kůže), navrch daný černý škapulíř a černá kapuce na obraze patrné nejsou.

ohrožení krovu, jež je napaden červotočem. Pokud se přistoupí k jeho nové rekonstrukci, jistě nebude opomenuto opětovné zatmelení trhlin nejen v prostoru klenby kopule kostela, ale i presbytáře. [95,96] Dokonce je narušena i statika kostela¹⁴³ a to v prostoru západního průčelí, kde pokleslo zdivo v okolí hlavního vstupu. [134] Navíc je v severní chodbě vzdouvající se podlaha [135] a na kostelních věžích je na omítce zřetelná plíseň. [136]

Chrám sv. Markéty je tedy ve stavu, kdy je opět nutné začít s jeho převážně stavebními opravami.

¹⁴³ Kostel je vystavěn na svahu a nedaleko byl kamenný lom, jehož odstřelování k narušení statiky chrámu také přispělo.

ZÁVĚR

Záměrem mé práce bylo nejen stručně seznámit čtenáře s místem a stavbou jaroměřického kostela ale také průběhem rekonstrukce, díky které se interiér chrámu navrátil k čistě barokní podobě.

Literatury k dějinám města Jaroměřic nad Rokytnou i k výstavbě a umělecké výzdobě zámku i kostela bylo napsáno mnoho. Se zpracováním této části tedy mnoho problému nebylo. Spíše u popisu samotné rekonstrukce byl problém v nedostatku záznamů z jejího průběhu. Na NPÚ v Brně se nachází pouhé čtyři restaurátorské zprávy.¹⁴⁴ Hlavním zdrojem pro zjištění průběhu prací byly zápisy pana děkana Kuchlera ve farní kronice. Jedná se však o „pouhý“ výčet prací a ne o jejich přesný postup. Jen u některých uměleckých, velmi cenných děl z interiéru kostela, se pan děkan více rozepsal a tak nám uchoval podstatné zápisy.¹⁴⁵

Jelikož je v současnosti jeho zdravotní stav velice špatný, není už možné se dovědět něco více o průběhu celé rekonstrukce kostela od něho samotného. Tím ubyl jeden velice podstatný zdroj informací. Dostala jsem se však do kontaktu s panem profesorem Stehlíkem z NPÚ v Brně, který byl při průběhu rekonstrukcí hlavním činitelem ze strany památkové péče. Také paní řezbářka a restaurátorka Dana Kozányová, která ve spolupráci se svým manželem Ladislavem restaurovala v jaroměřickém kostele řadu uměleckých předmětů, mi poskytla důležité, mnohé věci objasňující informace.

Na tomto místě bych také chtěla vyzdvihnout a dát za příklad počínání pana děkana Kuchlera, který veškeré zásahy velice pečlivě konzultoval nejen s památkáři, ale i odborníky v daných oborech. Všichni společně hledali nejschůdnější cestu, jak dosáhnout co možná nejpřesnější původní podoby chrámu.

Je totiž mnoho kostelů a jiných církevních staveb, na nichž se dějí necitlivé změny a to často kvůli nedostatečnému obeznámení se s problematikou, jen „aby bylo vše rychle hotovo.“ V důsledku toho mají některé nešťastné zásahy katastrofální následky – nedají se vrátit a dochází ke ztrátě hodnotné práce rukou našich předků.

¹⁴⁴ *Nová malba na oblouku hudebního kůru z roku 1966, Presbytář. Freskové malby z let 1966–67, Restaurování freskových maleb v tamburu a pod tamburem. Osmero blahoslavenství, církevní otcové, evangelisté z roku 1967 a Sochy a oltáře v kostele sv. Markéty z roku 1970.*

¹⁴⁵ Mezi ně patří např. původní dochovaná cínová křtitelnice, oltář Panny Marie lurdské či popis varhan.

V dřívějších dobách byl součástí studia bohoslovců i předmět zabývající se památkovou péčí. Ne každý člověk (a to platí obecně o všech) má vztah k památkám a ne každý má cit, který mu napovídá, které zásahy jsou pro danou stavbu vhodné a které ne. Tomu se dá však částečně naučit. Pokud člověk přichází do častějšího kontaktu s architekturou, která mu svým vzhledem není moc sympatická, přesto si k ní může časem najít kladný vztah - když se o její historii dovídá stále více, když se stále častěji pohybuje v jejím prostoru a má na vědomí, za jakého úsilí byla ona umělecká díla vytvořena.

Jsem si vědoma toho, že pro budoucí kněze je to méně podstatný předmět, ale nechávat ho jen jako volitelný, který si pak do svého studia zařadí velice malá hrstka z nich, za dobré nepovažují. Obzvláště ne proto, že žijeme v době, kdy je majetek české církve ve velice špatném stavu, zapříčiněném zásahy bývalého režimu, a budoucí kněží, ať chtějí nebo ne, se s touto situací budou muset konfrontovat. Bude tedy záležet především na nich, jak se s kostely, které jim budou svěřeny do správy, bude nakládat.

Předmět památkové péče by tedy mohl napomoci získat kladnější vztah k architektuře (a vědomí o citlivém zvážení všech zásahů na ní samotné i na uměleckých předmětech v ní se nacházejících) právě těm bohoslovcům, kteří k dané problematice vztah nemají.

Hodnota stavby by měla být každému jejímu správci známa a proto by měl mít zájem zacházet s ní co nejlépe a možné zásahy a změny, které by na ní či v ní chtěl provést, konzultovat s odborníky.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1 Jaroměřice nad Rokytnou, zámek a kostel, letecký snímek od jihozápadu. Foto: Petr Hobza

2 Jaroměřice nad Rokytnou, zámek a kostel, letecký snímek od severovýchodu. Foto: Petr Hobza

3 Jaroměřice nad Rokytnou, chrám sv. Markéty, letecký snímek od západu. Foto: Petr Hobza

4 Chrám sv. Markéty, pohled ze zámeckého parku od jihozápadu. Foto: Petr Hobza

5 Znak města Jaroměřice nad Rokytnou.

6 Jaroměřice nad Rokytnou, špitál sv. Kateřiny. Foto: Petr Hobza

7 Jaroměřice nad Rokytnou, bývalý servitský klášter, dnešní fara. Foto: Petr Hobza

8 Anonym, Gerhard svob. pán z Questenberka a Heřman z Questenberka, rytiny z 1. pol. 18. stol.
Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 6 a 5

9 Anonym, Kašpar z Questenberka, opat strahovský, barokní kopie podle olejomalby ze 2. čtvr. 17. stol.
Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 4

10 Anonym, Jaroměřice nad Rokytnou, po r.1679, zásobárna (v levém horním rohu). Reprodukce
z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 1

11 Anonym, Jan Antonín svob. pán z Questenberka jako Merkur, 1686. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 52

12 Ondřej a Josef Schmutzerové, Jan Adam hrabě z Questenberka, mědiryt podle portrétu Jana Kupeckého z let 1716–1717, 1728. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 34

13 Nicolas de Largillière, Jan Adam Questenberk, Paříž 1697. Reprodukce z PLIČTA 1994b, obr. 39

14 Jan Kupecký, portrét Marie Antonie hraběnky z Friedberku a Scheeru, 1717. Reprodukce z KRČÁL/ Kounicové, 1738. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLIČTA 1974, obr. 56

15 Martin van Meytens, podobizna Marie Antonie z Friedberku a Scheeru, 1738. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLIČTA 1974, obr. 57

16 Jaroměřice nad Rokytnou, sloup Nejsvětější Trojice, pohled z nádvoří zámku. Foto: Petr Hobza

17 Sloup Nejsvětější Trojice. Foto: Petr Hobza

18 Sloup Nejsvětější Trojice, detail. Foto: Petr Hobza

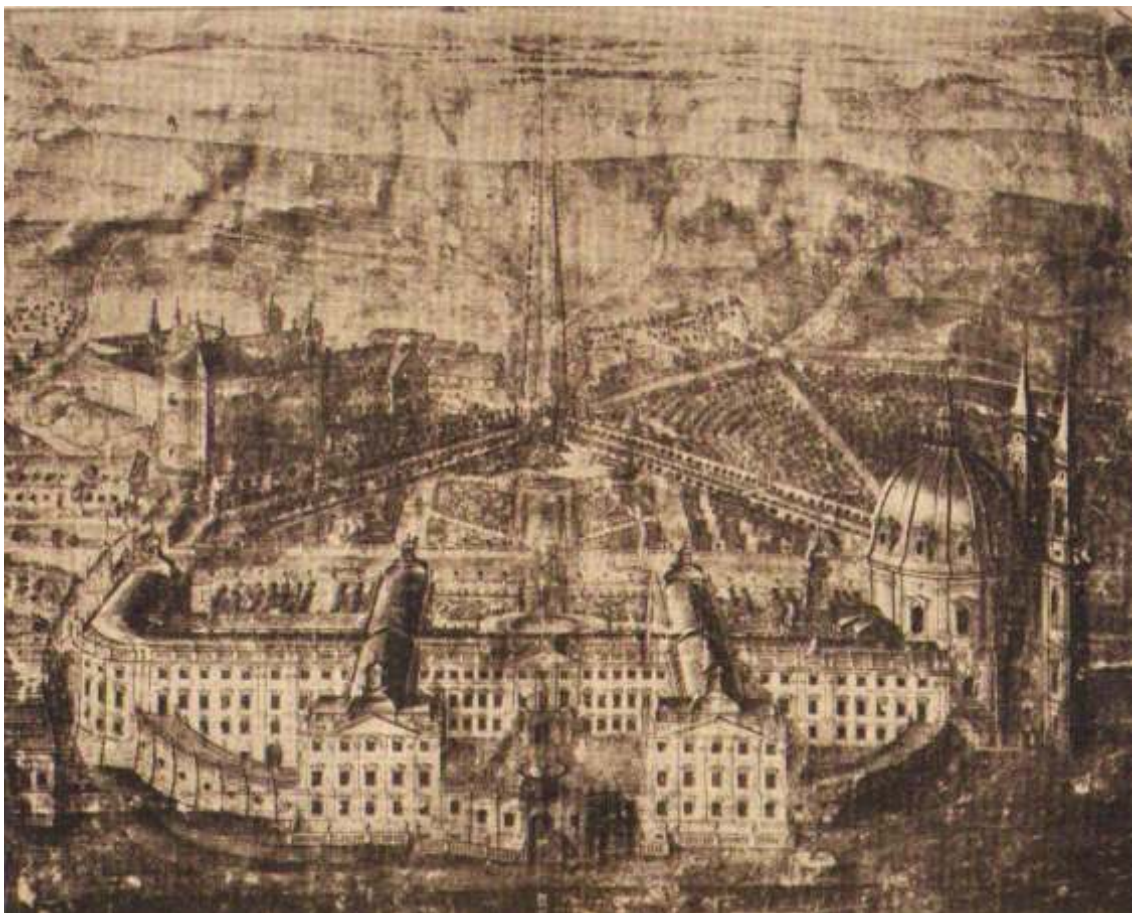
19 Anonym, pohled na Jaroměřice ze západní strany, asi rok 1611. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 36

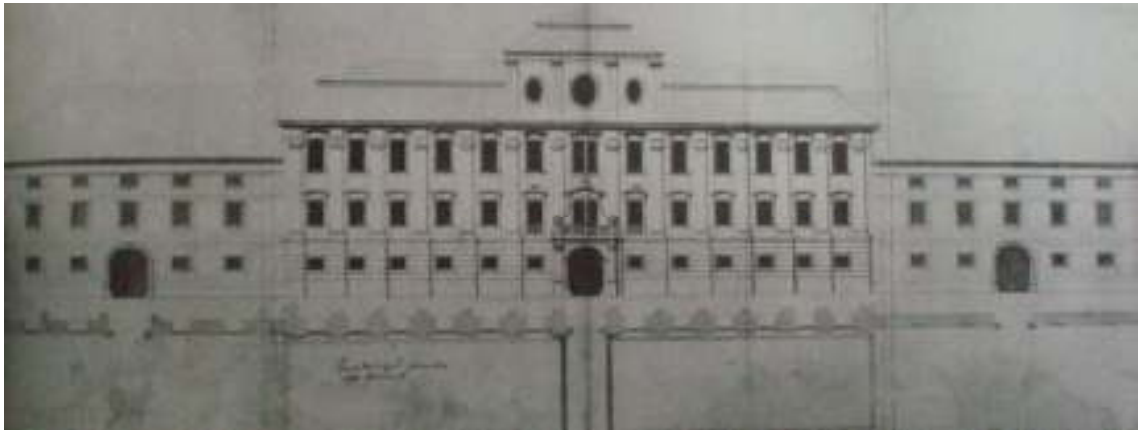
20 Anonym, Jaroměřice nad Rokytnou, po r.1679, detail. Foto: Jan Kulich

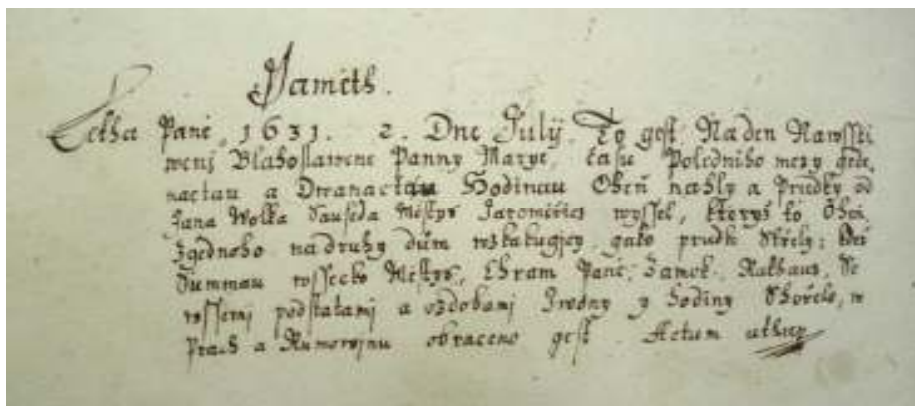
21 Anonym, pohled na Jaroměřice od východu, po r. 1690. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 38

22 Mikuláš Millich, ideální plán, lavírovaná kresba, kolem r.1716. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 3

23 Jakub Prandtauer, návrh průčelí nového jaroměřického zámku, 1717. Reprodukce z Plichta 1994b, obr. 4.

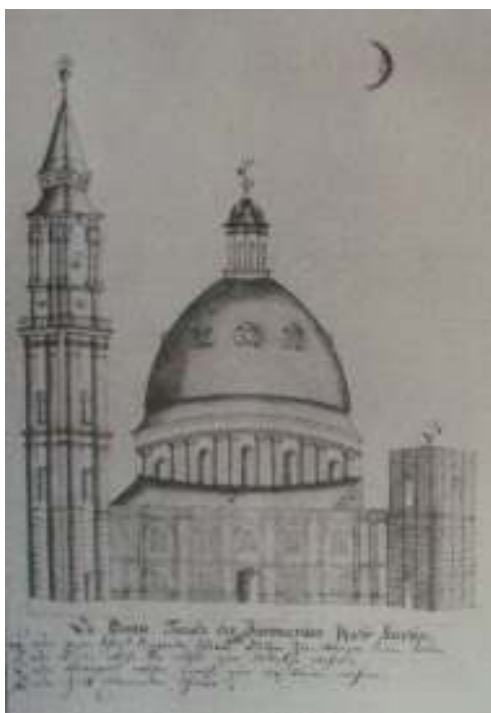
24 Kronika Jana Růžičky, zápis o požáru v roce 1631. Foto: autor

25 Archív města Jaroměřice, dodatky, zápis o lití nového zvonu. Foto: autor

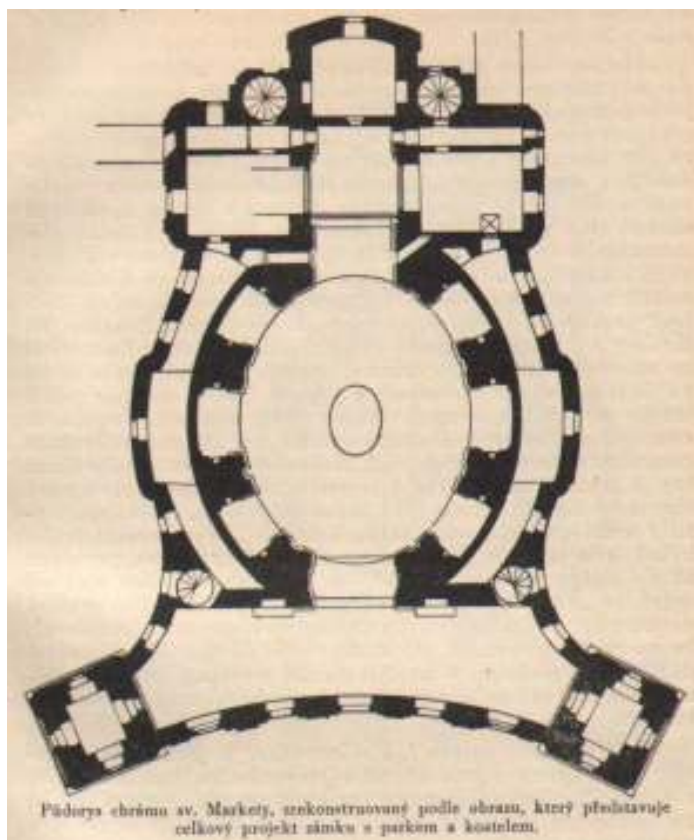
26 Ant. Pruner, kostel Nejsvětější Trojice ve Stadt-Pura u Lambach (Horní Rakousko), vzor věží pro jaroměřickou stavbu. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 10

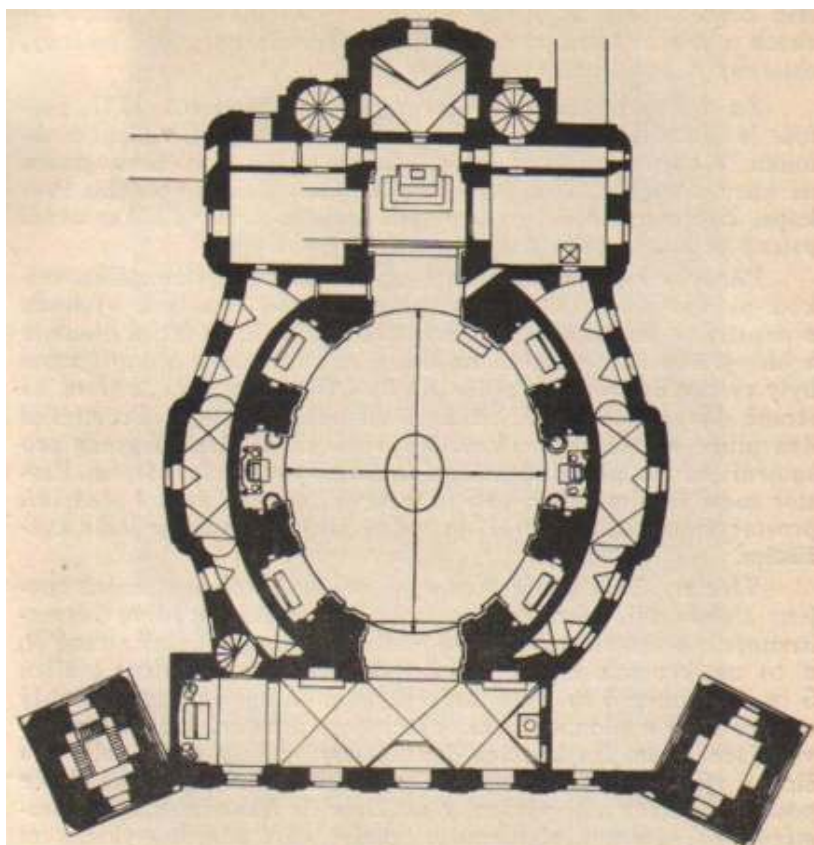
27 Matěj Jednuška, vítězný projekt na dostavbu jaroměřického kostela, r.1750. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 11

28 Matěj Jednuška, finální návrh z roku 1781. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 12

29 Půdorys kostela sv. Markéty zrekonstruovaný podle Millichova ideálního plánu. Reprodukce z FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVEŠKÝ 1939, 73.

30 Dnešní půdorys kostela sv. Markéty. Reprodukce z FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVEŠKÝ 1939, 75.

31 Křtitelnice, současný stav. Foto: Petr Hobza

32 Socha sv. Jana Křtitele, současný stav.
Foto: Petr Hobza

33 Křtitelnice se sochou Jana Křtitele, stav
před rekonstrukcí. Foto: Marie Heinigová

34 Kazatelna, celkový pohled. Foto: Petr Hobza

35 Kazatelna, řečniště. Foto: Petr Hobza

36 Kazatelna, baldachýn. Foto: Petr Hobza

37 Soška Panny Marie bolestné. Foto: Petr Hobza

38 Zvon v severní chrámové věži. Reprodukce z ANONYM 2003

39 Obraz tří Marií, severní chodba kostela. Foto: Petr Hobza

40 Presbytář, současný stav. Foto: Petr Hobza

41 Pohled do severní části podkruchtí s oltářem sv. Anny a sv. Josefa. Foto: Petr Hobza

42 Kašpar Ober, hlavní oltář, svatostánek. Foto: Petr Hobza

43 Sedes, současný stav. Foto: Petr Hobza

44 Taburetka, současný stav. Foto: Petr Hobza

45 Oltář sv. Anny, celkový pohled. Foto: Petr Hobza

46 Oltář sv. Josefa. Foto: Petr Hobza

47 Oltář Panny Marie kojící se sochou Panny Marie lurdké. Foto: Petr Hobza

48 Obraz Panny Marie kojící. Foto: Petr Hobza

49 Fr. Ant. Findt, obraz hlavního oltáře Stvoření světla, 1730. Foto: Petr Hobza

50 Jan Hybner, socha sv. Markéty, kopie podle sochy Oberovy. Foto: Petr Hobza

51,52 Kašpar Ober, sochy sv. Cyrila a sv. Metoděje. Foto: Petr Hobza

53 Kašpar Ober, Oltář Nejsvětější Trojice s obrazem Innocence Monscherosche. Foto: Petr Hobza

54 Kašpar Ober, socha sv. Jana z Mathy. Foto: Petr Hobza

55 Kašpar Ober, socha sv. Felixe z Valoise. Foto: Petr Hobza

56 Kašpar Ober, Oltář Neposkvrněného početí Panny Marie s obrazem Innocence Monscherosche.
Foto: Petr Hobza

57 Kašpar Ober, socha sv. Šebestiána.
Foto: Petr Hobza

58 Kašpar Ober, socha sv. Rocha.
Foto: Petr Hobza

59 Oltář sv. Vincence. Foto: Petr Hobza

60 Oltář sv. Reparáty. Foto: Petr Hobza

61 Oltář sv. Jana Sarkandra. Foto: Petr Hobza

62 Oltář sv. Jana Nepomuckého. Foto: Petr Hobza

63 Freskový výzdoba chrámu sv. Markéty. Foto: Petr Hobza

64 Fr. Ant. Findt, freska sv. Markéty na klenbě presbytáře. Foto: Petr Hobza

65 Karel Tepper a Saglioni, freska Nanebevzetí sv. Markéty Antiochijské. Foto: Petr Hobza

66 Karel Tepper a Saglioni, freska Nanebevzetí sv. Markéty Antiochijské, detail. Foto: Petr Hobza

67 Karel Tepper a Saglioni, freska Nanebevzetí sv. Markéty Antiochijské, detail s Archandělem Michaellem. Foto: Petr Hobza

68 Fresky Blahoslavenství. Foto: Petr Hobza

69 Fresky čtyř evangelistů a čtyř církevních otců. Foto: Petr Hobza

70 Obraz Kristova křtu, jižní chodba kostela. Foto: Petr Hobza

71 Obraz sv. Alžběty s Janem Křtitelem. Foto: Petr Hobza

72 Velikonoční svícen. Foto: Petr Hobza

73 J. C. Neumann, Čtrnáct sv. pomocníků. Foto: Petr Hobza

74 J. C. Neumann, Klanění tří králů. Foto: Petr Hobza

75 Postní obraz, depozitář. Foto: Petr Hobza

76 Obraz Panny Marie růžencové, jižní chodba kostela. Foto: Petr Hobza

77 Obraz sv. Cyrila a Metoděje, severní chodba kostela. Foto: Petr Hobza

78 Obraz Ukřižovaného, jižní chodba kostela. Foto: Petr Hobza

79 Sochy Nejsvětějšího srdce Ježíšova a Neposkvrněného srdce Panny Marie. Foto: Petr Hobza

80 Oltář Panny Marie lurdké. Foto: Marie Heinigová

81 Dekorativní malba v presbytáři pod oratoří. Foto: Petr Hobza

82 Obraz sv. Josefa, severní chodba kostela. Foto: Petr Hobza

83 Sochy svatých, chodby podél kostela. Foto: Petr Hobza

84 Kříž, ve výklenku u oltáře sv. Anny. Foto: Petr Hobza

85 Josef Kapinus, socha sv. Judy Tadeáše, nalevo od oltáře sv. Josefa. Foto: Petr Hobza

86 Josef Kapinus, Zádveří s reliéfy čtyř evangelistů. Foto: Petr Hobza

87 Vzhled chrámu sv. Markéty před rekonstrukcí. Foto: autor

88 Hodiny na věži kostela. Foto: Petr Hobza

89 Freska oblouku hudebního kůru. Foto: Petr Hobza

90 Freska vítězného oblouku. Foto: Petr Hobza

91 Freska oblouku hudebního kůru, první nápis, detail. Foto: Petr Hobza

92 Freska oblouku hudebního kůru, druhý nápis, detail. Foto: Petr Hobza

93 Sochy svatých a kříže na stěnách pilířů před rekonstrukcí. Foto: Marie Heinigeová

94 Pohled na stěny pilířů v současnosti (bez soch svatých a kříže). Foto: Petr Hobza

95 Trhliny v klenbě kopule. Foto: Petr Hobza

96 Trhliny v klenbě presbytáře. Foto: Petr Hobza

97 Namramorované římsy v prostoru chrámové kopule. Foto: Petr Hobza

98 Varhany v prostoru hudebního kůru pocházející z roku 1905. Foto: Marie Heinigová

99 Pražské Jezulátko, místnost pod oratoří na jižní straně kostela. Foto: Petr Hobza

99 Bavorský malíř, barokní obrazy křížové cesty. Foto: Petr Hobza

100 Zrestaurované obrazy 2. a 4. zastavení barokní křížové cesty. Foto: Petr Hobza

101 Namramorované pilastry s pozlacenými hlavicemi. Foto: Petr Hobza

102 Namramorované sloupy a pozlacené hlavice u velkých bočních oltářů. Foto: Petr Hobza

103 Oltář Panny Marie lurské jako protějšek kazatelny. Foto: Marie Heinigeová

104 Současné umístění sochy Panny Marie lurské na oltáři Panny Marie kojící. Foto: Petr Hobza

105 Socha Immaculaty. Foto: Petr Hobza

106 Jaroslav Vaněk, oltář Immaculaty. Foto: Petr Hobza

107 Jaroslav Vaněk, podsvícení pro oltář Immaculaty. Foto: Petr Hobza

108 Relikvie sv. Vincence všité do barokního oděvu. Foto: Petr Hobza

109 Namramorované zábradlí malého kůrku (empory). Foto: Petr Hobza

110 Elipsovité otvor v klenbě boční kaple. Foto: Petr Hobza

111 Původní nápisy dochované na kartuších. Foto: Petr Hobza

112 Nepůvodní, podle martyrologia dopsané nápisy na kartuších. Foto: Petr Hobza

113 Pozlacené řezby zdobící stěny oratoří. Foto: Petr Hobza

114 Původní taburetka a dvě taburetky nově zhotovené. Foto: Petr Hobza

115 Zrestaurované barokní svícínky pod křížovou cestou. Foto: Petr Hobza

116 Konsekrační křížek. Foto: Petr Hobza

117 Zrestaurované barokní varhany. Foto: Petr Hobza

118 Svatostánek z roku 1895. Foto: Marie Heinigeová

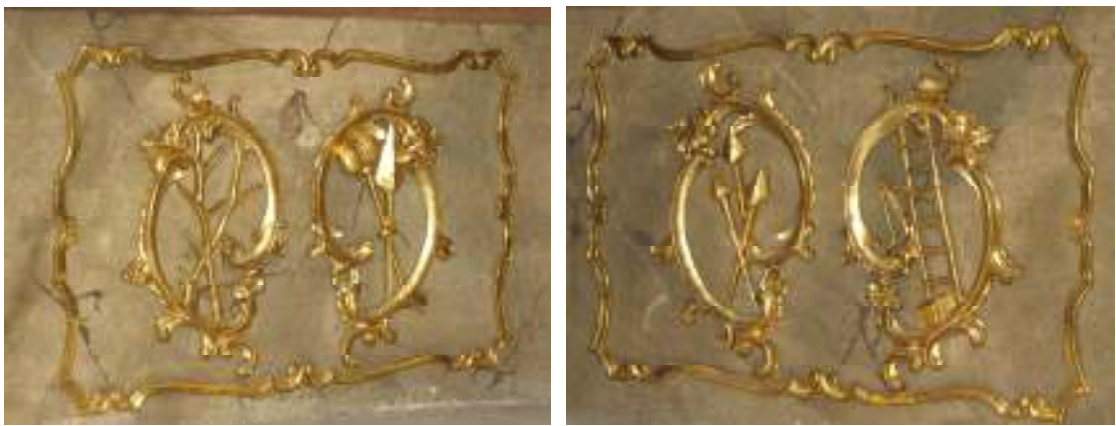
119 Jaroslav Vaněk, řezby zdobící svatostánky bočních oltářů. Foto: Petr Hobza

120 Měděná kopule s vikýři. Foto: Petr Hobza

121 Jaroslav Vaněk, řezby pro oltář Neposkvrněného početí Panny Marie. Foto: Petr Hobza

122 Jaroslav Vaněk, řezby pro oltář Nejsvětější Trojice. Foto: Petr Hobza

123 Freska v lucerně kopule. Foto: Petr Hobza

124 Střecha kopule obohacena o ležény. Foto: Petr Hobza

125 Interiér kostela sv. Markéty. Foto: Petr Hobza

126 Obraz sv. Máří Magdalény, jižní chodba kostela. Foto: autor

127 Obraz sv. Františka z Assisi, jižní chodba kostela. Foto: autor

128 Obraz sv. Archanděla Michaela, jižní chodba kostela. Foto: autor

129 Obraz sv. Františka z Assisi, jižní chodba kostela. Foto: autor

130 Snad obraz špitálu sv. Kateřiny, jižní chodba kostela. Foto: autor

131 Snad obraz sv. Apolónie, jižní chodba kostela. Foto: autor

132 Snad podobizna některého představeného servitů, severní chodba kostela. Foto: autor

133 Kruhové osvětlení na pilířích v chrámové lodi. Foto: Petr Hobza

134 Hlavní vchod do kostela sv. Markéty. Foto: autor

135 Vzdouvající se podlaha v severní chodbě kostela. Foto: autor

136 Fasáda kostela sv. Markéty, současný stav. Foto: autor

SEZNAM VYOBRAZENÍ

- 1 Jaroměřice nad Rokytnou, zámek a kostel, letecký snímek od jihozápadu. Foto: Petr Hobza
- 2 Jaroměřice nad Rokytnou, zámek a kostel, letecký snímek od severovýchodu. Foto: Petr Hobza
- 3 Jaroměřice nad Rokytnou, chrám sv. Markéty, letecký snímek od západu. Foto: Petr Hobza
- 4 Chrám sv. Markéty, pohled ze zámeckého parku od jihozápadu. Foto: Petr Hobza
- 5 Znak města Jaroměřice nad Rokytnou.
- 6 Jaroměřice nad Rokytnou, špitál sv. Kateřiny. Foto: Petr Hobza
- 7 Jaroměřice nad Rokytnou, bývalý servitský klášter, dnešní fara. Foto: Petr Hobza
- 8 Anonym, Gerhard svob. pán z Questenberka a Heřman z Questenberka, rytiny z 1. pol. 18. stol. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 6 a 5
- 9 Anonym, Kašpar z Questenberka, opat strahovský, barokní kopie podle olejomalby ze 2. čtvrt. 17. stol. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 4
- 10 Anonym, Jaroměřice nad Rokytnou, po r.1679, zásobárna (v levém horním rohu). Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 1
- 11 Anonym, Jan Antonín svob. pán z Questenberka jako Merkur, 1686. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 52
- 12 Ondřej a Josef Schmutzerové, Jan Adam hrabě z Questenberka, mědiryt podle portrétu Jana Kupeckého z let 1716–1717, 1728. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 34
- 13 Nicolas de Largillière, Jan Adam Questenberk, Paříž 1697. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 39
- 14 Jan Kupecký, portrét Marie Antonie hraběnky z Friedberku a Scheeru, 1717. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 56
- 15 Martin van Meytens, podobizna Marie Antonie Kounicové, 1738. Reprodukce z KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974, obr. 57
- 16 Jaroměřice nad Rokytnou, sloup Nejsvětější Trojice, pohled z nádvoří zámku. Foto: Petr Hobza
- 17 Sloup Nejsvětější Trojice. Foto: Petr Hobza
- 18 Sloup Nejsvětější Trojice, detail. Foto: Petr Hobza
- 19 Anonym, pohled na Jaroměřice ze západní strany, asi rok 1611. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 36
- 20 Anonym, Jaroměřice nad Rokytnou, po r.1679, detail. Foto: Jan Kulich
- 21 Anonym, pohled na Jaroměřice od východu, po r. 1690. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 38
- 22 Mikuláš Millich, ideální plán, lavírovaná kresba, kolem roku 1716. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 3
- 23 Jakub Prandtauer, návrh průčelí nového jaroměřického zámku, 1717. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 4.
- 24 Kronika Jana Růžičky, zápis o požáru v roce 1631. Foto: autor
- 25 Archív města Jaroměřice, dodatky, zápis o lití nového zvonu. Foto: autor
- 26 Ant. Pruner, kostel Nejsvětější Trojice ve Stadt-Pura u Lambach (Horní Rakousko), vzor věží pro jaroměřickou stavbu. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 10
- 27 Matěj Jednuška, vítězný projekt na dostavbu jaroměřického kostela, r.1750. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 11
- 28 Matěj Jednuška, finální návrh z roku 1781. Reprodukce z PLICHTA 1994b, obr. 12
- 29 Půdorys kostela sv. Markéty zrekonstruovaný podle Millichova ideálního plánu. Reprodukce z FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVESKÝ 1939, 73.
- 30 Dnešní půdorys kostela sv. Markéty. Reprodukce z FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVESKÝ 1939, 75.
- 31 Křtitelnice, současný stav. Foto: Petr Hobza
- 32 Socha sv. Jana Křtitele, současný stav. Foto: Petr Hobza

- 33 Křtitelnice se sochou Jana Křtitele, stav před rekonstrukcí. Foto: Marie Heinigeová
- 34 Kazatelna, celkový pohled. Foto: Petr Hobza
- 35 Kazatelna, řečniště. Foto: Petr Hobza
- 36 Kazatelna, baldachýn. Foto: Petr Hobza
- 37 Soška Panny Marie bolestné. Foto: Petr Hobza
- 38 Zvon v severní chrámové věži. Reprodukce z ANONYM 2003
- 39 Obraz tří Marií, severní chodba kostela. Foto: Petr Hobza
- 40 Presbytář, současný stav. Foto: Petr Hobza
- 41 Pohled do severní části podkruchtí s oltářem sv. Anny a sv. Josefa. Foto: Petr Hobza
- 42 Kašpar Ober, hlavní oltář, svatostánek. Foto: Petr Hobza
- 43 Sedes, současný stav. Foto: Petr Hobza
- 44 Taburetka, současný stav. Foto: Petr Hobza
- 45 Oltář sv. Anny, celkový pohled. Foto: Petr Hobza
- 46 Oltář sv. Josefa. Foto: Petr Hobza
- 47 Oltář Panny Marie kojící se sochou Panny Marie lurdké. Foto: Petr Hobza
- 48 Obraz Panny Marie kojící. Foto: Petr Hobza
- 49 Fr. Ant. Findt, obraz hlavního oltáře Stvoření světla, 1730. Foto: Petr Hobza
- 50 Jan Hybner, socha sv. Markéty, kopie podle sochy Oberovy. Foto: Petr Hobza
- 51,52 Kašpar Ober, sochy sv. Cyrila a sv. Metoděje. Foto: Petr Hobza
- 53 Kašpar Ober, Oltář Nejsvětější Trojice s obrazem Innocence Monscherosche. Foto: Petr Hobza
- 54 Kašpar Ober, socha sv. Jana z Mathy. Foto: Petr Hobza
- 55 Kašpar Ober, socha sv. Felixe z Valoise. Foto: Petr Hobza
- 56 Kašpar Ober, Oltář Neuposkvrněného početí Panny Marie s obrazem Innocence Monscherosche. Foto: Petr Hobza
- 57 Kašpar Ober, socha sv. Šebestiána. Foto: Petr Hobza
- 58 Kašpar Ober, socha sv. Rocha. Foto: Petr Hobza
- 59 Oltář sv. Vincence. Foto: Petr Hobza
- 60 Oltář sv. Reparáty. Foto: Petr Hobza
- 61 Oltář sv. Jana Sarkandra. Foto: Petr Hobza
- 62 Oltář sv. Jana Nepomuckého. Foto: Petr Hobza
- 63 Freskový výzdoba chrámu sv. Markéty. Foto: Petr Hobza
- 64 Fr. Ant. Findt, freska sv. Markéty na klenbě presbytáře. Foto: Petr Hobza
- 65 Karel Tepper a Saglioni, freska Nanebevzetí sv. Markéty Antiochijské. Foto: Petr Hobza
- 66 Karel Tepper a Saglioni, freska Nanebevzetí sv. Markéty Antiochijské, detail. Foto: Petr Hobza
- 67 Karel Tepper a Saglioni, freska Nanebevzetí sv. Markéty Antiochijské, detail s Archandělem Michaellem. Foto: Petr Hobza
- 68 Fresky Blahoslavenství. Foto: Petr Hobza
- 69 Fresky čtyř evangelistů a čtyř církevních otců. Foto: Petr Hobza
- 70 Obraz Kristova křtu, jižní chodba kostela. Foto: Petr Hobza
- 71 Obraz sv. Alžběty s Janem Křtitelem. Foto: Petr Hobza
- 72 Velikonoční svícen. Foto: Petr Hobza
- 73 J. C. Neumann, Čtrnáct sv. pomocníků. Foto: Petr Hobza
- 74 J. C. Neumann, Klanění tří králů. Foto: Petr Hobza

- 75 Postní obraz, depozitář. Foto: Petr Hobza
- 76 Obraz Panny Marie růžencové, jižní chodba kostela. Foto: Petr Hobza
- 77 Obraz sv. Cyrila a Metoděje, severní chodba kostela. Foto: Petr Hobza
- 78 Obraz Ukřižovaného, jižní chodba kostela. Foto: Petr Hobza
- 79 Sochy Nejsvětějšího srdce Ježíšova a Neposkvrněného srdce Panny Marie. Foto: Petr Hobza
- 80 Oltář Panny Marie lurdské. Foto: Marie Heinigeová
- 81 Dekorativní malba v presbytáři pod oratoří. Foto: Petr Hobza
- 82 Obraz sv. Josefa, severní chodba kostela. Foto: Petr Hobza
- 83 Sochy svatých, chodby podél kostela. Foto: Petr Hobza
- 84 Kříž, ve výklenku u oltáře sv. Anny. Foto: Petr Hobza
- 85 Josef Kapinus, socha sv. Judy Tadeáše, nalevo od oltáře sv. Josefa. Foto: Petr Hobza
- 86 Josef Kapinus, Zádveři s reliéfy čtyř evangelistů. Foto: Petr Hobza
- 87 Vzhled chrámu sv. Markéty před rekonstrukcí. Foto: autor
- 88 Hodiny na věži kostela. Foto: Petr Hobza
- 89 Freska oblouku hudebního kůru. Foto: Petr Hobza
- 90 Freska vítězného oblouku. Foto: Petr Hobza
- 91 Freska oblouku hudebního kůru, první nápis, detail. Foto: Petr Hobza
- 92 Freska oblouku hudebního kůru, druhý nápis, detail. Foto: Petr Hobza
- 93 Sochy svatých a kříže na stěnách pilířů před rekonstrukcí. Foto: Marie Heinigeová
- 94 Pohled na stěny pilířů v současnosti (bez soch svatých a kříže). Foto: Petr Hobza
- 95 Trhliny v klenbě kopule. Foto: Petr Hobza
- 96 Trhliny v klenbě presbytáře. Foto: Petr Hobza
- 97 Namramorované římsy v prostoru chrámové kopule. Foto: Petr Hobza
- 98 Varhany v prostoru hudebního kůru pocházející z roku 1905. Foto: Marie Heinigeová
- 99 Pražské Jezulátko, místnost pod oratoří na jižní straně kostela. Foto: Petr Hobza
- 99 Bavorský malíř, barokní obrazy křížové cesty. Foto: Petr Hobza
- 100 Zrestaurované obrazy 2. a 4. zastavení barokní křížové cesty. Foto: Petr Hobza
- 101 Namramorované pilastry s pozlacenými hlavicemi. Foto: Petr Hobza
- 102 Namramorované sloupy a pozlacené hlavice u velkých bočních oltářů. Foto: Petr Hobza
- 103 Oltář Panny Marie lurdské jako protějšek kazatelny. Foto: Marie Heinigeová
- 104 Současné umístění sochy Panny Marie lurdské na oltáři Panny Marie kojící. Foto: Petr Hobza
- 105 Socha Immaculaty. Foto: Petr Hobza
- 106 Jaroslav Vaněk, oltář Immaculaty. Foto: Petr Hobza
- 107 Jaroslav Vaněk, podsvícení pro oltář Immaculaty. Foto: Petr Hobza
- 108 Relikvie sv. Vincence všité do barokního oděvu. Foto: Petr Hobza
- 109 Namramorované zábradlí malého kůru (empory). Foto: Petr Hobza
- 110 Elipsovité otvor v klenbě boční kaple. Foto: Petr Hobza
- 111 Původní nápisy dochované na kartuších. Foto: Petr Hobza
- 112 Nepůvodní, podle martyrologia dopsané nápisy na kartuších. Foto: Petr Hobza
- 113 Pozlacené řezby zdobící stěny oratoří. Foto: Petr Hobza
- 114 Původní taburetka a dvě taburetky nově zhotovené. Foto: Petr Hobza
- 115 Zrestaurované barokní svícínky pod křížovou cestou. Foto: Petr Hobza

- 116 Konsekrační křížek. Foto: Petr Hobza
- 117 Zrestaurované barokní varhany. Foto: Petr Hobza
- 118 Svatostánek z roku 1895. Foto: Marie Heinigeová
- 119 Jaroslav Vaněk, řezby zdobící svatostánky bočních oltářů. Foto: Petr Hobza
- 120 Měděná kopule s vikýři. Foto: Petr Hobza
- 121 Jaroslav Vaněk, řezby pro oltář Neposkvrněného početí Panny Marie. Foto: Petr Hobza
- 122 Jaroslav Vaněk, řezby pro oltář Nejsvětější Trojice. Foto: Petr Hobza
- 123 Freska v lucerně kopule. Foto: Petr Hobza
- 124 Střecha kopule obohacena o lezény. Foto: Petr Hobza
- 125 Interiér kostela sv. Markéty. Foto: Petr Hobza
- 126 Obraz sv. Máří Magdalény, jižní chodba kostela. Foto: autor
- 127 Obraz sv. Františka z Assisi, jižní chodba kostela. Foto: autor
- 128 Obraz sv. Archanděla Michaela, jižní chodba kostela. Foto: autor
- 129 Obraz sv. Františka z Assisi, jižní chodba kostela. Foto: autor
- 130 Snad obraz špitálu sv. Kateřiny, jižní chodba kostela. Foto: autor
- 131 Snad obraz sv. Apolónie, jižní chodba kostela. Foto: autor
- 132 Snad podobizna některého představeného servitů, severní chodba kostela. Foto: autor
- 133 Kruhové osvětlení na pilířích v chrámové lodi. Foto: Petr Hobza
- 134 Hlavní vchod do kostela sv. Markéty. Foto: autor
- 135 Vzduvající se podlaha v severní chodbě kostela. Foto: autor
- 136 Fasáda kostela sv. Markéty, současný stav. Foto: autor

SEZNAM PRAMENŮ

- Farní kronika. Jaroměřice nad Rokytnou, 1805–1994
- Archiv města Jaroměřice, dodatky. Zápis o lití nového zvonu v Jaroměřicích vídeňským zvonařem Franzem Tasenterem 16. srpna 1704 (Státní okresní archiv, Archiv města Jaroměřice n.R., 1420–1945 (1951), dodatky, i.č. 1997/18)
- Městská kronika Jaroměřic /Stadt Jaromeritzer Vormerkbuch/ 1582–1685 (Okresní archiv Třebíč, i.č.334)
- Kronika města Jaroměřic 1856–1867 (Okresní archiv Třebíč, Archiv obce Jaroměřice n.R., i.č.337, fo.5)
- RŮŽIČKA — Jan RŮŽIČKA: Kronika Jana Růžičky 1675–1810 (Státní okresní archiv, Archiv města Jaroměřice n.R., 1420–1945 (1951), dodatky, i.č. 1992/13)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- HELFERT 1916 — HELFERT Vladimír: Hudební barok na českých zámcích. Jaroměřice za hraběte Jana Adama z Questenberku (+ 1752), Praha 1916
- MATĚJČEK 1942 — MATĚJČEK Antonín: Dějiny umění v obrysech, Praha 1942
- KRSEK/KUDĚLKA/STEHLÍK/VÁLKA 1996 — KRSEK Ivo, KUDĚLKA Zdeněk, STEHLÍK Miloš, VÁLKA Josef: Umění baroka na Moravě a ve Slezsku, Praha 1996
- PLICHTA 1994a — PLICHTA Alois: Jaroměřicko. Dějiny Jaroměřic nad Rokytnou a okolí, díl I., Třebíč 1994
- PLICHTA 1994b — PLICHTA Alois: Jaroměřicko. Dějiny Jaroměřic nad Rokytnou a okolí, díl II., Třebíč 1994
- MUŽÍKOVÁ 1971 — MUŽÍKOVÁ Daria: Archiv města Jaroměřice nad Rokytnou. Inventář 1420–1945 (1951), Třebíč 1971
- MUŽÍKOVÁ 1972a — MUŽÍKOVÁ Daria: Cechy města Jaroměřice nad Rokytnou. Inventář 1579–1859 (1890), Třebíč 1972
- MUŽÍKOVÁ 1972b — MUŽÍKOVÁ Daria: Římskokatolický farní úřad v Jaroměřicích nad Rokytnou. Inventář (1662–1949), Třebíč 1972
- PAUKERT 1971 — PAUKERT Jiří: Státní zámek Jaroměřice, Brno 1971
- SAMEK 1999 — SAMEK Bohumil: Umělecké památky Moravy s Slezska 2, J/N, Praha 1999
- SUCHARDA/NOVÁČEK/JÍČÍNSKÝ 2002 — SUCHARDA Jan, NOVÁČEK Ondřej, JÍČÍNSKÝ Petr: Malé dějiny Jaroměřic nad Rokytnou, Hrotovice 2002
- SVOBODA 2005 — SVOBODA Ladislav: Kostel sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou, okres Třebíč. Stavebně historický průzkum pláště. Průzkumy památek, Pardubice 2005
- UHLÍŘ 2002 — UHLÍŘ Jiří: Karel František Tepper. Západomoravský barokní malíř, 1682–1738, Třebíč 2002
- KAPINUS 1931 — KAPINUS Josef: Děkanský chrám sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou, Jaroměřice nad Rokytnou 1931
- CHAROUZ 2007 — CHAROUZ Jindřich Zdeněk: Brněnský alumnát. Výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807–1950, Biskupství brněnské 2007

- JIRÁSKO 1991 — JIRÁSKO Luděk: Církevní řády a kongregace v zemích českých, Praha 1991
- PFLEIDERER 1998 — PFLEIDERER Rudolf: Atributy světců, Praha 1998
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, český ekumenický překlad, Praha 1993
- ANONYM 2003 — ANONYM: Seznam movitých a nemovitých kulturních památek evidovaných ve státním seznamu. Příloha k evidenci majetku. Římskokatolická farnost Jaroměřice nad Rokynou, Brno 2003
- FIŠER/JECH/KAPINUS/PODVESKÝ 1939 — Josef FIŠER / František JECH / Josef KAPINUS / Jan PODVESKÝ: Jaroměřický památník. 200. výročí posvěcení chrámu sv. Markéty a 10. výročí smrti Otokara Březiny, Jaroměřice nad Rokynou 1939
- KRČÁL/SEDLÁK/STEHLÍK/JIRKA/STRAKOVÁ/PLICHTA 1974 — Jaroslav KRČÁL / Jan SEDLÁK / Miloš STEHLÍK / Antonín JIRKA / Theodora STRAKOVÁ / Alois PLICHTA: O životě a umění. Listy z jaroměřické kroniky 1700–1752, Jaroměřice nad Rokynou 1974
- ČAPKOVÁ 2006 — Mariana ČAPKOVÁ: Malířská výzdoba hlavního sálu zámku v Jaroměřicích nad Rokynou (bakalářská diplomová práce na Filosofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně.) Brno 2006
- ZBRANKOVÁ 2006 — Markéta ZBRANKOVÁ: Malířská výzdoba zámku a kostela v Jaroměřicích nad Rokynou (magisterská diplomová práce na Filosofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně.) Brno 2006

SEZNAM RESTAURÁTORSKÝCH ZPRÁV

- Jaroměřice nad Rokytnou. Nová malba na oblouku hudebního kůru (nepublikovaná restaurátorská zpráva na NPÚ v Brně, sig.31/3) Brno 1966
- Jaroměřice nad Rokytnou. Kostel sv. Markéty. Presbytář, freskové malby (nepublikovaná restaurátorská zpráva na NPÚ v Brně, sig 33/3) Brno 1967–68
- RŮŽIČKA 1967 — Rudolf RŮŽIČKA: Jaroměřice nad Rokytnou. Farní kostel sv. Markéty. Restaurování freskových maleb v tamburu a pod tamburem. Osmero blahoslavenství, církevní otcové, evangelisté (nepublikovaná restaurátorská zpráva na NPÚ v Brně, sig.37/2) Brno 1967
- KODADOVÁ/TUHÁ/KLEMPÍŘ 1970 — Mil. KODADOVÁ / Jind. TUHÁ / Jan KLEMPÍŘ: Jaroměřice nad Rokytnou. Sochy a oltáře v kostele sv. Markéty (nepublikovaná restaurátorská zpráva na NPÚ v Brně, sig.303) Praha 1970

ANOTACE

Return to Pure Baroque. The State of the Church of St. Margaret in Jaromerice nad Rokytinou after General Overhall Reconstruction

This thesis is focused on the course of the overall reconstruction of the Baroque church of St. Margaret in Jaromerice nad Rokytinou, underlining discretion of its execution. What matters, are not just the reconstruction works but renovation of the whole image as the interior's one as the exterior's one, which was by its end evaluated by The National Heritage Institution as pure Baroque.

Firstly, for better understanding of the situation and introducing a reader into a relationship with fine Baroque architecture and decoration, a brief history of the town, the church as well as Questenberk's ancestry, who put an effort in the Baroque reconstruction of the church and the Jaromerice's castle as well, is described.

In conclusion, one can get known how the church looks like nowadays and who a dean, Fr. Václav Kuchler, who initiated the general reconstruction and thus preserved the church from destruction, was.

Consequently, there are some false facts, again and again repeated in previous sources, shown on light.

BAROQUE

CHURCH

ARCHITECT

ARTWORK

RESTAURATION

RESUMÉ

Návrat k čistému baroku. Stav chrámu sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou po generální rekonstrukci.

Práce je zaměřena na průběh generální rekonstrukce barokního chrámu sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou, se snahou poukázat na šetrnost jejího provedení. Nejednalo se totiž o „pouhé“ restaurátorské práce, ale o úpravu celkového vzhledu jak interiéru tak exteriéru chrámu, jež bylo ve svém závěru památkáři vyhodnoceno jako čistě barokní.

Pro lepší pochopení situace a uvedení čtenáře do vztahu s krásnou barokní architekturou i její uměleckou výzdobou, je v práci nejprve stručně popsána historie města, stavby kostela i rodu Questenberků, který se o barokní přestavbu kostela ale i jaroměřického zámku zasloužil.

V závěru se čtenář může dovědět, jak vypadá chrám sv. Markéty v současnosti a kdo byl pan děkan Václav Kűchler, jež generální opravy inicioval a tím kostel zachránil před zřícením.

Zároveň je v práci poukázáno na některé chybné poznatky stále se opakující v dřívější literatuře.

V práci je užito 126020 znaků (149945 znaků s mezerami).